

Biblioteka Uniwersytecka
we Wrocławiu

177913

II

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA
WE WROCŁAWIU

177913 II

WIADOMOŚĆ

BIBLIOGRAFICZNA.

WIADOMOŚĆ BIBLIOGRAFICZNA

O RĘKOPISMACH ZAWIERAJĄCYCH W SOBIE

RZECZY POLSKIE

PRZEJRZANYCH PO NIEKTÓRYCH BIBLIOTEKACH

I ARCHIWACH ZAGRANICZNYCH

W LATACH

1846 — 1849.

PRZEZ

Alexandra Przezdzieckiego.

WARSZAWA.

Nakładem Ig. Klukowskiego.

W Drukarni Stanisława Strąbskiego,
przy ulicy Daniłowiczowskiej, Nr. 617.

1850.

177 913 1

Wolno drukować, z warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury, po wydrukowaniu, prawem przepisanej liczby egzemplarzy.

W Warszawie dnia 23 Marca (4 Kwietnia) 1850 r.

Starszy Cenzor, L. T. Tripplin.

177913

1954 K 1892

n (11)

Zwiedzając biblioteki zagraniczne w celu wyszukiwania materyałów do dziejów naszych, nieraz żałowałem że niema książki podręcznej któraby ułatwiła podobne szukanie, z wielką oszczędnością czasu i pracy.

Dla zastąpienia choć w części tego braku, umyśliłem *Wiadomości o Mss. tyjących się rzeczy polskich*, w podróży mojej zebrane, i częściowo w Bibliotece Warszawskiej umieszczane, w jedną całość zebrać, dodając do nich późniejszy przybytek, i niektóre wypływające z nich spisy chronologiczne: np. *Legatów i Nuncyuszów* w Polsce, dawanych im *Instrukcyj*, i uczynionych przez nich *Relacyj*; także *Agentów Toskańskich*, których ciekawe korespondencye w największym porządku zachowują się w archiwum Medyceuszów we Florencyi.

Wiem o ile ta praca musi być niedokładną, ponieważ jest *pięroszą*; ale niejednemu może badaczowi jakakolwiek przysługę odda, nim następne podobnego rodzaju prace wywoła.

Sprostowania lub dodatki do tej samęj wiadomości przez późniejszych badaczy, w *Rzymie*, we *Florencyi*, w *Paryżu* uczynione, i czyto w osobnych kartach, czy

po pismach peryodycznych ogłaszane, także *monografie* że tak powiem *bibliograficzne* zbiorów nieopisanych dotąd w *Wiedniu*, w *Londynie*, w *Szwecyi*, w *Petersburgu*, w *Moskwie*, i t. d. przez osoby z niemi obeznane, skreślone i *wydane*; będą materyałem do przyszłej dokładniejszej pracy, dla którego z uczonych bibliografów naszych, a mojej poniekąd usprawiedliwieniem.

Pisałem w Warszawie
dnia 4 Marca 1850 r.

A. P.

WSTĘP.

W podróży mojej założyłem był sobie zwiedzić cenniejsze biblioteki i przejrzeć zbiory rękopismów, dla wynależenia materyałów historycznych do dziejów polskich. Przebiegając część Niemiec, choć jednym rzutem oka tylko obejrzałem rękopisma w Berlinie, w Dreźnie, w Monachium, gdy we Włoszech dopiero, a zwłaszcza w Rzymie, spodziewałem się znaleźć klucz do zamkniętych dotąd początkowych dziejów naszych, w pierwszych związkach chrześcijaństwa w Polsce.

Zaiste mogła jeszcze zaostrzać tak słuszną ciekawość, tajemnica otaczająca archiwa watykańskie, do których wchód pod klątwą kościelną zabroniony; i trudności zrazu niepodobne do pokonania, które napotyka się, na samym wstępie, nawet dla dowiedzenia się w braku katalogów, o liczbie, rodzaju i podziale tych nieprzebranych bogactw, pod wspólnym nazwiskiem: *Archivum Stolicę Apostolską*, zebranych.

Sama biblioteka watykańska, najpierwsza z bibliotek świata co do rękopismów, podobne trudności zwiedzają-

cym przedstawia. Przez sto dni tylko w roku, po trzy godziny na dzień otwarta jest publiczności jako prywatna biblioteka papieżów, wyjątkowym sposobem tylko i za szczególném pozwoleniem kardynała bibliotekarza, na użytek pracujących użyczana.

Gdy pierwsze trudności przełamane zostały, po łaskawém posłuchaniu, jakie miałem 22 stycznia 1846 roku u ś. p. Grzegorza XVIgo, zaczęła jaśniej występować na wierzech wątpliwość; czy znajdzie się co w archiwum watykańskiem, lub w bibliotece, do początkowych dziejów polskich? ponieważ *Regesta* papieżów w nieprzerwanym ciągu idą dopiero od Innocentego IIIgo, t. j. od roku 1198, a przed tym rokiem dwóch papieżów tylko *Jana VIIIgo* (873—883) i *Grzegorza VIIgo* (1073—1086) *Regesta* choć niecałkowite mają. Tak więc dwa pierwsze wieki chrześcijańskie Polski, od roku 965 do 1198, nie mają prawie śladów pisanych w Rzymie, gdy nawet pomiędzy pojedynczemi aktami niewszytyemi w wolumina czyli *Regesta*, (a które po części XI i XII wieku sięgają), nic do rzeczy polskich znaleźć nie można.

W niemożności przekonania się własnemi oczami o tém ubóstwie zaświadczaném przez naczelnika archiwum kanonika Mgr. Marini, łudziłem się jeszcze nadzieją, że praelat ten, nie będąc upoważnionym do zupełnej otwartości, nie może odkryć całkowicie źródeł, z którychby się co wyczerpać dało. Ale gdy w dniu 19 grudnia tegoż 1846 roku, za powrotem do Rzymu, z ust panującego papieża Piusa IX miałem szczęście otrzymać przyrzeczenie, że Mgr. Marini upoważniony będzie do pomagania mi w poszukiwaniach moich, powziąłem przekonanie, że poza wiek XIII, niepodobna znaleźć dokumentów tyczących się Polski, oprócz znanych już zkądinąd: *listu Grzegorza*

VII do Bolesława Śmiałego, (w *Regestach* Grzegorza VII) i listu *Paschalis II* do arcybiskupa polskiego, o znaczeniu *Pallium*, i nadaniu Gniezna stolicy apostołskiej, przez Dagona i Odę (w mss. *Cencii Camerarii Liber Censuum*).

Świadczy o tém, oprócz braku takowych dokumentów w rocznikach kościelnych Baroniusza, dwutomowy *inwentarz rzeczy polskich* zwłaszcza kościelnych, przez kardynała *Garampi*, nuncjusza w Polsce, (1771—1776), a niegdyś naczelnika archiwum watykańskiego, alfabetycznym porządkiem ułożony; w nim rozmaite oddziały tak dobrze znanego autorowi archiwum, cytowane są ile razy jakie dokumenta do rzeczy polskich zawierają.

Za pomocą tego *inwentarza*, mogłem wydobyć do 80 bull papieżkich dotyczących się Polski z wieku XIII i XIV, niedrukowanych dotąd, nawet w *Raynaldzie*, a z których najdawniejsza roku 1198, pierwszego, panowania Innocentego IIIgo, sięga.

W braku listów królów, książąt i biskupów polskich dawniejszych od połowy XVI wieku, akta nuncjatury polskiej idące od roku 1578, stanowią najobfitsze źródło do historyi kościelnej polskiej; ale i z tego, nie bez trudności i poświęcenia znacznego czasu korzystaćby można.

Zresztą *instrukcje*, a nawet sekretne, nuncyuszom do Polski dawane, i *relacje* ich za powrotem do Rzymu o Polsce pisane, znajdują się w licznych kopiach tak w bibliotece watykańskiej, jak w bibliotekach klasztornych, *Minerwy* ⁽¹⁾ (*Casanatensis*) i *Filipinów* (*Valicellana*), oraz książąt *Corsini*, *Barberini*, *Chigi*, *Albani*. Instrukcyj takich naliczyłem 18 rozmaitych, z których najdawniejsza z 1286 roku, (drukowana w *Raynaldzie*), na-

(1) Dominikanów.

stępna z 1472 r.; a relacyj znalazłem 33 z których najdawniejsza z 1530 r.

Z jednych i drugich, bardziej zajmujące co do daty lub treści, starałem się mieć przepisane.

Pomiędzy rękopismami biblioteki watykańskiej, najważniejszym okazał się ze wszech miar Mss. Ottobonian: 2068, w którym znalazłem kroniki polskie w II gimtomie Sommersberga *Scriptores Rerum Silesiacarum* drukowane, ale znacznymi bo kilkunastu kart dodatkami wzbogacone, i w tak odmiennym porządku, że łatwo mi było śladem uczonego badacza dziejów polskich idąc, ośmiu rozmaitym kronikom i kroniczkom, właściwie tytuły nadać. Tak więc po przepisaniu tych oddzielnych kronik, i najściślejszém porównaniu ich z Sommersbergiem, mogłem oddzielić;

1) *Godzisława Baszki* kustosza poznańskiego, historią królów i książąt państwa polskiego czyli Lechitów, zwłaszcza o przodkach króla Przemysława, książętach Wielkopolskich, od początków narodu, do roku 1271 (1).

Kronika ta znacznie oczyszczona co do tekstu, niektóre nawet małe dodatki. wprowadzie z Kadłubka znane, zawiera.

2) *Kroniczkę Krakowską* w dwóch częściach: jednej do roku 1135, drugiej od roku 1142 do 1283.

3) *Jana archidyakona gnieźnieńskiego* historią swoich czasów od roku 1370 do 1384 (z fragmentem o śmierci Łokietka i koronacyi Kazimiérza, drukowanym w Sommersbergu (T. II p. 96—97), a należącym może do zatraconego początku téj kroniki).

Tekst kroniki oczyszczony, i kilka zajmujących dodatków w rękopismie znalazłem.

(1) Skoro przy rękopismie niéma wzmianki w jakim języku napisany, ma się rozumieć że po *łacinnie*.

4) *Efemerydy Polskie* od roku 1294 do 1366.

5) *Roczniki Poznańskie* o sprawach zwłaszcza Wielkopolskich od roku 965 do 1311.

Do nich wtrącone jest opowiadanie o *Widzeniu Bogu-fała biskupa poznańskiego*, mówiącego o sobie w osobie pierwszej, podobnie jak w *Kronice Baszki*; a więc żadnego dowodu stanowić nie może o autorstwie owój kroniki, Bogufałowi przypisaném. W tychże *Rocznikach* bardzo znacznymi dodatkami wzbogaconych, znajdujemy także nieznane szczegóły o ożenieniu i koronacy Przemysława. Pierwsza żona jego *Ludgarda*, była córką *Henryka de Vistinnirzecz*, z córki Barnima księcia pomorskiego urodzona. Koronacya zaś Przemysława odbyła się w przytomności pięciu biskupów, ale *Jan Muskata* biskup krakowski przytomny nie był, a tylko na nią zezwolił.

6) *Roczniki Gnieźnieńskie* od roku 1192 do 1341.

7) *Roczniki mieszane* (Miscellaneae) od roku 912 do 1395.

Wiele dodatków uzupełnia je jako zbiór oddzielny, do którego należy prawie wszystko, co w Sommersbergu przydano do kroniki archidyakona gnieźnieńskiego po roku 1384.

8) *Anonima Krakowskiego* kronika o sprawach zwłaszcza Małopolskich od roku 730 do 1376.

Dodatki w rękopiśmie znalezione, np. o *śmierci Kazi-mierza*, wyraźnym są dowodem, że kroniki téj nie można było wcielać do kroniki archidyakona gnieźnieńskiego, zaczynającej się właśnie od innego daleko obszerniejszego opisanie śmierci tego króla. Z innych *dodatków* okazuje się, że autor był mnichem krakowskim, bo pisze: *in Cracoviam, nostram veniens provinciam*, i że był stronnikiem Jana Muszkaty biskupa i Alberta wójta krakowskiego,

bo wspominając o karze tego ostatniego, nazywa Władysława Łokietka: *impius dux*.

W ogólności rękopisma ważniejsze z tych, które po rozmaitych bibliotekach przejrzałem są następujące:

I. W Berlinie.

a) Przy kościele świętej Jadwigi.

1. *Wykład liturgii rzymskiej*, rękopism ofiarowany przez Matyldę księżnę szwabską, Mieszkowi królowi polskiemu.

b) W bibliotece królewskiej.

2. *Roczniki Opactwa Lubińskiego* od roku 1143 do 1175, rękopis wieku XII.

3. *Dziarysz podróży włoskiej* królewicza Władysława z lat 1624 i 1625, przez towarzysza jego podróży Paca pisany (podobno autograf).

4. *Wacława Leszczyńskiego, dzieje polskie* od początków narodu, do roku 1623.

II. W Dreźnie w bibliotece królewskiej.

5. *Alberta Stanisława Radziwiłła*, o rządach Zygmunta IIIgo, Władysława i Jana Kazimierza, do roku 1652.

6. *Raynolda Hajdenstejna*, życie Jana Zamojskiego.

7. *Listy i instrukcje* do spraw inflanckich i kurlandzkich od 1569 do 1570 roku.

8. *Historji Długosza* rękopis wieku XVIIgo we trzech tomach, do roku 1440 doprowadzony.

9. *Kochowskiego* czwarty Klimakter w bardzo pięknym exemplarzu.

10. *Listy* w imieniu króla Zygmunta III, przez Stanisława Łubińskiego biskupa płockiego pisane, (podobno autograf).

11. *Kilka dawnych kronik pruskich*.

III. W Rzymie.

a) W bibliotece watykańskiej.

12. *Cencii Camerarii, Liber Censuum* (Codex Columnensis) Mss. *Vaticani*.

13. *Antoniego Possewina*, komentarz inflantcki z roku 1583 Mss. *Vaticani* N. 5469.

14. *Zbiór kronik polskich z XIII i XIV wieku*, Mss. *Ottobonian* 2068.

15. *Cilly*, *Historia rokосу Zebrzydowskiego* (1606 do 1608). *Autograf*. Mss. *Urb.* 1033.

16. *Zbigniewa kardynała* list do Eneasza Sylwiusza biskupa sienneńskiego, w obronie pamięci Władysława Warneńczyka i *Odpowiedź* Eneasza. Roku 1453. Mss. *Reg. Sueciae* 1878.

17. *Alberta Vimina* *Historia wojen kozackich* (1648—1653). *Autograf*. Mss. *Reg. Suec.* 923.

18. Część kroniki *Aulae Regiae* (*Autograf*) Mss. *Palatin.* 950.

19. *Życie ś. Jadwigi* pisane roku 1300. Mss. *Palatini* 857.

b) W bibliotece Minerwy (Casanatensis).

20. *Korrespondencja kardynała Gaetani* legata w Polsce (1596—1597) trzy tomy.

c) W bibliotece Corsini.

21. *Obszerna relacya o Polsce* nuncyusza Marescotti (1668—1670).

d) W bibliotece Barberini.

22. *Eugeniusza IV* Listy do spraw polskich (1439—1444).

23. *Filipa Kallimacha*, wiersze miłosne, listy z XV i początku XVI wieku, dotyczące się Polski.

24. *Korrespondencya X. Vota S. J.* i kardynała Radziejowskiego prymasa z kardynałem Barberini protektorem Polski (1694—1699).

e) *W bibliotece Chigi.*

25 *Życie ś. Jacka*, przez Stanisława lektora krakowskiego. Mss. XVI wieku.

26. *Bzowskiego Roczników* kościelnych trzy tomy, niewydane 22gi, 23ci i 24ty, od roku 1572 do 1621 (*Autograf*).

27. Zbiór kroniczek szlązkich pomiędzy któremi *kronika hrabiego Piotra*.

f) *W bibliotece Filipinów* (Valicellana).

28. *Długosza kroniki* część pierwsza do roku 1295; pysznie pisany exemplarz z połowy XVI wieku, a którego ważne warianty już zebrane zostały.

IV. *W Neapolu*, w bibliotece *Brancacciana*.

29. *Korrespondencya Hannibala z Kapui* nuncyusza w Polsce podczas bezkrólewia r. 1587.

V. *W Paryżu* a) w *Bibliotece Narodowej*.

30. *Regesta Stefana Batorego*.

31. *Historja bezkrólewia po Zygmuncie Auguście* przez *Świętostawa Orzelskiego*.

32. *Długosza historia biskupów wrocławskich*.

b) *W Bibliotece Arsenalskiej*.

33. *Herbarz polski XV wieku*, podobno *Długosza*.

Ogółem do 540 rękopismów zanotowałem, w których znajdują się rzeczy polskie, a z górą 2000 przejrzałem, myśląc, że się w nich co odkryje. Bez wątpienia wiele innych jeszcze uszło uwadze mojej, które późniejszych współpracowników usilność odgrzebie, i do wiadomości powszechniej poda. Sądziłem jednak, że nie czekając na

dopełnienia które każdy rok , zwłaszcza w Rzymie przynieść może, pożytecznem byłoby wydać: *Wiadomość bibliograficzną o rękopismach zawierających w sobie rzeczy polskie*, a to, w następujących podziałach:

I. *Wstęp.*

II. *Biblioteki* 1) Berlińska; 2) Drezdeńska; 3) Monachijska; 4) Wenecka.

III. *O bibliotekach rzymskich.* 1. Archiwum watykańskie 2. Biblioteka watykańska; a) Mss. Vaticani; b) Mss. Ottoniani; c) Mss. Urbinates; d) Mss. Reginae Sueciae; e) Mss. Palatini; f) Mss. Capponiani; g) Mss. Slavi; 3. Biblioteka Minerwy (Casanatensis); 4. Biblioteka Corsini; 5. Biblioteka Barberini; 6. Biblioteka Chigi; 7. Biblioteka Albani, 8. Biblioteka Filipinów (Valicellana); 9 Archiwum św. Izydora.

IV. *O bibliotekach neapolitańskich.* 1) Archiwum państwa; 2) biblioteka burbońska; 3) biblioteka Brancacciana; 4) archiwum na Monte-Cassino.

V. *O bibliotekach 1. Medyolańskich:* a) *Ambrosiana*, b) *Brera*; 2. *Parmeński*; 3. *Florenckich*; a) *Lorenzana*; b) *Magliabecchiana*; c) *Riccardiana*; d) *Marucellana*; e) *Palatina*; f) *Ginori*; g) *Archivio Mediceo*.

VI. *O bibliotekach* 1. *w Bazylei*; 2. *w Genewie*, 3. *w Paryżu*; a) *Narodowej*; b) *Mazaryński*; c) *Arsenalski*; d) *ś. Genowefy*; e) *w Luwrze*; 4. *Burgundzki* w Bruelli.

VII. *Dodatki.*

1) Bulle i listy papieżkie dotyczące się rzeczy polskich.

- 2) Spis chronologiczny Legatów i Nuncyuszów w Polsce.
- 3) Instrukcyje dla Nuncyuszów w Polsce.
- 4) Relacye o Polsce.
- 5) Agenci dworu tokańskiego w Polsce.

WIADOMOŚĆ

O RĘKOPISMACH ZAWIERAJĄCYCH W SOBIE

RZECZY POLSKIE

przejrzanych po niektórych bibliotekach i archiwach zagranicznych, a zwłaszcza
rzymskich, w latach 1846 i 1847.

II.

BIBLIOTEKI: **Berlińska, Drezdeńska, Monachijska
i Wenecka.**

1. BIBLIOTEKA KRÓLEWSKO-BERLIŃSKA (Numerów 17).

a) *Mss. słowiańskie.*

In folio.

Nr. 3. *Różne papiéry tyżące się skarbu publicznego* (po polsku).

Nr. 6. *Rewizya gospód w Krakowie* podczas sejnu roku 1649 (po polsku). *NB.* w katalogu zabawnie tytuł przekreśiony na *Revisio Magnatum Poloniae* i t. d.

Nr. 16. *Dyaryusz podróży królewicza Władysława za granicą*, od 17 marca 1624 do 11 maja 1625, przez towarzysza podróży jego *Paca*, który tak o sobie pisze pod dniem 6 lutego 1625 roku.

„W wieczór byliśmy u szlachty florenckiej panów *Paców* na balecie, którzy mając tę informację, że przodko-

wie ich kiedyś w te kraje litewskie (ustępując przed domowemi zamieszkaniami) zaszedli byli, tego rozumienia byliżem ja był *ex stirpe* ich; czemuż ja nie kontradykował, mając téż to *per traditionem* od starszych swoich, że dom nasz z Włoch wyszedł”....

Mss. ten jest własnoręczny od 17 czerwca; potem już inną wprawniejszą ręką pisany, ale pierwszej ręki poprawkami wzbogacony (po polsku). NB. łaciński tytuł jego błędny: *Fasti Polonici*.

In quarto.

Nr. 17. *Zbiór prozy i wierszów łacińskich i polskich pod tytułem: Polonia civilis, politica, aulica &c.* Są tu wiersze nadwornego poety (*aulicus Poeta Polonus*), epigrammata Jana Gawinińskiego, *Wespazyana Kochowskiego* i t. d. NB. Mss. ten zdaje się z XVII wieku; nadpis: z bibl. W. P. *Bogusława Bukowieckiego*, darowano.

b) Mss. łacińskie.

In folio.

Nr. 119. *Marcina Polaka* kronika. Mss. wieku XIV.

Nr. 137. *Wacława Leszczyńskiego*. *Dzieje polskie od początków narodu do Zygmunta III (Wenceslai Comitis a Lessno, Annales Rerum Polonicarum ab exordio gentis, usque ad Sigismundum III)*. Leszczyński doprowadził dzieje do śmierci Stefana Batorego, a kto inny do panującego wtedy Zygmunta III; jak wydaje się z przedmowy i dedykacyi królewiczowi Władysławowi, r. 1623 w Warszawie przypisanéj. *Dziejów część I i II* jedną ręką pisane, *część III i IV* inną ręką kaligraficznie do roku 1386, a od tego roku do końca znowu pierwszą.

Nr. 185. *Regestr skarbowy litewski na rok 1549* Zygmuntowi Augustowi podany przez *Stanisława Włoska*, pod-

skarbiego nadwornego litewskiego (*Registrum pecuniarum D. Sigismundi Augusti, per me Stanislaum Włosek S. M. et Curiae Lithuanae thesauri administratorem in A.D. 1549 perceptarum et in usus S. R. M. distributarum*).

Nr. 283. *Przywileje* nadawane przez królów polskich. Mss. wieku XVII (po łacinie i po polsku).

Nr. 295. *Kroniki Ekharda* ksiąg III. Mss. wieku XII.

Nr. 296 *Arnolda z Lubeki kronika*. Mss. wieku XIV.

N. 321. (*) ⁽¹⁾ *Roczników Lubiążskich i nekrologu tego opactwa fragment*. (Dwie karty pergaminowe z wieku XII).

In quarto.

Nr. 20. 6. *List Andrzeja Dudithii* do Jana Łasickiego

Nr. 70. *Marcina Polaka* kronika Mss. wieku XIV.

Nr. 101. *Listy historyczne wybrane* różnych sławnych mężów do *Jana Dantyszka* biskupa warmińskiego, które z oryginałów biblioteki upsalskiej przepisał, notami wzbogacił, i życiem Dantyszka poprzedził *Eryk Benzelius*.

1) Przedmowa do Walentego Schlieffer od W. Mascow. z Lipska 13 paździer. 1725 r. 2) Efemerydy z życia Jana Dantyszka ze Starowolskiego wyjęte. 3) Dwadzieścia kilka listów rozmaitych uczonych szwedzkich i niemieckich, między innymi i *Melanchtona*. 4) Listy do Jana Dantyszka podczas legacyi włoskiej przez Andrzeja Załuskiego biskupa płockiego komunikowane. 5) Legacya Jana Dantyszka do Karola V cesarza.

Nr. 174. *Akta kapituł generalnych zakonu Dominikanów* od XIII wieku do XVII.

(1) Znak ten (*) oznaczać będzie rękopisma, których kopie znajdują się już u mnie.

In octavo.

Nr. 66. *Historia polska pokrótce zebrana (Compendium)* do panowania Augusta II.

Przy kościele katolickim ś. Jadwigi.

Znajduje się łaciński Mss. z XI wieku: *Objaśnienie liturgii rzymskiej*, ofiarowany niegdyś *Mieszkowi II*, królowi polskiemu przez Matyldę księżniczkę szwabską, jak świadczy napis: *hunc librum regi Mathild donat, Misegoni, quam clarus genuit dux Suevorum Herimannus*; i malowanie przedstawiające kobietę ofiarującą książkę siedzącemu na tronie mężczyźnie w koronie i z berłem w ręku. Na początku Mss. jest list Matyldy do Mieszka, który naprzód przez hr. Edwarda Raczyńskiego (we *Wspomnieniach Wielkopolskich*), a potem osobno przez *Dethiera* z przypisami wydany został. Cały Mss. z 83 kart in quarto złożony (brakuje 4, i od 7mój do 12tój), wartoby drukiem ogłosić.

2. BIBLIOTEKA KRÓLEWSKA DREZDEŃSKA (Numerów 44).

Szafa G. In folio.

Nr. 5. *Benneman*, *Historia Polski* za czasów Augusta II i do śmierci tego króla. Trzy tomy oprawione w jeden (po niemiecku).

Nr. 6. *Trzy listy do przyjaciela* o rządach królów: *Zygmunta III*, *Władysława* i *Jana Kazimiérza* do roku 1652, przez *Alberta Stanisława Radziwiłła* (po łacinie). W pierwszym liście §§ XII, w drugim XVIII, w trzecim XIV; przy końcu taki dodatek: „Si lucem post meum viderit obitum per communicationem typographi fusiore stylo et

haec quae annotata sunt et futura quantum ope Numinis supervivere fuerit concessum posthumae deferet aetati, mihi sat est stetisse promisso, teque de rebus gestis reddidisse certiozem, ad annum 1652. Vale et opus, si placuerit approba, sin minus, conatum saltem laudare velis."

NB. Drugi egzemplarz tego Mss. ale niekompletny znajduje się niżej pod nr. 108 in quarto.

Nr. 7. *Kronika Pruska* do r. 1552 Mss. wieku XVII (po niemiecku).

Nr. 9. *Reinholda Heidenstein*: Życie Jana Zamojskiego, ksiąg III (po łacinie).

Nr. 13. *Różne pisma z XVI wieku*. 1) Mowa szlachcica polskiego oskarżająca. 2) List króla polskiego do stanów belgickich z Grodna 23 marca 1586 r. 3) Mowa posła brandeburskiego do króla polskiego, 20 lutego 1578 r. miana, i odpowiedź króla polskiego 11 marca tegoż roku. 4) Deklaracya Gdańszczan na warunki pokoju przez króla podane, 12 oktobra, 5) Relacya królowi uczyniona przez posłów w sprawie Gdańszczan 14 oktobra 1577 r. 6) Drugi list posłów do króla, 8 nowembra 1577 r. 7) Odpowiedź króla polskiego 11 nowembra 1577 r. 8) Listy posłów do Piotra Dunina Wolskiego bis. płockiego, kanclerza koronnego i do Jana Zamojskiego podkanclerzego, 8 nowembra 1577 roku. 9) Odpowiedź ich 11 nowembra 1577 r. 10) Forma prośby Gdańszczan podanej 12 grudnia 1577 r. 11) Następną mowa podkanclerzego, z polskiego na łaciński język przetłumaczona, 12 grudnia 1577 r. 12) Mowa syndyka gdańskiego na zakończenie miana.

Nr. 15 *Listy i Instrukcyje* od r. 1569 do 1570 (sztuk 185) w kopiach społecznych do interesów inflantzkich i kurlandzkich *Zygmunta Augusta* komisarzów polskich:

Kromera Solikowskiego i Kleczewskiego: ks. Kurlandzkiego *Gotarda*; elektorów, królów: duńskiego, szwedzkiego i t.d. (po łacinie). NB. Pomiedzy temi dwa listy polskie Marcina *Kromera* do Zygmunta Augusta; piérwszy z Szczecina 7 grudnia 1569 r. (p. 4) drugi z Rostki 27 grudnia 1569, przez trzech Komisarzów podpisany (p. 16).

Nr. 16. (p. 235) *Historya negocyacyi* na sejmie elekcyjnym polskim r. 1575.

Nr. 18 *Miscellanea Polskie* od r. 1621 do 1646.

Nr. 19. *Luriken*: Kronika Gdańska (po niemiecku).

Nr. 20. *Regestr alfabetyczny konstytucyi* ze Statutu Herburt (po niemiecku).

Nr. 24. *Kodex Dyplomatyczny Królestwa Polskiego i W. Ks. Litewskiego*. Jestto zbiór akt wyjętych z drukowanych dzieł: *Leibnitza*, *Długosza*, *Luniga*, *Balbina*, i t. d.; zaczyna się od donacyi Konrada Krzyżakom uczynionėj r. 1230, a kończy się na traktacie z r. 1732 pomiędzy Augustem II a Fryderykiem królem szwedzkim. Pod r. 1672 jest testament króla Jana Kazimierza w *Nevers* pisany (*).

Nr. 26. *Różne akta publiczne*.

Nr. 27. *Tomasz Hess: Rzeczy Pruskie* od śmierci Stefana Batorego, do śmierci Zygmunta III; koło r. 1650 pisane.

Nr. 28. *Wyciągi ze zbiorów Leibnitza o sprawie gdańskiej*.

Nr. 30. *Krótkie objaśnienie* do rysu państwa polskiego, dyktowane przez Gotfryda *Lengnich* w r. 1717 a przejrane w r. 1725 (*Kurze Erläuterung über den Abris des Polnischen Reichs, in die Feder dictirt von Gotfried Lengnich A. 1717, und revidirt A. 1725*).

(*) Znajduje się także w Rzymie w bibliotece *Corsini* Mss, 454 p. 401.

Nr. 34. *Przywileje miast pruskich*. Mss. wieku XVII. Zaczyna się od przywileju z r. 1237 przez miasto Lubekę miastu Elblągowi nadanego; dalej idą rozmaite przywileje pomorskie, między którymi jeden księcia Mezwina z r. 1293, uwalniający mieszczan od gwałtownego zaboru w czasie rozbicia okrętu, a potwierdzony roku 1294 przez Przemysława księcia wielkopolskiego, a r. 1298 przez Władysława Łokietka. Potém następują przywileje krzyżackie, a przy końcu rozmaite akta, pomiędzy innemi *konstytucye pruskie* na sejmie toruńskim zebrane, a przez Zygmunta I potwierdzone w 78 artykułach. Kopia zdaje się spółczesna (po niemiecku).

Nr. 38. *Kronika kraju pruskiego* od roku 1360 do roku 1419, przez p. Jana *Lindenblat* officyała w Resinborg po łacinie pisana, na niemiecki język przetłumaczona roku 1422, po jego śmierci.

NB. Mss. przepisany roku 1713 ze starego Mss., który p. Jan Zygmunt *Tungsholtz* w Elblągu posiada.

Nr. 44. *Mułpa człowiek* w cnocie, w obyczajach i w kroju i t. d. (wiersz polski).

Nr. 47. *Akta Kommissyi Polskiej w Kurlandyi* roku 1727 (po francuzku).

Nr. 49—51. *Długosza* *Historya Polska*, pod tytułem: *Johannis Dlugosii Canonici Cracoviensis et Leopold. Archiep. designati, Historiae Polonicae*. Część I do roku 1240, ksiąg VI. Część II do roku 1408, ksiąg IV. Część III do roku 1440, ksiąg II. Razem ksiąg XII. NB. nadpis: *Ex manuscriptis Jacobi* in Michałow Michałowski (*).

Nr. 58^b. *Historya Gdańska* przez Stefana *Grau* (po niemiecku).

(*) Drugi egzemplarz niekompletny, obacz niżej pod Nr. 94.

Nr. 60. *Kronika W. Mistrzów Krzyżackich* (*Chronica des Hochlobwürdigen Ritterlichen Ordens, zusammt der edlen Lande Preussen und Leifflandt, Ursprunge uff das aller kürzeste ergrieffen. NB. Dies ist also titulirt: Hochmeister Chronica*). Kończy się na r. 1550, na śmierci bisk. z Balgi i pogrzebie jego w katedrze królewieckiej, a inną ręką dodano, że umarł w Baldze 28 kwietnia.

Nr. 70. *Kronika Inflantska* od r. 1160 do r. 1557.

Nr. 94. *Długosza Historia Polska* pod tytułem: *Annales seu Chronica incliti Regni Poloniae*. Tylko 3 pierwsze księgi i 11ta do r. 1440. NB. przy końcu napisano: *Finis undecimi libri Chronicarum. Laus Deo et Virgini Matri*; a na początku nadpis: *Andreas de Rojow Kaczkowski*.

Nr. 100. *Kochowskiego Klimakter IVty* (po łacinie), bardzo piękny egzemplarz.

In quarto.

Nr. 106. *Miscellanea Polskie* z r. 1573.

Nr. 107. *Niektóre listy i wyciągi* dotyczące się Szwedów od roku 1599 do 1602.

Nr. 108. *Alberta Stanisława Radziwiłła*: O Rządach Zygmunta III, Władysława i Jana Kazimierza. NB. egzemplarz niekompletny, tylko do § 10 Władysława dochodzący.

Nr. 109. *Szymona Starowolskiego*: *De claris oratoribus Sarmatiae* (Mss. przepisany z druku florenckiego z 1628 roku).

Nr. 110. *Święcickiego*: Opisanie Księztwa Mazowieckiego (*Descriptio Ducatus Masoviae a Sigismundo Święcicki* A. 1634).

Nr. 113. *Krótkie zebranie Historyi Polskiej od r. 1587 do 1626* (po łacinie). Zdaje się przez jakiegoś rokoszannina ułożone, bo o królu pisze: *Rex autem omnia pro libitu agitatur que concludit*. Stronnie 16.

Nr. 116. *Legacya posła angielskiego z r. 1615* (po łacinie).

Nr. 119. *Lauda ziem pruskich* od r. 1506 do 1735, w archiwum toruńskim chowane.

Nr. 120. *Listy w imieniu Zygmunta III i królowej* do papieża, kardynałów, biskupów i kapituł, przez *Stanisława Łubieńskiego biskupa płockiego* pisane. Podobno *autograf* (z biblioteki Leibnitza).

Nr. 123^a. *Kallimacha: Oracya* do Innocentego VIII papieża o wojnie przeciw Turkom. (NB. drukowana w Krakowie u Hallera r. 1524. Przy końcu *wiersz do N. Panny* (*Carmen ad Beatam Virginem*). Mss. XV wieku; kart 36.

N. 132. *Andrzeja Lipskiego o panowaniu Zygmunta III* (*De rebus gestis Sigismundi III*), z Mss. Leibnitza. (NB. Drukowane w Rzymie r. 1605, *apud Aloisium Zanethum*, ale bardzo rzadkie).

Nr. 133. *Głos konającej Polski* (*Moriens Polonia suos doctores alloquitur*).

Nr. 146. *Mowa Andrzeja Wolana* do komisarzy miasta Rygi, 12 września r. 1599 w Rydze miana, (*de lege Polonorum homicidii, non capitali, impia*).

Nr. 152. *Monarchia Polska*. Mss. XVIII wieku (po polsku).

Nr. 154. *Kronika pruska* od r. 1226. (NB. kilka kart początkowych brakuje). Potém następuje druga:

Kronika krajów pruskich od r. 1190 do 1390. Mss. wieku XV (po niemiecku).

NB. ten sam Mss. in 4to jest w królewieckiej zamkowej bibliotece; in 8vo w bibliotece hrabiego Dohna.

Nr. 156, (p. 77). *Relacya o Polsce* Hieronima *Lipomana* posła weneckiego r. 1575.

Nr. 156. (p. 159). *Relacya o Polsce* nuncyusza Monsyniora *Ruggieri* r. 1568.

Nr. 159. *Traktat pokoju* pomiędzy Zygmuntem III królem polskim a Turkami r. 1621 (po francuzku); i późniejsze traktaty polskie z Turkami i przeciw Turkom.

Szafa F. In folio.

Nr. 66. Kronika od początku świata do r. 1540. Mss. własnoręczny *Marcina Lutra*.

Nr. 66. *Ditmara Mersburskiego* kronika; autograf.

3. BIBLIOTEKA KRÓLEWSKO-MONACHIJSKA. (Numerów 9).

W tak bogatej (bo 800,000 tomów liczącej) bibliotece, znalazłoby się może więcej Mss. tyczących się rzeczy polskich: ale gdym jednym rzutem oka tylko katalogi mógł przejrzeć, niewiele ich zanotowałem; a naprzód pomiędzy *Cymeliami* które się pod szkłem w osobnych pulpitach chowają:

1) *Fragment geografa bawarskiego* opisującego kraje słowiańskie w VIII wieku.

2) *Ewangelie greckie* w trzech tomach z VII lub VIII wieku, z domu książąt Radziwiłłów, zapewne z księżną Neuburską wyszłe.

3) (Cod. Latini 775). *Juvenecyusza* Historji Jezuitów części VItej, księga IV, obejmująca sprawy belgijskie, polskie i litewskie od r. 1616 do 1646.

4) (Cod. Latini 790). *Cordara* S. J. Notatki własnoręczne do Roczników Towarzystwa Jezusowego, a przy końcu o *Polsee* od r. 1628 do r. 1641.

Oprócz tego pokazał mi uprzejmy bibliotekarz *von Schmeller*, notatkę własnoręczną hrabiego Edwarda Raczyńskiego z listopada 1844 roku (a więc na dwa miesiące przed jego śmiercią), o rękopismach biblioteki tutejszej, z jakich życzył sobie mieć kopią. Nim jednak pozwolenie mogło przyjsć na to z ministerstwa, doszła wiadomość o śmierci hrabiego Raczyńskiego.

Cod. Italian. 75 *Relacya z nuncyatury polskiej* Monsyniora *Marescotti* r. 1668—1670 (po włosku) ⁽¹⁾.

96. *List P. S. Ł. Polaka o sprawach węgierskich* (po włosku.)

P. 2—29 *Mowa Posła Cesarskiego Zierowskiego*.

Cod. Palatini Manheim. 382, p. 174 — 175. Korrespondencya *Radziwiłła* z hr. de la Gardie, p. 176—209.

Cod. Germ. 1307 *Kapitulacya między Polakami a posłami cesarza Maxymiliana* r. 1575.

Cod. Latin. 229. *Traktat i inne akta w sprawie Krzyżaków z Polską*.

4. BIBLIOTEKA Ś. MARKA i ARCHIWUM PAŃSTWA W WENECYI.

a) *Biblioteka ś. Marka.* (Numerów 5.

Cod. CCC. L. XXX. VII. (Bessarionis XC. VII. 3). *Marцина Polaka* kronika, do papieża Marcina IV. (1281).

Cod. LI. In folio. (CIII. 2) *Historya oblężenia Wiednia* r. 1683 (po włosku).

⁽¹⁾ Ta sama Relacya znajduje się także w Rzymie w bibliotece *Corsini* Mss. 474

Cod. C. L. XXX. VII. (C. III. 6). *Filipa Prenestein* (Persztyna) Relacya z poselstwa do Moskwy r. 1579 cesarzowi zrobiona.

Cod. CC. XV *in folio* (CIII. 6). *Pokój pomiędzy królem polskim a szlachtą skonfederowaną* w 1663 r. także z Tatarami i Kozakami.

Cod. CXXV. In 4to (p. 1—70) *Kallimacha*: Historya o usiłowaniach Wenecyan, aby Persów i Tatarów na Turków podburzyć.

(P. 73—135) *Tegoż*, Mowa o wojnie tureckiej.

(P. 137—228) *Tegoż*, *historya wojny tureckiej* za Władysława Warneńczyka. NB. Wszystkie te dzieła już są drukowane. Ob. *Ciampi Bibliografia Critica* i t. d. T. I. p. 35.

b) *Archivum Państwa.*

Ogrom papierów w kilku salach rozłożonych, ale przystęp do nich bardzo trudny; co do użytkowania z nich i przepisywania dokumentów, od kanclerza z Wiednia trzeba mieć na to pozwolenie.

Do rzeczy polskich widziałem dwa tomy *korrespondencyj królów, prymasów, kanclerzów*, ale niewiele więcej nad urzędowe grzeczności zawierających. *Listy rezydenta Weneckiego w Warszawie* podczas panowania Jana Sobieskiego, mają zawierać ciekawe szczegóły historyczne, ale że pisane są uszczypliwie względem dworu wiedeńskiego, ukrywają je starannie. Słyszałem, że nie pozwolono z nich korzystać śp. hrabiemu Edwardowi Raczyńskiemu ani panu de *Salvandy*, który jakoby chciał ich użyć do nowego wydania swojej *Historyi Polski za Sobieskiego*.

III.

Biblioteki Rzymskie.

Żadne miasto nie wyrówna Rzymowi, jak pod wielą innemi względami, tak téż co do *archiwów* i *bibliotek* publicznych i prywatnych, w których wszystkie narody, materyały do dziejów swoich znaleźć mogą. I niedziw: bo papieże rozciągali ojcowską opiekę swoją nad całym światem, a zostając z nim w ciągłych stosunkach, coraz nowemi pismami wzbogacali archiwum i bibliotekę kościoła, nad któremi straż miał osobny kardynał-bibliotekarz. Na wzór papieży, ich synowcowie naczelnicy późniejszych książęcych rodzin, a także kardynałowie protektorowie miast i narodów, tworzyli sobie z podobnych pism archiwa i biblioteki familijne, lub zapisywali je po śmierci bibliotekom klasztornym. Taki był początek i wzrost bibliotek rzymskich, których podamy tu krótki rys, nie wchodząc w żadne bibliograficzne szczegóły, oprócz tych, które się do rzeczy polskich odnoszą, i niżej miejsce swoje znajdą ⁽¹⁾.

Podzielimy biblioteki rzymskie: 1) na *publiczne*; 2) *prywatne*; a jedno i drugie A) *na kościelne*, B) *na świeckie*

(1) Do ułożenia niniejszej wiadomości o bibliotekach rzymskich, najbardziej posłużyło mi dzieło *Fryderyka Blume: Iter Italicum*. Mocno żałuję, że nie miał pod ręką Mss. *Albertrando* pod tymże tytułem.

1. BIBLIOTEKI PUBLICZNE.

A) *Kościelne.*

Pomiędzy publicznymi bibliotekami, pierwsze miejsce trzyma *Watykańska*, która składa się z *archivum tajnego* i właściwej *biblioteki*.

Wedle podania miejscowego i wiadomości czerpanych z najdawniejszych pomników historycznych, *Biblioteka Watykańska* sięgałaby pierwszych czasów chrześcijaństwa. Niektórzy chcieliby jęj zaród znaleźć w owych *książkach i zwiłkach pergaminowych*, które *Ś. Paweł* kazał sobie ze Wschodu przysłać. (List II do Tymoteusza r. 14 w. 13).

R. 67—78. *Ś. Klemens* papież miał bibliotekę w Laterańskim pałacu założyć.

R. 336. *Ś. Juliusz* papież urządził notaryuszów apostolskich.

R. 366 — 384. *Ś. Damazego* I papieża sekretarzem był *Ś. Hieronim*, który korespondencje jego zbierał.

R. 461. *Ś. Hilary* założył dwie biblioteki w *Batysteryum laterańskiem*, o czém pisze Anastazy bibliotekarz.

R. 494. Za *ś. Gelazego* na soborze rzymskim, częste wzmianki zachodzą o archiwach i bibliotekach rzymskich.

R. 590—604. *Ś. Grzegorz W.* miał już wielkie zbiory rękopismów, o użyczenie których prosiły go różne osoby.

R. 731. *Grzegorz III* założył bibliotekę w *pałacu Laterańskim*.

R. 741. *Ś. Zacharyasz* założył bibliotekę u *Ś. Piotra na Watykanie*.

Za papieża Klemensa V (r. 1305), archiwum i biblioteka stolicy apostolskiej przeniesione zostały w części do Awenionu, a w części do Assyżu. Tam w 1320 r. Assy-

żanie zbuntowani, rozebrali i zepsuli wiele dokumentów. Z Awenionu zaś biblioteka i archiwum powróciły do Rzymu dopiero w 1417 roku po soborze w Konstancji. Eugeniusz IV (r. 1431 — 1447), Mikołaj IV (1447 — 1454), Kalixt III (1455 — 1458) mieli znakomite biblioteki prywatne. Piusa II (uczonego Eneasza Sylwiusza Piccolomini, (1458 — 1464) biblioteka dostała się do Teatynów ś. Sylwestra na Kwirynale i do czasów Klementa XI (do r. 1700) tam zostawała. Teraz dołączona jest do biblioteki watykańskiej.

Syxtus IV (1471 — 1484) dopiero oddzielił archiwum od biblioteki, i jedno i drugie stosownie urządził, z pomocą bibliotekarza swego uczonego Platina.

1. Archiwum tajne watykańskie.

Umieszczono je najprzód w *zamku ś. Anioła*. Papież Leon X (1513 — 1523) dołączył do niego 12 ważnych dokumentów oryginalnych. Od 1585 r. do 1604 przybyło wiele innych z Rawenny. Za Piusa V (1566 — 1572), już sprowadzono z Awenionu resztę archiwum do 158 tomów wynoszące, samych listów papieżkich i bull. które przy bibliotece watykańskiej osobne archiwum utworzyły. Przy końcu zeszłego wieku, zabrano archiwum i ważniejsze rękopisma biblioteki do Paryża, a za powrotem ich do Rzymu na początku teraźniejszego wieku, umieszczono je wszystkie z dołączeniem archiwum zamku ś. Anioła w Watykanie, gdzie wszystkie razem składają teraz *Archivum tajne watykańskie*.

2. Biblioteka watykańska.

Główne bogactwo téj biblioteki składa się z rękopismów, których jest dziś do 27000. Rękopisma te należą

do sześciu osobnych zbiorów, które różnemi czasy do biblioteki watykańskiej przybyły, i osobne katalogi mają. Zbiory te, czyli biblioteki osobne, są następujące: *Mss. Vaticani, Palatini, Urbinates, Reginae Sueciae, Ottoniani, Capponiani*. Oprócz tego są rękopisma wschodnie, do których policzone są i *słowińskie*.

a) *Mss. Vaticani*. Zbiór ten, który z początku całą bibliotekę obejmował, wzbogacił się naprzód około r. 1600 biblioteką *Fulwiusza Orsini*, a później rozmaitemi innemi dodatkami; wszystkie dzisiejsze nabycia do niego należą. Liczba *Mss. łacińskich* wynosi 7244, *greckich* 2159. Oprócz tego jest *Mss.* 1228 numerowanych, ale dotąd katalogami nieobjętych, a do 1000 jeszcze nienumerowanych wcale. Ogółem zatem *Mss. Vaticani* wynoszą do 11631 ⁽¹⁾.

b) *Mss. Palatini*. Biblioteka w Heidelbergu składała się z akademickiej od r. 1390, palatyńskiej od r. 1438, i późniejszymi nabyciami wzbogaconą została. W ciągu 30letniej wojny, po zdobyciu Heidelbergu przez generała Tilly r. 1622, Maksymilian ks. bawarski posłał ją w darze Grzegorzowi XV papieżowi. W 1816 roku, kiedy Rzym swoje skarby z Paryża napowrót odbierał, upomnieli się Niemcy o swoje, i papież musiał odesłać do Heidelbergu 847 *Mss.* niemieckich i 4 łacińskie, dotyczące się akademii hejdelberskiej; reszta pozostała w Watykanie. *Mss. łacińskich* jest 1956, *greckich* 432, razem 2388.

c) *Mss. Urbinates*. W r. 1657 za Alexandra VII przybyła tu biblioteka książąt Urbinu, przez księcia Fryderyka

⁽¹⁾ Liczby te są z inwentarzów biblioteki przepisane, za łaskawym pozwoleniem pierwszego kustosa biblioteki watykańskiej Monsyniora Laureani.

niegdys w końcu XV wieku zebrana. Mss. *łacińskich* jest 1668, *greckich* 165, *razem* 1833.

d) *Mss. Reginae Sueciae*. W r. 1690 przybyła do Watykanu biblioteka królowej Krystyny szwedzkiej. Zbięrała ją ta królowa od 1648 r., do zbiorów przez ojca złupionych dokupując biblioteki *Hugona Grotius*, *Pawła Petau*, *Mazaryniego*, *Gerarda Vossius* i niektóre klasztorne. Zapisala ją testamentem kardynałowi *Azolini* w 1689 r.; od rodziny tego kardynała nabył ją Alexander VIII papież, i 1900 Mss. do biblioteki watykańskiej darował, gdzie czas jakiś oddział pod nazwaniem *Alexandrina* stanowiła; później zbiór ten powiększył się jeszcze biblioteką Piusa II papieża. Mss. *łacińskich* jest 2101, *greckich* 190, Mss. *Piusa II* 55, *razem* 2346.

e) *Mss. Ottoboniani*. Bibliotekę tę od kardynała Ottoboni nabył papież Benedykt XIV (1740 — 1758) i do Watykanu darował. Powstała ona po r. 1475 w rodzinie *Pio*, z której przeszła do rodziny *Cervini*; a papież z tej rodziny Marcelli II, darował ją sekretarzowi swemu *Wilhelmowi Sirleto*. Później dostała się do rodziny *Colonna*, następnie do księcia *Altemps*; nareszcie nabył ją kardynał *Ottoboni* (późniejszy papież Alexander VIII), i przyłączył do niej 100 ważniejszych rękopismów z biblioteki królowej szwedzkiej, w 1690 r. Od rodziny *Ottoboni*, nabył zbiór ten papież Benedykt XIV, jakieśmy wyżej powiedzieli, i w Watykanie umieścił. Mss. *łacińskich* jest 3391, *greckich* 471, *razem* 3862.

f) *Mss. Capponiani*. R. 1746 przybyła ta biblioteka przez zapis właściciela margrabiego *Capponi*; rękopisma w niej nieliczne, i niewielkiej wagi: wszystkich jest 252.

g) <i>Mss. wschodnie:</i>	<i>Arabskich</i>	jest 788.
	<i>Perskich</i>	— 65.
	<i>Tureckich</i>	— 64.
	<i>Syryackich</i>	— 459.
	<i>Hebrajskich</i>	— 590.
	<i>Etyopskich</i>	— 71.
	<i>Koptyjskich</i>	— 80.
	<i>Słowiańskich</i>	— 18.

2135.

Oprócz tego przypły:

h) *Greckie* Mss. z klasztoru Bazylianów w *Grottaferata*, w liczbie 2053, do których dodano 121 *Columnnes* (z domu *Colonna*), razem 2174.

Liczba więc wszystkich Mss. biblioteki watykańskiej wynosi do 26621. Drukowanych tomów liczą do 80000. Biblioteka otwarta jest od 13 listopada do 16 czerwca tylko po 3 godziny na dzień, od 9 do południa, oprócz świąt czwartków i wielu wakacyjnych tygodni. Dla czytania rękopismów, a tém bardziej dla przepisywania z nich czego, a nawet dla przejrzenia katalogów Mss., potrzeba mieć pozwolenie od kardynała bibliotekarza. Spodziewają się, że wielki papież, któremu kościół, Rzym i świat cały już tyle winny, zezwoli na zwolnienie ciężkiej ustawy, która dotąd użycie biblioteki watykańskiej kępuje.

Inne publiczne biblioteki kościelne są:

2) *Angelica*, przy klasztorze Augustyanów, u *S. Agostino*. Fundował ją *Angelo Rocca*, zakonnik około roku 1591; wzbogaciła się księgami *Lukasza Holstenius* (r.1661) i kardynała *Passionei* w XVIII wieku. Mss. ma do 3000, ale ogólnie (a zwłaszcza historyczne) mało zajmujące.

Drukowanych tomów do 150000⁽¹⁾. Biblioteka ta otwarta jest co dzień, oprócz świąt, czwartków i wakacyj od 8 do 11 1/2 z rana.

3) *Casanatensis*, przy klasztorze Dominikanów u *S. Maria sopra Minerva*. Założył ją kardynał Jan *Turrecremata*, wzbogacił kardynał *Giustiniani*, a jeszcze bardziej kardynał *Casanata* (1620—1700), od którego nazwisko swoje wzięła. Mss. jest do 5000 a drukowanych tomów do 120,000. Biblioteka ta otwarta jest w te dni co poprzedzająca od 8 do 11 godziny z rana, a po obiedzie na parę godzin; zamyka się godziną przed zachodem słońca.

B) *Publiczne biblioteki świeckie.*

4) *Alexandrina*, przy uniwersytecie (*La Sapienza*). Założył ją w r. 1660 papież Alexander VII, a teraz powiększa się co rok nowemi dziełami, i co dzień otwarta jest dla professorów i studentów. Mss. prawie nie ma, drukowanych tomów dziś do 54000.

5) *Barberina*, w pałacu książęcej familii *Barberini*. Założył ją kardynał Franciszek *Barberini* (1579—1679) i na użytek publiczny przeznaczył. Mss. około 5,500 bardzo ważnych; drukowanych tomów do 20000. Biblioteka ta zamknięta jest od lat kilku, dla swobodniejszego ułożenia katalogu i dla przyprowadzenia do lepszego porządku.

6) *Corsiniana* w pałacu książęcej familii *Corsini*. Założył ją Klemens XII papież z téj rodziny (1730—1740); później dołączoną została do niej przez kupno biblioteka *Rossi*. Mss. jest do 2000, a drukowanych tomów do 20000.

(1) Za dokładność tych liczb nie można ręczyć, ponieważ nie są z inwentarzów wyjęte, ale według świadectwa kustoszów bibliotecznych położone.

Biblioteka ta otwarta jest co dzień, oprócz świąt, czwartków i wakacyj, na dwie godziny przed zachodem słońca.

2. BIBLIOTEKI PRYWATNE.

A) Kościelne.

1) *Jezuicka przy kolegium Rzymskiém*, fundacyi Grzegorza XIII (1572—1585).

2) *Benedyktyńska* u Cystersów przy Bazylice *S. Croce in Gerusalemme*.

3) *Valicellana*, u Filipinów przy kościele *S. Maria in Valicella*, czyli *Chiesa Nova*. Biblioteka ta składa się z ksiąg *Ś. Filipa Neryusza*, kardynała *Baroniusza* i wielu innych kardynałów. Zawiera w sobie Mss. do 2000, a drukowanych tomów do 35000. Uczzone zgromadzenie Filipinów najchętniej pozwala korzystać z niej każdemu, który o to prosi.

4) *Urbana* przy Kollegium Propagandy (*Urbanum*), założoną została na początku XVII wieku i zwłaszcza w Mss. *wschodnie* bogata.

5) *Lancisiana* przy szpitalu *Ś. Ducha* (*S. Spirito in Sassia*) w medycznym wydziale znakomita ⁽¹⁾.

(1) Oprócz tych, są biblioteki pomniejsze i archiwa mniej lub więcej ciekawe a także mniej lub więcej dostępne po rozmaitych klasztorach Mnichów i zakonnic; jakoto: u *S. Agata in Suburra*, *S. Alessio*, *S. Andrea delle Fratte*, *S. Andrea della Valle*, *SS. Apostoli*, *Ara-Coeli*, *S. Basilio*, *S. Callisto*, *S. Cecilia*, *S. Crisogono*, *S. Clemente*, *S. Giovanni in Laterano*, *S. Isidoro*, *S. Marcello*, *S. Maria degli Angeli*, *S. Maria della Rotonda* (Panteon), *S. Maria in Trastevere*, *S. Paolo fuor di muri*, *S. Pietro in Montorio*, *S. Pietro in Vinculis*, *S. Prasseda*, *S. Pudentiana*, *S. Sabina*, *S. Silvestro in Capite*. Nie bez tego, żeby nie były też biblioteki i archiwa przy rozmaitych kapitułach, bractwach i innych zgromadzeniach duchownych. Wartoby je jedno po drugich dokładnie zwiedzić.

B) *Prywatne biblioteki świeckie.*

1) *Chigiana* w pałacu książąt *Chigi*, przez papieża Alexandra VII (1655 — 1668) i krewnych jego założona. Bardzo ważne Mss. posiada.

2) *Albani*, w pałacu tegoż nazwiska; niegdyś ks. Albani dziś do hrabiów Castel-Barco należy. Założyli tę bibliotekę dwaj kardynałowie z rodziny Albani, od 1682 r. Mss. jest do 2000, drukowanych tomów do 28000.

Te dwie biblioteki prywatne znane są w uczonym świecie; inne są mniej bogate w książęcych domach *Borghese*, *Doria-Pamfili*, *Altieri* i t. d. Każdy ze znaczniejszych domów rzymskich, zwłaszcza książęcych, ma też archiwum familijne, w którym często znajdują się papiery dyplomatyczne wielkiej wagi; pomiędzy innemi znajomsze jest pod tym względem archiwum książąt *Gaetani* ⁽¹⁾.

Po tym krótkim rysie bibliotek rzymskich, przystępuję do rękopismów dotyczących się rzeczy polskich, które mogłem wynaleźć i przejrzeć.

1. Archiwum watykańskie.

Ogólnego katalogu niezliczonych dokumentów tu przechowywanych nie masz wcale; osobom otrzymującym od papieża pozwolenie żądania kopij z dokumentów watykańskich, pokazują tylko niekompletne po kartkach rozrzucone notatki, a wstęp do samego archiwum, nikomu, nawet kardynałom nie dozwolony, bez wyraźnego rozkazu Ojca świętego. Niepodobnaby zatem było przekonać się z jakich czasów i jakie znajdują się tam dokumenta do dziejów polskich, gdyby nie *Inwentarz rzeczy polskich*,

(¹) Wypisy z niego dotyczące się legacyi kardynała Gaetani w Polsce, zawiozła w kopii do biblioteki wilanowskiej, matka księżnej Gaetani: Rozalia z X. Lubomirski ch Rzewuska.

zwłaszcza kościelnych, alfabetycznym порядkiem ułożony (w rękopiśmie) r. 1776, przez kardynała *Garampi*, niegdyś naczelnika archiwum watykańskiego i nuncjusza w Polsce (1772 — 1776), w którym wiadomości w Polsce zebrane, uzupełnia wszystkimi co w archiwum watykańskiem i w aktach nuncyatury polskiej mógł znaleźć.

Sąto dwa grube tomy *in folio*, alfabetycznym порядkiem ułożone. Tom I, p. 1161. A.—L.; tom II, p. 1162 — 2197. M.—Z. Tytuł całkowity taki:

„Index rerum praecipue Ecclesiasticarum Regni Poloniae et M. D. Lithuaniae, nec non provinciarum adiacentium, quem Josephus Garampius, Archiepiscopus Barytensis et Episcopus Montis-Falisci et Corneti, dum in eodem Regno Apostolicae Sedis munere fungeretur, horis successivis ex Tabulariis Pontificiis Almae Urbis, et Nunciaturae Polonicae, atque ex pluribus scriptoribus excerpit, collegit, alphabetico ordine, duobus voluminibus digessit, atque usui suorum in officio successorum dedicavit. A. D. 1776 sedente S^{mo} D. N. Pio VI. P. M. Pontificatus sui A. II”.

W przedmowie skarży się *Garampi* na to, że mało źródeł znalazł w nuncyaturze i po archiwach polskich, i że je starannie zastąpił wyjątkami z kronik. *Długosza* niezmiernie wychwala, mówiąc, że podówczas równego jemu nie było. Jeden egzemplarz *Inwentarza* swego zostawił autor w nuncyaturze polskiej, drugi do archiwum watykańskiego przesłał ⁽¹⁾. Cytując zbiory tego archiwum, wskazuje następuje:

1) *A. V. Regestra Papiezske*, t. j. wolumina pargaminowe spółczesne, w których przepisywano *per extensum*

⁽¹⁾ Kardynał *Garampi* przygotował podobną pracę do historii kościelnej innych narodów, dla złożenia powszechnej historii chrześcijańskiej *Orbis Christianus*.

bulle papieżkie, posyłane w oryginałach różnym osobom. Regestra takowe z dawniejszych czasów, pozostały tylko po *Janie VIII* (873—883) i *Grzegorzu VII* (1073—1086), i to nie całe. Od *Innocentego III* dopiero, t. j. od r. 1198 do dni naszych, ciąg już prawie nieprzerwany.

2) *A. B.* Regestra bull z archiwum Dataryi apostolskiej, od czasów *Bonifacego VIII* (r. 1290). Te mają być w największym nieładzie opracowane, tak, że niepodobna będzie w nich do porządku trafić, dopóki nie zostanie spisany podwójny katalog, alfabetyczny i chronologiczny. Dotychczas o tém nie myślą, i nie wiadomo czy tak prędko do tego przyjdzie.

3) *Regestra Breve* do różnych osób pisanych.

4) *Regestra anty-papieżów*.

5) *Armata Archivii S. Angeli* t. j. szafy z dawnego archiwum zamku ś. Anioła, w których przechowują się oddzielne dokumenta, niektóre wcześniejsze od wieku XIII; także tak zwane *Instrumenta Miscellanea*.

6) *Listy panujących* do papieżów, od wieku XVI zaczynając, ale bez kompletnego ciągu.

7) *Akta nuncyatury polskiej* od r. 1578, w których znajdują się: a) *acta gratiarum*; b) *acta contentiosa*; c) *fasciculus processuum in promotionibus Episcoporum*; d) *protocollus Abbatiarum*; e) *schedae Episcopatum*, ułożone przez nuncyusza Garampi; f) *Synopsis* (zebranie) legatów i nuncyuszów w Polsce od r. 964, przez kardynała Garampi ułożone; g) *miscellanea Ecclesiastica ex schedis Visconti et Garampi*.

8) *Mss. Cencii Camerarii, Liber Censuum Romanae Ecclesiae*, przez podkomorzego papieża Celestyna III r. 1192 napisany, a w dwóch egzemplarzach w archiwum zachowany. *Pierwszy* znany jest pod imieniem *Codec*

Arcis S. Angeli; początek jego jeszcze XII wieku sięga, a ostatnie dodatki są z XIV wieku. *Drugi* zwany *Codex Archivi Vaticani*, pisany był w XIV wieku. W obu znajduje się wiele ważnych dokumentów historycznych (1).

9) *Formularz Maryna Ebulo*, sekretarza kilku papieży w XIII wieku, w którym znajduje się wiele kopij listów tychże papieży.

10) *Regestra Mikołaja kardynała arragońskiego*, t. j. dokumenta z regestrów papieżkich przepisane z rozkazu tego kardynała na początku XVI wieku (2).

11) *Akta Kamery Apostolskiej* t. j. księgi skarbowe.

12) *Inwentarz archiwum krakowskiego* spisany r. 1682, a przywieziony z Polski przez nuncjusza *Spinola* w roku 1712, i przez niego w archiwum watykańskim złożony.

Z powodu nieodżałowanej straty regestrów papieżkich do Innocentego III, zrabowanych i zniszczonych r. 1320 w buncie miasta Assyżu rezydencyi niektórych papieży niemasz prawie żadnych dokumentów dotyczących się rzeczy polskich dawniejszych nad wiek XIII, oprócz następnych już drukiem ogłoszonych:

R. 985 (*) (3) *Nadanie Gniezna* stolicy apostolskiej, przez *Dagona i Odę w Mss. Cencii Camerarii*.

R. 1075 (*) *List Grzegorza VII* do Bolesława Śmiałego, o hierarchii kościelnej w Polsce i skarbach królów ruskim zabranych. *W regestrach Grzegorza VII*.

R. 1110 (*) *List Paschalisa I* papieża do arcy-biskupa polskiego o znaczeniu *pallium*; w *Mss. Cencii Camerarii*.

(1) Równoczesny z pierwszym rękopismem, jest *Mss. Colonna-Vaticanus* w bibliotece watykańskiej, o którym niżej.

(2) Kopia tego *Mss.* ale z XVII wieku, znajduje się w bibliotece watykańskiej *Mss. Vaticani* nr. 3534.

(3) Powtarza się, że ten znak zawsze oznaczać będzie dokumenta z których wzięłem kopię.

Od r. 1198 zaczynają się *listy Innocentego III*, których jest z górą 50 dotyczących się Polski; połowa z nich drukowana jest w zbiorach *Bosqueta* i *Baluzyusza*, a druga połowa w zbiorze *Bréquigny* i *Dutheil*, drukowanym z kopii regestrów watykańskich, przechowywaną u rodzinie *Conti*, gdy papież Pius VI nie pozwolił kopii z oryginałów wydać. Niedrukowane są podobno dwie następne bulle Innocentego III.

R. 1198 (*) *D. Laterani*. Do konsulów i ludu Placencji skarżąc się na złupienie *P. kardynała dyakona* wracającego z legacyi polskiej (w regestrach *Inn. III*, An. I. Ep. 3)—i

R. 1207 (*) *D. Rome III Id. Jan An. IV*. Do arcybiskupa gnieźnieńskiego, z rozkazem: aby po śmierci jego następca obowiązany był do zapłacenia długów dla dobra kościoła zaciągniętych (w reg. *Inn. III*, A. IX Ep. 240).

NB. Treść tej bulli umieszczona jest w zbiorze *Bréquigny* z ostrzeżeniem: że sam text im zaginął.

Następców Innocentego III, z XIII i XIV w wieku, wiele jest bull dotyczących się Polski, niedrukowanych dotąd ani w *Rocznikach kościelnych Raynalda*, ani po innych zbiorach; z tych do 80 mam w kopiach autentycznych, oraz kilkanaście innych ważnych co do treści swojej, lubo drukowanych już po niektórych zbiorach rzadkich. Wszystkich podany będzie niżej dokładny summaryusz.

W XV wieku i w następnych, stosunki pomiędzy Polską i Litwą a Stolicą Apostolską, coraz ściśsze były, a ślady ich w archiwum watykańskim, coraz liczniejsze znajdują się ⁽¹⁾. Listy jednak królów polskich nie za-

(1) W zbiorze Turgeniewa, wydrukowano mnóstwo dokumentów dotyczących się zwłaszcza Litwy.

chowały się w pewnym ciągu ani w oryginałach, ani w kopiach, tak, że zaledwie jest ich kilkanaście z XVI wieku w szafach dawnego archiwum ś. Anioła.

Akta nuncyatury polskiej muszą być bogatsze w podobnego rodzaju dokumenta, ale te są mniej dostępne. Co do *instrukcyj* dawanych nuncyuszom do Polski jadącym, i co do *relacyj* powracających z tamtąd, kopie z nich znajdują się po wszystkich bibliotekach rzymskich (jak się okaże z niżej umieszczonej tablicy); ale nie przedstawiają nic szczególnie zajmującego.

Skończymy to krótkie zdanie sprawy o archiwum watykańskiem na tém, od czego zrobiliśmy początek; t. j. od *Inwentarza rzeczy polskich*, kardynała *Garampi*, dodając, że to jest jedyny klucz do otworzenia sobie choć w części skarbów watykańskich.

2. Biblioteka Watykańska.

A) *Mss. Vaticana*. (Numerów 35) (1).

Nr. 1890 p. 34. *Jornandesa* Historia Gotów.

P. 82. *Witykinda* Historyi Sasów fragment.

Nr. 1960 p. 22 (*). Spis biskupstw polskich z końca wieku XIII, z inflantskimi, ruskimi i litewskimi, oraz klasztorów ś. Franciszka w prowincyi czeskiej, i *Jordana* kronika świata do r. 1320.

Nr. 2038. *Marcina Polaka* kronika do Mikołaja III, z bajką o papieżnicy i dodatkiem do 1285 r.

Nr. 2040. *Tegoż* kronika do Mikołaja III, z bajką o papieżnicy i dodatkiem do 1353 r.

Nr. 2041. *Tegoż* kronika do Jana XXI *bez bajki* z dodatkiem do 1291 r.

(1) Prawie wszystkie te rękopisma pisane są po łacinie; o tych które w innych językach są pisane, wzmiankuje się przy każdym z osobna. Gwiazdka oznacza dokumenta które mam przepisane.

Nr. 2042. *Tegoż* kronika do Jana XXI *bez bajki*.

Nr. 2233 (*). O królach hołdujących kościołowi rzymskiemu (*feudatarii*). Tych jest tylko pięciu: królowie *Sycylii, Sardynii, Hierozolimy, Aragonii i węgierski*. Po między niepodległymi wyliczony *polski*.

Nr. 2869. *Filipa Bonacorsi, Kallimachem* przezwanego *Elegie miłosne* pod tytułem: *P. Callimachi Experientis Elegiarum libellus ad Fanniam Sventocam*; poprzedza:

(*) *Przedmowa Macieja Drzewickiego*, sekretarza królewicza Alberta, w kształcie listu do Wawrzyńca Medyceusza (¹).

Nr. 2958. *Marcina Polaka* kronika do Marcina IV (r. 1285), z bajką o papieżnicy.

Nr. 2959. *Tegoż* kronika do Mikołaja III (r. 1281), *bez bajki*.

Nr. 2973 (*). Spis biskupstw polskich, z XIII wieku, błędny.

Nr. 3169 p. 142. Genealogia Karóla V cesarza, wprowadzona od Rudolfa Habsburskiego; w niej wzmiankowane są stosunki familijne z polskimi książętami.

Nr. 3457 p. 474 (*). *List Zygmunta Augusta* króla polskiego do papieża Pawła III, z doniesieniem o śmierci ojca (r. 1548); mowa *Kromera* do papieża przy oddaniu tego listu, i odpowiedź *Blozyusza* w imieniu papieża (²).

Nr. 3534. Regestra Mikołaja kardynała *de Arragonia*, czyli zbiór rozmaitych aktów, listów i wyjątków

(¹) Ten sam zbiór elegij, ale w innym porządku i z odmianami, znajduje się pod nr. 5156 téjże biblioteki; o czém niżej.

(²) Te same trzy dokumenta, znajdują się w Mss. Urbin. nr. 113; pierwszy z nich drukowany w *Ciampi Bibliografia Critica II*, p. 28.

z kronik. Kopia z XVII wieku ze starożytnego Mss. archiwum watykańskiego.

P. 34 (*). List Paschalisa papieża przy posłaniu *pallium* arcybiskupowi polskiemu ⁽¹⁾.

P. 210 (*) List Henryka księcia glogowskiego (r. 1324)

P. 211 (*) List Władysława Łokietka (r. 1327) oba do papieża Jana XXII o świętopietrze ⁽²⁾.

P. 307 (*) List Marcina V papieża, do nuncyuszów swoich, Jakóba biskupa Spoletu, i Fernanda bisk. Łuki, polecający im zawrzeć pokój pomiędzy królem polskim, W. ks. litewskim i krzyżakami. D. Mantuae, VIII. Id. Febr. A. II ⁽³⁾.

Nr. 3887. Eneasza Sylwiusza (później papieża Piusa II). O rzeczach *soboru bazyilejskiego i obrazy osób historycznych*. Ma to być autograf autora, wedle zdania Palackiego; podobno drukowany.

P. 82 (*) *O Władysławie Jagielle*, a p. 64 pod *Zygmuntem cesarzem*, o Witoldzie, różne po części błędne wiadomości.

Nr. 3915, p. 56 — 64 (*). Trzy instrukcje w imieniu Pawła III papieża dane *Pamfilowi a Strasoldo* nuncyuszowi do Polski, względem publikacji przyszłego soboru (r. 1536).

P. 292 (*). List biskupa Modeny do króla polskiego z uwiadomieniem, że sobór nie może być zwołany do Mantui (r. 1537).

⁽¹⁾ List ten drukowany w *Labaei, Collectio Conciliorum*; znajduje się także w Mss. *Cencii Camerarii* arch. watykańskiego i biblioteki watykańskiej.

⁽²⁾ Oba te listy drukowane w *Raynalda* Rocznikach kościelnych i Baluzyusza *Miscellanea Historica*, ale z wariantami.

⁽³⁾ Ten sam list znajduje się w Mss. Ottobon. 2605, o czém niżej.

Nr. 3922 p. 1—11. *Nova Moschovia* per Albertum Pighium *Campensem*; dziełko przypisane papieżowi Klemensowi VIII, wkrótce po wzięciu Smoleńska przez Moskwę za Zygmunta I.

Nr. 3924 p. 337 (*). Cytacya Gdańszczan przed sąd królewski Zygmunta I, za nadużycia popełnione w ich mieście przy wprowadzeniu reformy Luterskiej (r. 1525 z *Piotrkowa*).

P. 343 (*). Memorandum w sprawie pruskiej za zakonem krzyżowym (1523).

P. 345 Bulla Leona X na prośbę króla polskiego, na korzyść biskupów o alternatach miesięcznych, r. 1520. Kal. Julii, A. VII *Romanus Pontifex*.

P. 347. Bulla Leona X o przyłączeniu kanonii i prebendy krakowskiej do biskupstwa płockiego. „*Ex ministerio urbis.*”

P. 349—350. Dwie bulle Klemensa VII o témże (roku 1524).

P. 343 Memoryał od króla węgierskiego do W. mistrza krzyżackiego w tymże interesie (r. 1525).

P. 403 (*). Legata papieżkiego list do W. mistrza krzyżackiego w tymże interesie (r. 1525).

Nr. 3933 p. 55 *Natalina* W. ks. moskiewskiego list groźny do Zygmunta Augusta, i odpowiedź tegoż. Oba akta podejrzane, co już samo nazwisko W. ks. moskiewskiego zapowiada (r. 1564) (1).

Nr. 3986 (*). *Spis biskupstw* polskich (błędny) z infantskimi i pruskiemi XIII wieku. Mss. pisany około roku 1371.

Nr. 4024. Proces kanonizacyi ś. Leopolda, r. 1468 pisany na pergaminie; zdaje się autograf.

(1) Oba te listy znajdują się w kilkunastu Mss. tak watykańskiej biblioteki, jak téż i innych.

P. XXVI. Pomiedzy córkami ś. Leopolda, wspomniana *Agnes quam accepit Bolesław dux de Polon.* Agniészka, którą pojął Bolesław (zamiast Władysław) książę polski.

Nr. 4103. List Jana Zamojskiego podkanclerzego koronnego do Fulwiusza Orsini, z komplementami o jego uczoności; z Gdańska 24 czerwca 1577. (Oryginał).

Nr. 4161 (*). List braciszka *Juliana* zakonu ś. Dominika, o sposobie życia Tatarów.

Nr. 5109 *Eneasza Sylwiusza* (później papieża Piusa II) różne dzieła; na początku o *Turkach* (p. 5 jest wzmianka o kłesce Władysława Warneńczyka).

Nr. 5156 *Filipa Kallimacha* Elegie miłosne, pod tytułem: *Ad Fanium Sventocham nostri temporis feminarum speciosissimam elegiarum libellus incipitur.* Na początku: (*) *Przedmowa* do Aynolfa Thedaldi, w której autor o podróżach swoich i o opiece Grzegorza z Sanoka wspomina. Pomiedzy elegiami jest wiersz do *Jana Długosza*.

Nr. 5290. *Marcina Polaka* kronika, do Mikołaja III (r. 1281) *bez bajki*. Mss. pisany r. 1425.

Nr. 5302. Inwentarz dokumentów kamery apostolskiej; w registrach rozmaitych papieżów od Innocentego III wzmianki o poborze świętopietrza. Pomiedzy *infeodacyami* miast i królestw, żadnej wzmianki o *Polsce* niema.

Nr. 5469 p. 1—10 (*) *Komentarz o Inflantach* przez ojca Possevina S. J. (*Livoniae Commentarius Gregorio XIII. Scriptus ab Antonio Possevino de So. Jes.*), napisany w Bartnie w Węgrzech, III Kal. Aprilis 1583.

P. 10 (*). List Possevina do opata trzemeszneńskiego nominata biskupa wendeńskiego, o stanie Inflant; z Łowicza 22 grudnia 1581.

P. 12 (*). Instrukcja dana przez Stefana Batorego księciu Radziwiłłowi biskupowi wileńskiemu namiestnikowi inflanckiemu (r. 1582).

Stefana Batorego rozkaz dany Solikowskiemu, odebrania kościołów w Rydze Lutrom, a oddania katolikom; 1 maja 1582. (Drukowane w *Ciampi* Bibl. Crit. I. p. 262).

Akta zjazdu posłów Stefana Batorego i W. ks. moskiewskiego dla zawarcia traktatu pokoju w Kiwerowej Horce w grudniu 1581 r. (Drukowane w komentarzu moskiewskim Possewina).

Kontystucye inflanckie potwierdzone przez Stefana Batorego. (Drukowane w *Dogielu* T. V, p. 320).

Przyjęcie miasta Rygi we władanie korony polskiej i W. ks. litewskiego. (Druk. w *Dogielu* T. V. p. 308).

List Stefana Batorego do Possewina, o założeniu kolonii w Inflantach. (Druk. w *Dogielu* T. V, p. 307).

N. 5666 p. 39 (*). List Andrzeja Zebrzydowskiego biskupa krakowskiego do papieża Piusa IV, z prośbą, aby potwierdził rozdane przez niego beneficya, przez wzgląd aby się ludziom niebezpiecznym nie dostały. D. III Kal. Maii A. 1560. (*Oryginał*).

P. 49 (*). Opisanie Polski i należących do niej prowincyj (przez Polaka) około roku 1531.

P. 58—73. Zdanie sprawy pewnego biskupa o opowiadaniu wiary katolickiej w Prusach (bez daty i nazwisk).

Nr. 5740. *Marcina Polaka* kronika do Mikołaja III r. 1581), *bez bajki* i dodatek do r. 1584. Mss. z XIV wieku.

Nr. 5868. *Pawła Jowiusza*, historia swojego czasu, księgi XIII i XIV. NB. może być autograf.

Nr. 5914. Relacya o Polsce podana papieżowi Piusowi V, p. M^{sr} Ruggieri (Giulio) protonotaryusza apostolskiego, za powrotem z nuncyatury polskiej (r. 1568) ⁽¹⁾.

Nr. 6952 Inwentarz bull i brewów papieżkich od Bonifacego IX, do Marcina V (r. 1418). Pod Bonifacym IX są częste wzmianki o rzeczach polskich.

Bez numeru jeszcze: *Cencii Camerarii, liber Censuum S. R. Ecclesiae*, i zbiór przywilejów stolicy apostolskiej służących, ułożony przez Cencyusza komornika papieża Celestyna III, r. 1190.

Rękopism ten, z którego Muratori wydrukował kilkadziesiąt kart w dziele swoim: *Antiquitates Italiae medii aevi*, zdaniem uczonego dyrektora archiwum watykańskiego prałata *Marino Marini* ⁽²⁾ dawniejszy jest od obydwóch egzemplarzy tego dzieła, przechowywanych w archiwum watykańskiem. Część pisma pochodzi z końca XII wieku, a najdalej z początku XIII wieku; późniejsze dodatki nie przechodzą wiek XIV. Sam rękopism na pergaminie pisany i zachowany, należał do Marcina V papieża z domu *Colonna*; ztąd imię nosi *Codex Columnensis Vaticanus*.

P. XXXVII (*). Spis biskupstw polskich ze wzmianką: że Władysław książę polski winien dać co trzy lata cztery tysiące (M) grzywien złota na wagę polską ⁽³⁾. Pod biskupstwem pomorskiem czyli kamińskiem dodano: *Episcopus ipse fertonem auri*.

(1) Ta sama relacya znajduje się w kilkunastu innych rękopismach bibliotek watykańskiej, i innych bibliotek.

(2) W liście do barona Karola Van de Vivere 18 stycznia 1822 pisanym, i w Rzymie drukowanym.

(3) Dodatki te późniejszą ręką dopisane. Wiemy z bulli Innocentego III, że w 1211 Władysław Odonicz poddał się stolicy apostolskiej i *honoris causa* opłatę czterech grzywien złota co trzy lata miał składać; tak mają i rękopisma *Cencii Camerarii* archiwum watykańskiego i Muratori tak wydrukował.

P. CXVI verso (*). Dagona i Ody nadanie miasta *Schinesghe* stolicy apostolskiej, za Jana XV papieża, a ztém r. 985. Na marginesie czerwonym atramentem dopisano: *in Polania* (1).

N^{ro} Pierwszy synod prowincyi gnieźnieńskiej w r. 1420 zwołany.

Rękopism z drukowanym zgodny z niewielkimi wariantami. Przepisany jest z inszego znajdującego się w bibliotece publicznej *Gambalunga* w Rimini pod Nr. D. IV, 289 a który przepisany został w 1618 r. we Lwowie *ex vetustissimo libro antiquis characteris conscripto*, zachowanego w klastorze Dominikańskim Bożego Ciała, prowincyi ś. Jacka, na polecenie nuncjusza Franciska *Diotallei*, co urząd notaryalny dnia 8 lutego 1618 zaświadcza (2).

B) *Mss. Ottoboniani*. (Numerów 53).

Nr. 32 p. 103. *Traktat akademii krakowskiej o władzy kościoła i soborów powszechnych*. Początek taki: „Reverendo in Christo Patri, D^{no} Sbigneo Episcopo cracoviensi, alme universitatis Studii Cracoviensis Cancellario dignissimo, Rector, Doctoresque et Magistri Universitatis eiusdem, devotas in Domino orationes, Deliberantibus nobis quod super instantem decisionem clarissimorum viro-
rum, vid. *Marci Bonifili* Sacr. Teo. Mag. *Staanislai de So-*

(1) To samo nadanie z niektórymi wariantami, znajduje się w jednym Mss. Ottobon: jak zobaczymy niżej, i w dwóch Mss. archiwum watykańskiego.

(2) Gdy mając wiadomość o tym rękopiśmie z dzieła *Campi Bibliogr. Critic.* prosiłem kardynała Lambruschini, o zasiągnięcie bliższych szczegółów z Rimini, exsekretarz stanu najuprzejmiej polecił prośbę moję nowemu podsekretarzowi stanu Mgr. Corboli Bussi, a ten kazał przepisać w Rimini przez tamecznego bibliotekarza pod powagą biskupa, i kopię na użytek mój do czasu, u później do biblioteki watykańskiej przeznaczyć.

bnijewo Prepositi S. Floriani et Canonici Cracoviensis, in artibus liberalibus magistrorum, *de Barczinow*, decretorum doctoris Archidiaconi Cracoviensis et nobilis *Guilhelmi de Barina*, Sacrosancte Generalis Synodi Basiliensis in Spiritu Sancto legitimo congregata universalem Ecclesiam representantium et S^{mi} Dⁿⁱ Felicis Pape V oratorum et nuntiorum....”

Nr. 65, p. 6. (*) *Spis biskupstw polskich* z pruskiemi, inflantskiemi i litewskimi.

P. 14. Pomiedzy królami wzmiankowani i *polscy*; osobno 5 królów hołdujących stolicy apostolskiej.

P. 15. (*) *Spis opactw polskich* wraz z taxą, jaką do kamery apostolskiej płacić winni. (Rok wzmiankowany 1466).

Nr. 333. (*) *Spis biskupstw* z inflantskiemi i pruskiemi z XIII wieku.

Nr. 348. Różne akta soboru konstancyjskiego.

P. 185—258. *Contra articulum que Eucharistia sub utraque specie populo laicali, per Magistrum Andream de Kokorsino Doctorem Sacre Theologie in Universitate Cracoviensi concepta.*

Nr. 448 (*). *Spis biskupstw polskich* z inflantskiemi i prukiemi XIII wieku.

Nr. 479. *Jana de Utino* Chronologia od początku świata do r. 1478. Są wzmianki niektóre o Polsce.

Nr. 688. (*) *Spis biskupstw polskich* z XIII wieku.

Nr. 762. (*) *Spis biskupstw polskich* z pruskiemi i inflantskiemi przed fundacją metropolii *ruskiej*, z XIII wieku.

Nr. 910. (*) *Spis opactw polskich* i biskupstw z XIV wieku.

Nr. 912. *Marcina Polaka* kronika tłumaczona na język francuzki (romański).

Nr. 1147. *Miscellanea Polonica* Hugona Blotius, bibliotekarza cesarskiego w Wiedniu, od wyjazdu Henryka Walezyusza z Polski do roku 1576.

P. 315. (*) Artykuły rozkazu tureckiego, przysłanego Batoremu r. 1576.

P. 502. (*) Protestacya Batorego przy koronacyi swojej r. 1576.

P. 508. (*) Mowa posła tureckiego na sejmie elekcyjnym warszawskim r. 1574

Nr. 1426 Rozprawa (Discorso) o nowój elekcyi króla polskiego, po śmierci Batorego r. 1587 w języku włoskim, (drukowana u *Filipa Honorynsza*).

Nr. 1853, p. 112. Powody dla których królowa polska Anna Jagiellonka powinna odprzedać prawa swoje do successyi po królowej Bonie (po włosku).

Nr. 1902. Dzieło Kopernika: *Nicolai Copernici Torunensis: De revolutionibus orbium coelestium libri VI*, drukowane *Norimbergae ap. Joh. Petreum* A. 1543. Z notami w rękopiśmie jakiegoś uczonego męża *Codex cum notis autographis Viri Cl. illustratus*.

Nr. 2068, p. 112. (*) *Dobiesława* Lubelczyka z Kurozwęk, mowa do Czechów za elekcyą królewicza Władysława Jagiellończyka r. 1471 w Kutnie.

P. 120—113. (*) *Kroniki polskie* w katalogu zapisane pod tytułem: *Kroniki Wincentego*, ale po bliższem rozpatrzeniu, poznałem w nich kroniki drukowane w zbiorze pisarzy szląskich *Sommersberga* T. II, p 18—154, pod tytułem: *Kroniki Boguśała* i Archidyakona gnieźnieńskiego. Porównyując rękopism wiersz po wierszu z drukiem znalazłem w nim nietylko wiele wariantów, ale nawet całe karty dodatków niedrukowanych, uzupełniających.

cych około *ósmiu oddzielnych kronik* w innym porządku niż w Sommersbergu ułożonych.

Niektórym z nich, już uczony dziejów polskich badacz *Joachim L.*, spostrzegłszy je i odtworzywszy niejako w texcie drukowanym Sommersberga, właściwe tytuły nadał; dla pozostałych, ja z saméj ich treści i ducha wyciągnięte utworzyłem.

P. 120—159 (*). *Godziszawa Baszki kustosza poznańskiego*: Historia królów i książąt państwa polskiego czyli Lechitów, zwłaszcza przodków króla Przemysława, książąt wielkopolskich, od początku narodu do roku 1271, na którym się urywa. (Sommersberg II p. 13—79).

Już J. L. dowiódł: że Baszko jest autorem kroniki *Bogufałowi* biskupowi poznańskiemu przypisanéj; z oczyszczonego i dodatkami wzbogaconego textu w rękopiśmie; przekonanie to potwierdza się zupełnie, a rozdział *o widzeniu Bogufała*, w którym biskup o sobie mówi niby autor, wyraźnie wszyty jest do téj kroniki, równie (jak później zobaczymy) do jednéj z następnych.

P. 159. (*). *Kroniczka Krakowska* od stworzenia świata do roku 1135. Część pierwsza (Somm. II, p. 79).

Już J. L. oddzielił tę kroniczkę od kroniki Archidyakona gnieźnieńskiego, przed którą umieszczona jest w zbiorze Sommersberga: zdaje się że ona jest tylko *częścią pierwszą kroniczki krakowskiej*, której dopełnienie niżej znajdziemy.

P. 159—194. (*) *Jana Archidyakona gnieźnieńskiego* Historia swojego czasu, od roku 1370 do r. 1384, na którym się urywa. (Somm. II, 99—153).

Kronika ta znacznie oczyszczona co do textu, wielą dodatkami wzbogacona, zaczyna się od śmierci Kazimierza W. (Somm. II, p. 99). Już L. oddzielił był cały początek

(Somm. II, p. 79—94) i na 6 osobnych kroniczek podzielił; ale z naszego rękopismu okazuje się oczywiście, że i pozostałe karty *Sommersberga* od 94 do 99, osobny text stanowią, jak zobaczymy niżej.

P. 194—195 (*). *Efemerydy polskie* od r. 1294 do r. 1366. (Somm. II, p. 79—81). Porządek wypadków nieco odmienny od textu drukowanego.

P. 195—206 (*). *Roczniki poznańskie*, o sprawach zwłaszcza wielkopolskich, od r. 965, do r. 1311. (Somm. II. p. 81—82, 83—84, 84—91).

Tu mnóstwo dodatków zgodnych z kroniką Baszki, ale oczywiście innego pióra; wiele innych opuścił *przepisywacz* lub *zbieracz*, dla niepowtarzania tego, o czém już wyżej (w kronice Baszki) pisano. Widzenie Bogufała tu także wszyte, jak do kroniki Baszki; o sprawach Baszki, kustosza poznańskiego wspomina się ze szczegółami. J. L. zastanawiając się nad textem *Sommersberga*, oddzielił w nim dwie kroniki, które nazwał: *Annales Polonie Vetustissimi* i *Annalista Cuiaviensis*, ale te oczywiście jeden ciąg stanowią: połączyliśmy je więc pod tytułem: *Annales Posnanienses*, gdyż autor z największemi szczegółami o Poznaniu pisze. Pod tém nazwiskiem znajdujemy cytowaną w *Historji polskiej Röppla*, tę część naszej kroniki którą J. L. *Annalista Cuiaviensis* nazwał.

P. 206—208 (*). *Roczniki gnieźnieńskie* od r. 1192 do 1341 (Somm. II p. 91—93). W téj kronice mnóstwo jest dodatków niedrukowanych zgodnych z kroniką Baszki.

P. 208—209 (*). *Roczniki mieszane* (*Annales Miscellanea*) od r. 912 do r. 1395. (Somm. II p. 83, 93 i 154). Tu jest wiele dodatków uzupełniających oddzielną kroniczkę, i do niej należy prawie wszystko co w *Sommers-*

bergu przydane do kroniki archidyakona gnieźnieńskiego po roku 1384.

P. 209—212 (*). *Anonima krakowskiego* kronika o sprawach zwłaszcza małopolskich od roku 730 do r. 1376. (Somm. II, p. 94—96, 97—99, 93—94, i 154). Kronika ta uzupełniona dodatkami odkrytymi w rękopiśmie, przedstawia całość oddzielną, i do kroniki archidyakona, z którą w Sommersbergu jest połączona, wcale nie należy. Autor musiał być mnich z Krakowa, (bo pisze: *in Cracoviam nostram veniens provinciam*); musiał należeć do stronnictwa Jana Muszkaty biskupa krakowskiego i Alberta wójta, bo wspominając o karze tego ostatniego, nazywa Łokietka *Impius Dux*.

P. 112 (*). *kroniczki krakowskiej* część druga, od r. 1142 do r. 1283. (Somm. II, p. 82—83).

J. L. nazywa ten zbiór *Annalista Cracoviensis*, ale zdaje się, że jest dalszym ciągiem *Kroniczki* krakowskiej; pod tym tytułem cytuje go *Röppel* w *Historii polskiej*.

P. 213 (*) *Fragment* ośmierci króla Władysława, a koronacy Kazimierza r. 1333. (Somm. II, p. 96—97).

Zdaje się, że ten fragment należy do zatraconego początku kroniki *Jana archidyakona gnieźnieńskiego* ⁽¹⁾.

Nr. 2160. Krótki zbiór historii kilku narodów, między innemi i polskiego, od Lecha do pierwszych lat Zygmunta III, ale nie nowego w tém dziełku niema (powłósko).

Nr. 2206, p. 156—164. *Nuncyusza w Polsce* (zapewne *Albergati*) Relacya z nuncyatury swojej za Grzegorza XV papieża r. 1621, przytém opisanie kraju. Bardziej zajmu-

(1) Wszystkie te kroniki mam zamiar wydać w texcie łacińskim z tłumaczeniem polskiem.

jące są rozdziały (*): *delli Popoli*, p. 157 i (*) *delli Commercii e Traffichi*, p. 160 (po włosku).

P. 172. *Notatki o nuncyaturze polskiej* przez M^{sr} Vidoni podane r. 1671, najwięcej co do ceremoniału (po włosku).

P. 176. Przywileje kościelne nadane przez papieża Klemensa X *Angelowi Ranucci* nuncyuszowi do Polski r. 1671.

P. 267. Instrukcyja nuncyuszowi (*Pignatelli*) co do ceremoniału.

Nr. 2280. *Filipa Kallimacha* historia Władysława Warneńczyka pod tytułem: *Callimachi Etrusci de rebus Hungaricis*.

Rękopism ze 105 kart pisany przez Florentczyka: *Jo. Arigijs Florentinus scripsit*; spółczesny (¹).

Nr. 2334. p. 366, 368 i 471. Listy Zygmunta III do kardynała *Cyntyusza Aldobrandini*.

Nr. 2364. Listy Klemensa VIII papieża (r. 1600—1602).

Nr. 12 Do Zygmunta III o przeniesieniu biskupstwa z Włodzimierza (r. 1600).

Nr. 17 i 18. Do Zygmunta III i do biskupa krakowskiego Maciejowskiego, o przeniesieniu biskupa (roku 1600).

Nr. 60. Do arcybiskupa lwowskiego Solikowskiego o kościele mołdawskim.

Nr. 67. Do Zygmunta III polecając mu Rozrażewskiego.

Nr. 68. Do biskupa chełmińskiego Piotra, za tymże.

Nr. 69. Do Zygmunta III o przeniesieniu trzech biskupów: Piotra chełmińskiego, Stanisława łuckiego, i Jerzego (Zamojskiego) chełmskiego.

(¹) Drugi egzemplarz tego Mss. znajduje się pomiędzy Mss. Reg. Suec. 681.

Nr. 92, 93 i 94. Do Stanisława biskupa łuckiego, Piotra biskupa warmińskiego, i do kapituły warmińskiej.

Nr. 102. do Zygmunta i do kanclerza Zamojskiego polecając mu *Ocieskiego* z żoną.

Nr. 125. (*). Do Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła księcia na Olyce, o nawróceniu Paca wojewody mińskiego, 17 stycznia 1601.

Nr. 132 (*). Do Zygmunta III, o chorobie kardynała Radziwiłła.

Nr. 240 (*). Do Zygmunta III, o nawróceniu Jana Paca wojewody mińskiego.

Nr. 206. Do Zygmunta III z grzecznościami.

Nr. 264. Do arcybiskupa lwowskiego, polecając mu Mołdawią ogołoconą ze wszelkiej pomocy; r. 1602.

Nr. 269 i 271. Do Zygmunta III polecając mu Mołdawią.

Nr. 369 (*). List Jana Zamojskiego do kardynała Aldobrandini, prosząc go aby kapelusz kardynalski, pierwój arcybiskupowi gnieźnieńskiemu był dany, niż biskupowi krakowskiemu Maciejowskiemu (r. 1601).

Nr. 398 (*). *List Bernarda Maciejowskiego* do tegoż kardynała, donosząc o wyjeździe króla na wojnę do Inflant (1601).

Nr. 472 (*) *List Zygmunta III* do papieża radząc się czy ma wojnę z Turkami dalej prowadzić czy pokój zawrzeć? (r. 1599).

Nr. 2416 p. 486. *Dyaryusz* wyprawy wojennej w Polsce przeciw Turkom od 14 do 24 września roku 1621.

P. 558. Krótkie opowiadanie o obyczajach i okrutném panowaniu Bazylego Wielkiego księcia moskiewskiego.

N. 2417 p. 103—135. Listy sekretarza stanu (*kardynała di Como*) do nuncjusza w Polsce, *Caligari* od

14 lutego 1579 do 22 kwietnia 1581 (listów 22 po włosku; niektóre drukował *Ciampi* I p. 237).

P. 126. *Instrukcyja sekretna* dana przez kardynała di Como nuncyuszowi w Polsce, *Bolognetti* 1581 (po włosku).

P. 729. *List Canobiusa* z Rzymu 4 kwietnia 1579 r. do..... aby upewnił króla polskiego, że papież gotów krwią własną wzmocnić wiarę świętą w jego królestwie.

P. 740. *List Canobiusa* do biskupa płockiego zapewniając go, że kongregacya uważa ważnem małżeństwo słowne przy parochu właściwym i świadkach zawarte, gdyby nawet zapowiedzi opuszczono, i formuły soboru trydenckiego zaniedbano; 8 sierpnia.

P. 741. *List Canobiusa* do królowej polskiej, zalecając powolne służby swoje. 5 września.

P. 745. *List Canobiusa* do króla polskiego, winszując mu zwycięstw, zdobycia Połocka i powrotu do kraju.

Nr. 2421. *Przemówienie* do Zygmunta III o królestwach Szwecyi i Polski, i rada aby pogodził się z arcyksięciem Maxymilianem, gdyby ten dotrzymał paktów będyńskich.

Nr. 2427 p. 49. *Zregestrów Urbana VI* papieża roku 1389, VIII kalend. Septembr: *Piotr z Randolina* nuncyusz, kolektor do pobierania dziesięcin i *Subsydium Charytativum* w Węgrzech, w Polsce i w prowincyi gnieźnieńskiej.

P. 99. *Uwagi* o wyprawie króla polskiego do Szwecyi (po włosku).

P. 290. *Sejmiki w Polsce* w sprawie ligi przeciw Turkom, r. 1597 (po włosku).

P. 296. *O pozycyi portu elsburskiego i o korzyściach* jakieby przyniosło posiadanie jego J. K. M. (po włosku).

Nr. 2433 p. 165 (*) Opisanie królestwa polskiego przez biskupa *di Camerino* (*Bernarda Bonjoannes*) r. 1560 ⁽¹⁾ (po włosku).

P. 172 (*). *Relacya o Polsce* Aloizego Lipomana biskupa Werony, nuncyusza w tym kraju, r. 1557 ⁽²⁾ (po włosku).

P. 178—237. *Relacya o Polsce* podana Piusowi V papieżowi przez nuncyusza Monsyniora *Ruggieri*, roku 1568 (po włosku).

P. 237—299 *Relacya o Polsce* przez Hieronima Lipomana posła weneckiego, r. 1575 (po włosku).

P. 299 (*). *List sultana* tureckiego w czasie bezkrólewia do stanów polskich, pisany r. 1575 (po włosku).

P. 301 (*) *Natalina W. K. Moskiewskiego* list groźny do Zygmunta Augusta i odpowiedź tego 1564.

P. 303 (*) *Roraryusza* ablegata papieża Pawła III, mowa do Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta królów, namawiając ich do zawarcia pokoju, pomiędzy Ferdynandem królem czeskim, a Janem królem węgierskim r. 1540.

P. 305. *Odpowiedź dziękczynna* cesarza Karola V królowi polskiemu, na poselstwo Achacego Zehmy starosty malborskiego, z powinszowaniem zwycięstwa nad książętami niemieckimi r. 1546.

P. 308. *Odpowiedź papieża na żądanie króla polskiego*. Nie może dać dyspensy siostronom królewskim do ślubów małżeńskich z Lutrami, księciem pruskim i margrabią brandeburskim.

Co do świętopietrza już ojcu króla darowanego przez papieża, to tylko dodaje, aby pensya z tych funduszków

(¹) Ten sam dokument znajduje się w kilkunastu innych Mss.

(²) Ta relacya zwykle poprzedza opisanie Polski biskupa *di Camerino* lub następuje po niej we wszystkich Mss.

dla kopistów archiwum watykańskiego przeznaczona, oddawana bywała.

P. 310. *Odpowiedź papieża* na prośbę Tomasza posła polskiego, aby taxa kościołów i klasztorów, a annaty i inne beneficya w czasie wakansów, nie do stolicy apostolskiej, ale do króla należały. Tłumaczy się, że nie może na to pozwolić, ponieważ koszt utrzymania dworu papieżkiego są wielkie, i że zapewne i w Polsce wiedzą, iż sprawiedliwie należałoby się ztamtąd więcej jeszcze, niż wynoszą *annaty*. R. 1546.

P. 315 (*). List Pawła III papieża do Zygmunta Augusta, zapraszający go do ligi z Karolem V cesarzem, przeciw protestantom niemieckim. 3 lipca 1546.

P. 317 (*). *Roraryusza* ablegata papieżkiego mowa przy oddaniu kapelusza i miecza poświęconego Zygmuntowi Augustowi (1).

P. 324. Rozprawa o nowój elekcyi króla polskiego r. 1572 (po włosku).

Nr. 2434 p. 829 *Instrukcja dla M^{ro} Diotallevi* biskupa di S. Angelo, przeznaczonego do Polski nuncjusza, roku 1614 (po włosku).

Nr. 2456 p. 274. Propozycye króla polskiego (Władysława IV) papieżowi (Innocentemu X) uczynione, przez posła swego hrabiego Magni, co do wojny z Turkiem; r. 1646 (po włosku).

Nr. 2461 p. 484 (*). Relacya dla propagandy, o arcybiskupie ruskim Połockim, r. 1660 (po włosku).

P. 486 (*). List nuncjusza w Polsce (*Vidoni*) o témże, r. 1659 (po włosku).

(1) Ta sama mowa znajduje się w Mss Ottobon. 2476 p. 57 i w innych Mss.

Nr. 2476 p. 57 (*). *Roraryusza* ablegata papieżkiego mowa przy oddaniu kapelusza i miecza poświęconego Zygmuntowi Augustowi r. 1540.

P. 291 (*). *Wiadomość* o Polsce pod względem religijnym; r. 1595 (po włosku).

P. 295 (*). Uniwersał Zygmunta Augusta o zachowaniu czystości wiary katolickiej w Polsce.

Nr. 2477 p. 584—317. *Relacya o Polsce* przez Antoniego de Socii zakonu ś. Franciszka, r. 1657.

Nr. 2479 p. 85. *Damalewicza dziełko* drukowane w Rzymie (typis Jacobi Phaei Andreae filii A. D. 1652, in 4to, kal. 16) pod tytułem: „Sapientia, sive orbis desiderium Christi Domini Salvatoris in expectatione partus gloriosae Virginis Deiparae, in Ecclesia Polonorum.”

P. 125. *Kopia listu* Jana Komarek Czecha do kardynała Vidoni, r. 1680, o wjeździe do Rzymu księcia Radziwiłła posła króla Jana Sobieskiego do papieża Innocentego XI, drukowane w Rzymie r. 1680 (po włosku).

Nr. 2481 p. 189 *Dyplomaty elekcji* króla Jana III drukowany.

P. 198 *List Jana III* do kardynała Altieri, o czynnościach wojennych przeciw Turkom, z obozu 7 grudnia 1674 r. (już drukowany).

P. 204 (*). *List Jana III* do kardynałów o wojnie z Turkami; 4 lipca.

P. 207. *Krótkie uwagi* o rozprawie politycznej, o wyborze przyszłego króla (księcia neuburskiego lub lotaryńskiego).

P. 220 (*). *List Jana III* do kardynała Fransoni, prosząc o subsydia na wojnę turecką, r. 1675 z Braclawia 21 stycznia (po włosku).

P. 229 (*). *Wiadomości z Warszawy* od 22 sierpnia 1674 (po włosku).

P. 275 (*). *Biskupa Suarez* list akademicki o stanie Polski, z Braclawia 26 grudnia 1674 (drukowany po włosku).

Nr. 2485 p. 5. *Mowa Radziejowskiego* niegdyś podkanclerzego koronnego, dziś zostającego przy boku księcia Wirtembergskiego generała szwedzkiego, przy zawarciu rozejmu z Polakami pod Poznaniem 25 lipca 1655 r.

P. 414. *Relacya o przybyciu posłów* moskiewskich do Florencyi r. 1657 (po włosku).

Nr. 2494 p. 395. *Sejm elekcyi* króla Michała r. 1668 (drukowany po włosku).

P. 427. *Elekcyja Króla Jana III* (drukowana po włosku).

P. 435. *Mowy Jana Gnińskiego* wojewody chełmińskiego za elekcyą Jana III, i gdy przywiózł do Rzymu chorągiew tureką, zdobycz zwycięstwa chocimskiego.

Nr. 2499 p. 97. *Artykuły traktatu* pomiędzy cesarzem, Polską i państwem Weneckiem, roku 1684 (po włosku).

P. 99. *Trąba wiary* dla książąt katolickich, dla połączenia ich związkim świętym przeciw tyranii ottomańskiej, r. 1683, przez opata *Tani* z Monte Cassino; (po włosku).

P. 126—130. *Wiadomości* ze Lwowa i z Jaworowa r. 1684 (po włosku).

P. 239. *List kardynała Ottoboni* do króla Jana III, 27 września 1683 (po włosku).

P. 243. *Zaprzysiężenie paktów* pomiędzy cesarzem a królem polskim, przez kardynałów *Pio* i *Barberini* na Kwirynale 16 sierpnia 1683 r.

P. 279, 280 i 369. Panegiryki Jana Sobieskiego wierszem łacińskim; drukowane.

Nr. 2501 p. 98. *Krótkie opowiadanie* o pomyslnościach oręża moskiewskiego w Polsce, r. 1665 (już drukowane; po włosku).

P. 208. *List* donoszący o zwycięstwach Moskwy na Ukrainie, z obozu polskiego 16 września do 3 listopada 1660 (drukowany; po włosku).

Nr. 2505 p. 256 (*). *Marcin V* *papież* potwierdza przywileje duchowne przez poprzedników swoich nadane królowi polskiemu. *D. Constantiae, IV Non. Maii A. I.* (r. 1418.)

P. 257 (*). *Marcin V* potwierdza podobne przywileje nadane Witoldowi W. ks. litewskiemu; ta sama data co poprzedzającej bulli.

P. 157 (*). *Marcin V* poleca biskupom polskim, aby miasta przez króla polskiego zastawione, powrócone mu były. *D. Constantiae, IV. Non. Maii A. I.* (r. 1418).

P. 260 (*) *Marcin V* *papież* ustanawia rozejm na rok, i warunki pokoju pomiędzy królem polskim a Krzyżakami, za pośrednictwem cesarza Zygmunta, oddając temu trzy wsie sporne w tymczasowe posiadanie. *D. Constantiae, III. Id. Maii. A. I* (r. 1418).

P. 261 (*). *Marcin V* poleca nuncyuszom swoim, pokój zawrzeć pomiędzy królem polskim, W. ks. litewskim, a Krzyżakami. *D. Mantuae, VII. Id. Febr. A. II.* (1419).

P. 264. *Marcin V* pisze do legatów swoich o rozejmie pomiędzy królem polskim a Krzyżakami. *D. Romae VIII. Calend. Decembr. A. V.* (r. 1421). Bulla ta drukowana w Długoszu.

P. 267 (*). *Mikołaj IV* poleca kanonikowi wrocławskiemu rozstrzygnięcie sporów o beneficya, w których

odwoływano się do jakichś konkordatów z Eugeniuszem IV. *D. Romae V Non. Maii. A. III.* (r. 1449).

Nr. 2506 p. 284. Kalixt III papież nadaje arcybiskupowi lwowskiemu przywilej noszenia Ciała Chrystusa Pana z procesją. *D. Romae X. Kal. Maii, A. III* (r. 1457).

Nr. 2510 p. 35 *Relacya o Polsce* Hieronima Lipomana posła weneckiego r. 1575 (po włosku).

P. 66 (*). *Opisanie królestwa polskiego* przez biskupa di Camerino, r. 1560 (po włosku).

P. 69 (*). *Relacya o Polsce* Aloizego Lipomana biskupa Werony, nuncjusza w Polsce, r. 1557 (po włosku).

P. 265. *Relacya o sprawach Niemiec, Polski i Siedmiogrodu* r. 1596 przez *O. Józefa Piscallo* z Melfi, prowincyała austryackiego *Ord. Minor*.

Nr. 2623. *Mucanti itinerarium* kardynała Gaetani, legata w Polsce.

Nr. 2642 p. 1 — 96. *Dyaryusz* sejmu elekcyjnego roku 1589; także *sejmu konwokacyjnego* warszawskiego i konfederacyi krakowskiej.

P. 96—102 (*). *Uczknieniek lub przestrożnik* na seym blisko przyszły electey Króla nowego, przez *Jana Karcewskiego*, podczaszego czerskiego napisany, J. W. panu Janowi Grabi na Tęczynie Kasztelanowi Wojnickiemu podkomorzemu J. K. M. lubelskiemu, pacanowskiemu Staroście napisany. (Jestto wiersz polski satyryczny na Batorego, zapewnie przez jakiego stronnika Zborowskich pisany).

P. 102 (*). *Kandydaci do królestwa polskiego* wierszem polskim opisani.

P. 163. *Relacya* o elekcyi polskiej r. 1697 (po włosku).

P. 176. *Relacya* o nieporozumieniu między cesarzem a królem polskim (po francuzku).

Nr. 2725 p. 131 — 143 (*). *Instrukcyja nuncyuszowi do Polski M. de Torres*, r. 1621 (po włosku).

P. 189 — 199. *Instrukcyja nuncyuszowi do polski, M^{sr} Lancelotti*, r. 1622 (po włosku).

Nr. 2726 p. 1 — 8 (*). *Syxtusa IV papieża instrukcyja kardynałowi ś. Marka, legatowi do Niemiec i do Polski* r. 1472.

P. 197 — 213 (*). *Alexandra VI papieża instrukcyja kardynałowi Rheghino, legatowi do Węgier, Czech i Polski*, r. 1500 (1).

Nr. 2761 p. 156. *List króla Jana III do królowej, z namiotu w. wezyra*, 13 września 1683 r. (po włosku).

Nr. 2961 p. 181. *Papieżę, którzy wykłęli lub pozbarwili korony cesarzów i królów*. Pod Grzegorzem VII wspomina się o klątwie na cesarza Henryka IV rzuconej, ale bynajmniej o wykleciu Bolesława Śmiałego przez papieża.

Nr. 3135 p. 79. *Kopia listu Jana Zamojskiego kancle-rza w. koronnego do senatorów koronnych*, o sprawach podolskich; z Trębowli 17 październ. 1589 r. (po włosku).

Nr. 3141 p. 161. *List panów rad królestwa polskiego do króla Henryka III*, 18 września 1574. Naznaczają mu termin do powrotu do 12 maja, oznajmując, że gdyby nie powrócił, do nowej elekcji przystąpią.

P. 166. *Odpowiedź króla*, że nie przestaje troszczyć się o los Polski; że do Turka pisał, aby granice Polski szanował; do króla duńskiego, aby żegludze polskiej na morzu Bałtyckim nie szkodził; powrót obiecuje, ale nie naznaczając na to terminu, z przyczyny trudnych okoliczności w samą Francję.

Nr. 3142. p. 185. *Bruliony własnoręczne listów* (podobno hrabiego Magni) do arcybiskupa gnieźnieńskiego,

(1) Obie te instrukcyje znajdują się także w Mss. Urbin. Nr. 864.

do Waleryana biskupa brachinońskiego, Tomasza Zamojskiego, biskupa przemyskiego, do wojewody wendeńskiego i t. d. r. 1624.

P. 204. *Protestacya* posła francuzkiego w obecności papieża, przeciw elekcyi księcia siedmiogrodzkiego na króla polskiego.

P. 349. *Rozprawa* o nowój elekcyi w Polsce po śmierci Zygmunta Augusta r. 1572.

Nr. 3175 p. 34, 35 i 41 (*). *Trzy listy Marcellego Vestrio* do papieża Syxtusa V, w sprawie księstwa pruskiego r. 1587.

Nr. 36. *Relacya o Polsce* przez *Fulvio Ruggieri*, roku 1565 (1) (po włosku).

Nr. 37 (*). *Kardynała Aldobrandini* legata w Polsce list do króla Zygmunta III o rozejm z Austryą r. 1589.

Nr. 38 (*). *Porównanie przygód* arcyksięcia Maxymiliana i Jana Alberta.

Nr. 39. *Brewe Pawła III papieża*, o poborach z Polski Zygmunтови I królowi ustąpionych; 23 kwietnia 1540 r.

Nr. 42 (*). *Wincentego Portici* nuncjusza przeciw inwestyturze pruskiej; r. 1569.

Nr. 43. *Manifest króla polskiego* o prawie *Kaduka* nad księstwem pruskim, z załączeniem aktów urzędowych

Nr. 44. *Rota przysięgi* rad królestwa polskiego.

Nr. 45. (*) *List kardynała Aldobrandini* do króla polskiego NB. ten sam co wyżej.

Nr. 3179 p. 41. *Listy króla Jana III i królowej do kardynała de Forbin*, winszując mu kapelusza, który dla niego po tylu trudnościach dostali (po francuzku).

(1) Jestto jedyny egzemplarz mnie wiadomy w bibliotekach rzymskich; drugi widziałem w Neapolu w bibliotece burbońskiej w Mss. Sc. X. G. 12.

Nr. 86. *List papieża do króla polskiego Augusta II*, winszując mu i sobie, że na wiarę katolicką przeszedł (po włosku).

Nr. 3184 p. 75—142 *Relacya o Polsce* przez M^{sr} Ruggieri dla Piusa V papieża napisana; r. 1568 (po włosku).

P. 142—153. *Kardynała Gaetani* legata w Polsce relacya uczyniona papieżowi.

P. 226—314. *Akta legacyi polskiéj* i traktacyi krakowskiéj w interesie ligi, pomiędzy cesarzem a Polską przeciw Turkom, prowadzonych przez kardynała *Henryka Gaetani*, przy którym sekretarzem był *Bonifacy Vanozzi*; traktacya trwała od 25 lipca, do końca sierpnia 1596 r.

Nr. 3206 p. 50—53 (*) *Memoryał* w sprawie sukcesyi po królowej Bonie, przez posła polskiego podany, w Neapolu 6 listopada 1573 r. (po włosku).

P. 55—57. *Dokument* na opłatę celną na komorze *Foggia* królowej Bonie służący.

P. 60—67 i 82. Uwaga o tém, że infantka polska dziedziczką jest brata swego Zygmunta Augusta króla.

P. 62—65. *Kopia listu Stanisława Clodinii* (1) agenta polskiego do posła francuzkiego, 20 listopada 1573 roku (po włosku).

P. 66—78 i 80. *Trzy listy kardynała Hozyusza* w interesie sukcesyi neapolitańskiéj, 12 czerwca 1573 roku 9 lutego i 17 grudnia 1574 (po włosku).

P. 67. Notatka o pełnomocniku infantki, Stanisławie *Clodinio*.

P. 69—74 (*). *List Stanisława Clodinii* do nuncjusza przy dworze hiszpańskim, z Neapolu 12 marca 1574, o niegodziwości Papagody, w interesie sukcesyi po królowej Bonie (po włosku).

(1) Kłodzińskiego.

P. 83 (*). *Manifest króla Henryka*, jako infantka polska jest dziedziczką brata swego; z Krakowa 19 maja 1574 r.

Nr. 3270 p. 378. *List Piotra biskupa krakowskiego*, do kardynała Ottoboni; z Raciborza 24 maja 1657, z nadzieją, że Bóg zmiłuje się nad krajem (oryginał).

C) *Mss. Urbinales* (Numerów 31).

Nr. 3904 p. 1. *Marcina Polaka kronika* do Jana XXI, z bajką o papieżnicy; doprowadzona do r. 1363.

P. XXVII (*). *Spis biskupstw polskich* z inflantskimi i pruskiemi, w wieku XIII.

Nr. 401. *Listy Eneasza Sylwiusza* (później Piusa II papieża).

P. 9 (*). *Kardynała Zbigniewa* list do Eneasza Sylwiusza w obronie pamięci Władysława Warneńczyka; z Krakowa 10 września 1453 r.

P. 201 (1). *List do Zbigniewa kardynała* o soborze w Ratyzbonie, 18 maja 1454.

P. 296. *List do Zbigniewa kardynała*. Odpowiedź na list z Krakowa 10 września wyżej cytowany.

Nr. 402. *Listy Eneasza Sylwiusza*. Przepyszny egzemplarz, przepisany przez Fryderyka *Veterana* dla Fryderyka ks. Urbino, a po śmierci jego dokończony.

P. 100 (*). *List o wojnie tureckiej* i śmierci króla polskiego i kardynała Juliana, r. 1444.

P. 130. *List do Jana kardynała S. Kalixta*, o śmierci kardynała i o sprawach soboru; z Wiednia 6 czerwca 1444 roku.

Nr. 814 p. 25—108. *Listy stanów polskich* do papieża i książąt zagranicznych o elekcji Zygmunta III roku

(1) List ten wraz z odpowiedzią znajduje się w pysznym rękopiśmie *Reginae Sueciae* Nr. 1878. Listy Eneasza Sylwiusza po kilkakroć drukowane były.

1587 wraz z odpowiedziami, legacyami i t. d. (Drukowane są w Krakowie *in officina Lazzari* tegoż roku 1587). Także arcyksięcia Maxymiliana korespondencya z kapitułą i akademią krakowską.

Nr. 816 p. 419—428. *Relacya* o trudnościach, jakie zachodzą w traktacyi o lidze pomiędzy cesarzem a Polską przeciw Turkom; r. 1596 (po włosku).

Nr. 822 p. 634. *Relacya o Polsce* Aloizego Lipomana, biskupa Werony, nuncyusza w Polsce r. 1557 (po włosku).

Nr. 823, p. 247. *Relacya o Polsce* przez M^{sr} Ruggieri dla Piusa V papieża, napisana r. 1568 (po włosku).

Nr. 827 p. 1—67. *Relacya o Polsce* Hieronima Lipomana posła weneckiego, r. 1575 (po włosku).

Nr. 829 p. 268—284. *Relacya Filipa Prenestain* (Perstyna) posła cesarskiego do W. ks. moskiewskiego roku 1579 (po włosku).

P. 284. *Wyciąg wypadków znakomitszych* z podróży Possewina do Moskwy, r. 1581 (po włosku).

Nr. 832 p. 251. *Relacya o Moskwie* wraz ze sposobem zastosowania tam handlu włoskiego (po włosku).

P. 371. *Relacya o Polsce* z r. 1586 (po włosku).

Nr. 835 p. 1. *Relacya o Polsce* Piotra Duodo posła weneckiego do króla polskiego r. 1592 (NB. opisuje elekcją Zygmunta III (*), szczegółły o królu i rodzinie królewskiej).

Nr. 837 p. 479. *Relacya o Polsce* z r. 1600, przez nuncyusza *Malaspina*; nastaje na konieczność utrzymania wiary katolickiej w Polsce.

P. 512. *Instrukcyja* nuncyuszowi *Malaspina*, do traktowania z arcyksięciem Ferdynandem, w przejeździe przez Inspruck.

P. 516. *List nuncjusza* do papieża o lidze pomiędzy cesarzem a Polską przeciw Turkom, r. 1597 i 1599 (wszystkie trzy akta po włosku).

Nr. 854, p. 147—181. *Relacya o Moskwie* pod Iwanem Groźnym Franciszka Tiepolo (po włosku).

P. 454—466. *Rozprawa o elekcyi* nowego króla polskiego po śmierci Stefana Batorego 1587 r.

P. 446. *Horacego Spannocchi* rozprawa o bezkrólewiu z r. 1587. (Oba akta po włosku pisane i drukowane u Philippi Honorii *Thesaurus Politicus*).

Nr. 855, p. 326. *Relacya o Polsce* przez M^{sr} Ruggieri, napisana dla Piusa V Papieża r. 1568 (po włosku).

Nr. 859, p. 93—104. *Rozprawa o elekcyi* króla polskiego r. 1587 (po włosku).

P. 339—356. *Rozprawa o legacyi* polskiej kardynała *Gaetani* z r. 1596 i 1597 (podobno przez opata *Gaetani* synowca kardynała, po włosku).

P. 471. *Onieszczeńciach* zagrażających Włochom i rokoszu Polaków przeciw królowi, r. 1606 (po włosku).

Nr. 800, p. 193—201. Czy wypada Polakom podnieść oręż na Turków? (po włosku).

Nr. 864, p. 1—10 (*). *Syxtusa IV* papieża instrukcyja kardynałowi ś. Marka, legatowi do Niemiec i Polski, r. 1472.

P. 79 (*). *Syxtusa IV* instrukcyja nuncyuszowi do Węgier, o traktacyi pokoju pomiędzy cesarzem, królem polskim i lidze przeciw Turkom. An. V (1475).

P. 162. *Syxtusa IV* instrukcyja dla arcybiskupa rzymskiego, legata do Inflant.

P. 186 (*). *Alexandra VI* instrukcyja kardynałowi *Rheghino* legatowi do Węgier Czech i Polski, o wojnie z Turkami, r. 1500.

Nr. 865, p. 320. *Kardynała Farnese* instrukcyja opatowi *Martinengo* nuncyuszowi do Polski, o herezyach, soborze trydentskim, statucie przeciw duchowieństwu i unii; r. 1548 (po włosku).

Nr. 866, p. 141. *Instrukcyja* z rozkazu Klemensa VIII, dana Alexandrowi *Camuleo*, arcyprzebiterowi kościoła ś. Hieronima illiryjskiego w Rzymie, posła do Teodora W. ks. moskiewskiego r. 1594, zwłaszcza o lidze państw chrześcijańskich przeciw Turkom. Co do unii kościołów, już więcej trudności powstało; (po włosku).

P. 216 *Instrukcyja* z rozkazu Klemensa VIII, dana biskupowi *di Cervia*, nuncyuszowi do Zygmunta ks. siedmiogrodzkiego; r. 1594.

P. 228. *Druga Instrukcyja* temuż, r. 1595.

P. 239. *Instrukcyja Rudolfa II* cesarza posłom do Polski, mającym traktować o lidze przeciw Turkom; r. 1595.

P. 262. *List posłów cesarskich* do cesarza, z Krakowa.

P. 269. *Odpowiedź Rudolfa*.

P. 271. *List Rudolfa cesarza* do króla polskiego, 27 kwietnia r. 1595.

P. 273. *Odpowiedź sejmu krakowskiego* posłom cesarskim 28 marca 1595 r.

P. 323—330. *Instrukcyja* dana Bartłomiejowi Panufino r. 1593; ma się radzić biskupa S. Severo, nuncyusza w Polsce (*Malaspina*).

P. 333. *Instrukcyja* Klemensa VIII kardynałowi Gaetani, legatowi do Polski; 13 kwietnia 1596 r. (NB. wszystkie te akta pisane są po włosku).

Nr. 867, p. 213. *Negocyacya Pawła Działyńskiego* posła polskiego we Flandryi, i u królowej angielskiej, r. 1597 (po włosku).

Nr. 1020, p. 20 (*). *Relacya o Polsce* biskupa *di Camerino* (r. 1560 po włosku).

Nr. 1028, p. 281. *Mowa kardynała Gaetani* na sejmie polskim po wzięciu Agryi, r. 1596.

P. 335. *Mowa kardynała Kommendoni* do senatu polskiego, r. 1573.

P. 361. *Mowa Zamojskiego* kanclerza w. koronnego w senacie 8 lutego r. 1600.

P. 365. *Mowa posła polskiego* do cesarza, przy posłaniu kopii tranzakcyi, pomiędzy komissarzami polskimi i cesarskimi w Będzynie zawartej, a przez legata papieżkiego zatwierdzonej.

Nr. 1033. *Historya rokoshu w Polsce* r. 1606, przez Alexandra Cilly z Pistoja. (Autograf przypisany księciu Urbino, z Krakowa r. 1608). Tytuł całkowity *Relatione di tre conventi fatti in Polonia dalla Nobilita l'anno 1606 l'utimo de quali pretendeva parte di essa Nobilita, fosse havuto e ammesso per Rokos con l'origine e causa di essi et altre particularita necessarie a sapersi per intelligenza d'ogni seguito successo. NB. drukowane w Pistoia r. 1627.*

Nr. 113, p. 6. *Juliusza II i Pawła III* papieżów, donacya świętopietrza królowi polskiemu na lat 10, a potem na czas nieoznaczony, dla naprawy kościołów i zamków, zburzonych przez Tatarów, r. 1540.

P. 164 (*). *List Hannibala z Kapui* legata w Polsce, do *Wilhelma di S. Clemente*, posła hiszpańskiego przy cesarzu, z Warszawy 19 grudnia 1587 r.

P. 166 (*). *List magnata hiszpańskiego* do królowej polskiej, o śmierci jej męża (Batorego, r. 1587).

P. 168 (*). *List Zygmunta Augusta* do Pawła III papieża, z doniesieniem o śmierci ojca r. 1548; *mowa Kro-*

mera przy oddaniu tego listu, i odpowiedź *Blozyusza* w imieniu papieża.

P. 173 (*). *Breve papieża Syxtusa V* o śmierci Stefana Batorego r. 1587.

P. 182. *Dwie inwestytury Prus*, dane przez króla polskiego margrabiom brandeburskim r. 1563 i 1569.

Liga pomiędzy Węgrami a Polską r. 1412.

Artykuł wypisany z paktów Rudolfa cesarza z Zygmuntem III, r. 1589. (NB. te trzy akta pisane są po włosku).

Nr. 1114, p. 278 (*). *Prawdziwe opisanie wojny króla polskiego z Turkami* od 31 sierpnia do 8 paździer. roku 1621, i artykuły traktatu między nimi (po włosku).

Nr. 1492. *Rozprawy o sposobie wojowania z Turkami*.

P. 34 (*). *Stefana Batorego* zdanie o wojnie tureckiej (po włosku).

P. 86. *Liga traktowana przez nuncjusza pomiędzy cesarzem a królem polskim*, r. 1598 (po włosku).

Nr. 1679, p. 315. *Relacya o ugoszczeniu królowej Sobieskiej w pałacu Odescalchi w Rzymie*, wyjęta z listu kawalera cesarza Bonatti do ks. Karola neuburskiego (po włosku).

Nr. 1689, p. 128. *Wyciąg z testamentu królowej szwedzkiej Krystyny*, 19 kwietnia 1689 r. (po włosku).

P. 151. *Dyaryusz znakomitszych wypadków oblężenia Wiednia*, zaczawszy od 8 lipca 1683 r. (po włosku).

P. 157. *List króla Sobieskiego do królowej*, zpod namiotu W. Wezyra, 13 listopada 1683 r. (po włosku).

Nr. 1696, p. 85. *Wjazd posła polskiego Jerzego Ossolińskiego do Rzymu*, 27 listopada 1633 r. (po włosku.)

P. 228—231. *Dwa listy kardynała Spada* w interesie prywatnym królowej Sobieskiej, względem najęcia domu w Rzymie, r. 1699 (po włosku).

Nr. 1701, p. 185. *Relacya* o negocyacyach pomiędzy kardynałami *Ottoboni, de Bouillon, Acciacoli*, królową Sobieską i opatem *Scarlatti*, podczas niebezpiecznej choroby papieża Innocentego XII, o przyszłym konklawe (po włosku).

Nr. 1705, p. 431. *List Karola XII* do rplitej polskiej z żądaniem, aby przystąpiono do elekcji innego króla.

D) *Mss. Reginae Sueciae*. (Numerów 12).

Nr. 29. *Wiersze łacińskie* po większej części na cześć N. Panny. Mss. in folio pięknie pisany przez Macieja syna Adama soltysa z Jaworznika, mansyonarza chwalebego Dziewicy Boga Rodzicy, przy kościele katedralnym krakowskim, notaryusza publicznego, 12 kwietnia 1521 r. jak świadczy napis na str. 300. Rękopism ten należał w 1638 r. do kolegium Jezuitów w Ołomuńcu.

P. 149. *Hymn ś. Kazimierza* na cześć N. Panny, pod tytułem: *Oratio Illustris Principis beati Kazimieri, filii Regis Poloniae*. Pierwszy wiersz: *Omni die dic Marie mea laudes anima*.

Nr. 362, p. 37. *Pieśń żałobna* o śmierci kardynała Radziwiłła Polaka: *Pianti la morte del mio car Farnese*.

Nr. 385, p. 139. *Honoryusza IV Instrukcyja* J. biskupowi tuskulańskiemu, legatowi do króla rzymskiego, do Czech, Danii, Szwecyi i Polski (II Kalend. Junii A. II) r. 1286) drukowana w Rajnaldzie.

P 162. *Jana XXII list* do arcybiskupa gnieźnieńskiego i jego sufraganów, zawieszający decyzją swoją, co do tytułu królewskiego, o który starał się Władysław Łokietek. (D. Avinion. XIII Calend. Septembr. A. III) r. 1319). Drukowany w Rajnaldzie.

P. 358 (*). *Piusa IV list* do biskupów polskich, zachęcający ich do gorliwości w wierze; r. 1563.

Nr. 550, p. 243 (*). *Spis biskupstw polskich* z XIII wieku.

Nr. 555. *Marcina Polaka* kronika, do Mikołaja III, z bajką o papieżnicy, doprowadzona do Jana XXI roku 1277).

Nr. 570. *Relacya* o męczeństwie sługi Bożego Józafata Kuncewicza, arcybiskupa połockiego, papieżowi Urbanowi VIII uczyniona, przez *J. B. Coccini*, dziekana, *F. Pirovario*, *C. Merlini* audytorów roty; wyjęta z procesu jego kanonizacyi.

Nr. 681. *Kallimacha* o sprawach węgierskich i tureckich Władysława Warneńczyka, pod tytułem: *Derebus gestis in Hungaria et contra Turcas per Vladislaum regem*. Piękny egzemplarz na pergaminie pisany.

Nr. 706. *Kronika, czyli katalog* wszystkich biskupów wrocławskich (od Gotfryda do Karola arcybys. austriackiego, 1605 r.).

Nr. 786, p. 129 (*). *Jana Gostupskiego* Polaka list akademicki do Kaspra *Caput Bovis*; w Bononii, 9 sierpnia 1558. Mss. Miscellaneum XV wieku.

Nr. 923. *Alberta Vimini*: Historia buntów kozackich przeciw rzplitej polskiej, pod tym tytułem: *Historico racconto delle sollevationi de Cossachi nel Regno di Polonia contro quella Repubblica* (r. 1648 — 1652). Dedykacya królowej Krystynie w listopadzie 1653 r., poprawki i niektóre dodatki własnoręczne autora. Ta dedykacya (*) i (*) wstęp do księgi pierwszej, nie znajdują się w wydaniu weneckiem 1671 r. które *Casotti* 31 października 1671 r. Michałowi *Morosini* posłowi weneckiemu przy dworze papiezkim przypisał.

Nr. 1878, p. 1 (*). *List kardynała Zbigniewa* do Eneasza Sylwiusza biskupa sienneńskiego, 10 września 1453 roku z Krakowa, w obronie pamięci Władysława Warneńczyka; i p. 8 *Odpowiedź* Eneasza Sylwiusza na ten list. VI Kalend. Nowem. 1453 r. Pyszny Mss. na pergaminie pisany.

Nr. 1898. *Marcina Polaka* kronika, w tłumaczeniu francuzkiem.

E) *Mss. Palatini*. (Numerów 7).

Nr. 558. *Kronika zakonu ś. Dominika*, część 1sza dawniejsza do r. 1253 (p. 92), część druga późniejsza. *Relictum scribit Mgr. Jacobus de Vitriaco*.

P. 57 (*). O śmierci braciszka *Henryka Polaka*.

Nr. 717, p. 13. *Konfessyonał* magistra Mateusza doktora św. teologii z Krakowa (*incipit Confessionale Mri Mathaei Doctoris Sacre Theologie de Kracovia*). NB. ten Mateusz, który został biskupem wormackim, był rodem z Krakowa, ale podobno z czeskiego, nie polskiego. Więcej jeszcze dzieł jego znajduje się w bibliotece watykańskiej; dość było jedno wymienić.

Nr. 820. *Kronika Palmeryusza z Florencyi*.

Nr. 857. *Zycie ś. Jadwigi*. (Explicit legenda major et minor de Sancta Hedwigi A. D. 1300 consummata).

P. 75. *Wzmianka* o bitwie pod Warną.

Nr. 950. *Piotra Cytańskiego* opata klasztoru *Aulae Regiae*: kroniki czeskiej część druga (*); p. 14, 45, 50, 53 i 76 miejsca dotyczące się Polski (¹).

Nr. 971, p. 2. *Kronika niemiecka* od początku świata do roku 1343. Najwięcej o Austrii pisze, ale o Polsce

(¹) Według notatki Palackiego, jestto autograf autora; sama kronika już jest drukowaną.

wzmianki niema. Od 1345, kontynuator *Jan Schönhofeld* pisze o sobie, że był przytomny bitwie pod *Crecy*. Od roku 1347, zaczyna się text niemiecki: opowiadanie o przygodach *Scibora* kuchmistrza ks. Alberta austriackiego i o wojnie Austriaka z Bawarczykiem.

Nr. 1913. *Maxymiliana obranego cesarza i króla polskiego manifest* z Wiednia 24 marca 1576 r. Donosi, że w wilią tego dnia wykonał podaną sobie przysięgę, i że mu bardzo przykroby było, gdyby Batoremu o tyle niższemu od niego, miano dać pierwszeństwo.

F) *Mss. Capponiani* (Numer 1).

Nr. 252. Listy Zygmunta III do kardynała *Torres* protektora polskiego, w sprawach promocyj kościelnych (r. 1621—1630).

G) *Codices Slavici*. (Numer 1).

XII, p. 18. *List kardynała Izydora* metropolity kijowskiego do starosty chełmskiego (po słowiańsku).

P. 55. *Pismo kleryka ostrońskiego* przeciw soborowi florenckiemu (po słowiańsku).

P. 82. *Życie błogosławionego Cyrylla* ([po słowiańsku).

P. 106. *Grzegorza arcybiskupa ruskiego* panegiryk książąt apostołów Piotra i Pawła (po słowiańsku).

P. 136 (*). *Przywilój Władysława Warneńczyka* dla Rusinów unitów, w Budzie 1443 r. (Druk. w Rajnaldzie i Bzowskim z uwagą: „Extat autographum apud Metropolitum Kijoviensem Joseph. Velaminum Rudzki, a quo transcriptum habuimus, missum etiam S. P. D. N. Paulo V. P. M).

P. 139 (*). *Nifona arcybiskupa carogrodzkiego* list do Józefa *Friet* koadjutora metropolii kijowskiej, o unii kościołów r. świata 7000 (r. 1492). Mss. ten w końcu XVI wieku pisany, i inne słowiańskie, przejrzał i opisami opatrzył ks. Michał Bobrowski, profes. wileński w 1821 r.

3. Biblioteka Casanatensis czyli Minerwy

przy klasztorze dominikańskim *S. Maria sopra Minerva*
w Rzymie. (Numerów 20).

A. III, 29. Kronika Ottona fryzyngńskiego. Egzemplarz na pergaminie, w 4ce z XVI wieku. ksiąg VII od stworzenia świata do r. 1146.

B. IV, 20. *Marcina Polaka kronika*, do Jana XXI, z bajką o papieżnicy. Egz. z XIV wieku na pergaminie.

C. IV. 14. *Pretensye* króla polskiego do Szwecyi (po włosku).

D. V, 30. *Marcina Polaka kronika*, do Mikołaja III; bez bajki. Egz. XIV wieku na papierze.

XIV. 39, p. 69. *Pokój altransztadzki*, 14 września 1706 r.

P. 427. *Mowa Jabłonowskiego* wojewody ruskiego w imieniu Stanisława Leszczyńskiego króla, winszującego książętom Jakóbowi i Konstantemu Sobieskim oswobodzenia z niewoli (po włosku).

P. 431. *List Stanisława Leszczyńskiego* do królowej, wdowy Sobieskiego; z Leysnich 20 grudnia 1706 r. (po włosku).

P. 455. *Relacya zjazdu* królów Augusta polskiego i Karola szwedzkiego w Leysnich 20 grudnia 1706 r.

P. 460. *List encykliczny Augusta II* o pokoju z królem szwedzkim; z Piotrkowa 20 paździer. 1706 r.

P. 511. *Okólnik Stanisława I*, z Leysnich 15 listopada 1706 r. (po włosku).

XIV, 46. *Relacya o Polsce* nuncyusza *Ruggieri*, roku 1568.

XIV, 50. Nr. 5. *Augusta II abdykacya* na rzecz Stanisława Leszczyńskiego w Piotrkowie 20 paździer. 1706 r.

XIV, 54. *Władystawa króla polskiego* listy do opata Orsi, rezydenta polskiego w Rzymie, w sprawie kardynałów M^{sr} Visconti, 1643 r. (po włosku).

XV, 27, p. 158. *List króla polskiego* do doży weneckiego (po włosku).

XV, 30. *Relacya o Polsce* nuncyusza *Ruggieri* r. 1568.

XV, 34, p. 64 (*). *List Jana Sobieskiego* do papieża, z uwiadomieniem, że już siadł na koń dla oswobodzenia Wiednia, 15 sierpnia 1683 r.

P. 64 (*). *List tegoż* do kardynała Barberini, o Wiktorji wiedeńskiej; 14 września 1683 r. (po włosku).

P. 65. *Treść listów* nuncyusza *Buonvisi* do papieża, od 16 września do 6 paździer. 1683 r. (po włosku).

P. 66. (*). *List Jana Sobieskiego* do papieża, o zwycięstwie wiedeńskim 14 września 1683, zaczynający się od słów: *Venimus, ordinus, Deus vicit*.

XVI, 13, 14. *Korrespondencya kardynała Henryka Gaetani*, podczas legacyi w Polsce r. 1596 i 1597, z panującymi, kardynałami i innemi osobami. Listy te po większej części adresowane są do kardynała *S. Giorgio* sekretarza stanu, do księcia *di Sermonetta* synowca swego, do M^{sr} *Malaspina* biskupa *di S. Severo* nuncyusza w Polsce, do biskupa *Kremony* nuncyusza przy cesarzu, do biskupa *Asnelii* nuncyusza w Wenecyi, do biskupa *di*

Cervia nuncyusza przy ks. siedmiogrodzkim i t. d. (po włosku).

W liście do biskupa Kremony, z dnia 30 sierpnia 1596 (p. 318 tom 1), legat wyłuszcza trudności, które sprzeciwiają się zawarciu ligi pomiędzy cesarzem a Polską:

1) Niedotrzymanie paktów będzińskich przez Austryą. 2) Sposób prowadzenia wojny. 3) Dotrzymanie obietnic nadal. 4) Posilki pieniężne.

T. I, p. 259 (*). List do księcia *di Sermonetta*, o rozpoczęciu traktacyi 9 sierpnia 1596 r.

P. 304 (*). *List do cesarza* o trudnościach do zawarcia ligi z Polską, z przyczyny niedotrzymania paktów będzińskich; 31 sierpnia 1596 r.

P. 359 (*). *List do księcia di Sermonetta*, o wjeździe do Warszawy i przyjęciu przez Zygmunta III; 24 września 1596 r.

T. II (*). *List do kardynała Aldobrandini*, o chrzcie infantki polskiej, przy którym zastępował miejsce króla hiszpańskiego; 19 października 1596 r.

XVI, 15. *Relacya dwóch negocyacyi* Bonifacego Vanozzi sekretarza kardynała Gaetani, legata w Polsce, z Janem Zamojskim, kanclerzem w. koronnym, do którego był po dwakroć wysyłany; z Krakowa r. 1596. Przytém instrukcye, listy i inne akta dotyczące się téj negocyacyi. Rękopism starannie pisany (po włosku) (1).

XVI, 22. *Zygmunta III* list do kardynała Antoniego Caraffa, z Krakowa 1588 r. polecając mu posła swego do papieża Stanisława Reszkę, opata jędrzejowskiego. Oryginał (po włosku).

(1) Ta sama relacya, zna jduje się w bibliotece burbońskiej w Neapolu Sc. X G, 12, ale w mniej dobrym egzemplarzu i w bibliotece Albani.

XVI, 35, p. 87. *List ministra cara moskiewskiego do papieża Klemensa XI, o wojnie wypowiedzianej Moskwie przez Turka (po włosku).*

P. 87. *Tłumaczenie rozkazu posłanego przez sułtana baszom Azyi i Europy, po wypowiedzeniu wojny Moskwie (po włosku).*

P. 98. *Tłumaczenie listu seraskiera benderskiego, Mehemeta baszy do Sieniawskiego w. bełzkiego. D. Bender, II mensis Sept. 1709.*

P. 100. *Abdykacya Augusta II na rzecz Stanisława Leszczyńskiego, 20 paździer. r. 1706.*

XXI, 27. *Bzowskiego Abrahama: 1) Życie ś. Wojciecha biskupa pragskiego (drukowane). XXI, 31. 2) Życia świętych kardynałów.*

XXI, 27. *Relacya o Polsce Hieronima Lipomana posła weneckiego r. 1575 (po włosku).*

XXII, 20. *Zygmunta III list do Ludwika XIII, ażeby skarżył się u papieża Pawła V, za niedozwolenie mu nominacyi jednego kardynała; r. 1615 (po włosku).*

XXIV, 16. *Relacya o Polsce nuncyusza Ruggieri, roku 1568.*

XXIX, 1, CC. *Mieszaniny historyczne czeskie, za dynastyi austriackiej pisane; ale Mss. dochodzi tylko do króla Jana.*

4. Biblioteka Corsini. (Numerów 28) (1).

Nr. 286. *Miasta, miejsca i rzeki znakomitsze w Europie pokrótce opisane; p. 46—49 o Polsce (po włosku).*

(1) Biblioteka ta na nowo urządzona została, i rękopisma wedle porządku materyi ustawione, tak: że z trudnością wedle dotychczasowych numerów znaleźć je można. Z wielką uprzejmością trudnili się tém jednak bibliotekarz *ks. Rezi* i pomocnik jego pan *Cerotti*.

Nr. 443, p. 747. *Memoryał* od Władysława IV króla polskiego Urbanowi VIII podany, w celu wyjednania kardynałatu dla M^{sr} *Visconti*, nuncjusza w Polsce. Wyliczone są zasługi króla: że wypędził arianów z Polski, że na sejmie ostatnim surowo przeciw kalwinom powstał, nie uważając na siebie samego i t. d.

P. 789. *Odpowiedź* na to, dowodząca, że musiano dać pierwszeństwo kardynałowi *Montalto* (po włosku).

Nr. 454, p. 401—419. *Testament* Jana Kazimierza króla polskiego pisany w *Nevers*, w piątek 12 grudnia 1672 roku w pałacu opactwa ś. Marcina (po włosku).

Nr. 471, p. 164 — 200. *Instrukcja* nuncyuszowi do Polski M^{sr} *Lancelotti*; 14 grudnia 1622.

Nr. 472, p. 167. *Ta sama instrukcja*.

Nr. 474, p. 66. *Opisanie nuncjatury polskiej* przez M^{sr} *Galeazzo Marescotti*, dziś kardynała a nuncjusza w Polsce przez lata 1668, 1669, 1670.

P. 161. *Relacja* dla kardynała *Rospigliosi* sekretarza stanu; 5 czerwca 1669 r.

P. 225. *Opisanie ceremonii ślubu* króla Michała z arcyksiężniczką Eleonorą, w Częstochowie i w Warszawie, r. 1670 (wszystko po włosku).

Nr. 475, p. 177. *Relacja o Polsce* nuncjusza M^{sr} *Ruggeri* r. 1568 (po włosku).

Nr. 478, p. 453. *Ta sama relacja*.

Nr. 488, p. 360. *Ta sama relacja*.

Nr. 674, p. 7. *Propozycje elektora saskiego* uczynione rzplitej polskiej na wypadek, jeśliby go królem obrano.

Nr. 677, p. 428. *Akta z sejmu elekcyjnego* w Warszawie 22 maja 1573 r.

Nr. 680, p. 112. *List Zygmunta III* do kardynała *Saula* dla otrzymania od papieża promocyi kardynalskiej dla hr. Rangoni; 13 grudnia 1621 (oryginał).

P. 113. *List Zygmunta III* do kardynała *Saula* przez posła swego *Jana Solarius*, prosząc o kapelusze kardynałski dla biskupa z Reggio, dodając, że to stolica apostolska zasługom jego winna, i że nie wypada zwlekać tego obietnicą promocyi dla Polaka, ponieważ tę jako stanom przeciwną, wręcz odmawia; 28 sierpnia 1598 roku (oryginał).

P. 114. *Odpowiedzi brulion*, namawiającej: aby król jednak Polaka przedstawił, insze listy co do tych promocyj.

P. 120. *Instrukcja* przez Henryka króla francuzkiego i polskiego posłom na sejmiki r. 1575 dana, w której tłumaczy się że dla zaburzeń we Francyi, nie mógł dotąd do Polski powrócić.

P. 126. *Manifest województwa krakowskiego* z ogłoszeniem, że Henryk nie jest już królem polskim, 25 lipca 1575 r. (po włosku).

P. 128. *Rozprawa* o elekcyi nowego króla (po włosku).

P. 142. *Mowa nuncyusza* co do téj elekcyi (po włosku).

P. 150—162. *Relacya o Polsce Aloizego Lipomana* biskupa Werony, nuncyusza, r. 1557 (po włosku).

P. 156. *Relacya o Polsce* nuncyusza biskupa *di Camerino*, r. 1560 (po włosku).

Nr. 690, p. 165. *Relacya o Polsce* nuncyusza *Mgr Ruggieri* r. 1568 (po włosku).

Nr. 690 p. 143. *Relacya o Polsce* r. 1568 (wyjątki z *Ruggiera* (po włosku).

Nr. 691, p. 855. *List z Częstochowy* 28 lutego 1670 r. o wyjeździe królowej Eleonory (po włosku).

Nr. 696, p. 1. *Relacya o rzplitej polskiej* z roku 1648 podczas bezkrólewia (po włosku).

Nr. 701, p. 261. *Dysertacya polityczna* o wojnie tureckiej za Sobieskiego (po włosku).

Nr. 703, p. 1. *List biskupa kujawskiego* o elekcyi ks. Conti.

P. 2. *Odpowiedź* posła francuzkiego.

P. 131. *Traktat altransztadzki* i dopełnienie do niego, pomiędzy Augustem II a Stanisławem Leszczyńskim: w Piotrkowie 20 paździer. 1706.

P. 141. *Relacya o Polsce* nuncyusza M^{sr} *Ruggieri* r. 1570 (po włosku).

Nr. 708, p. 73. *Memoryał* dla królowej, wdowy Sobieskiego. Król i ministrowie tłumaczą się, że dotąd nie można było reformy jej na dochodach z soli opartej opłacić dla szczupłości tych dochodów.

P. 78. *Instrukcyja* dla ablegata jadącego z biretem dla kardynała *Odescalchi* do Polski.

P. 82. *Rachunek wydatków* na przyjęcie królowej polskiej w *Sorga*, 10 sierpnia 1714 r.

P. 91. *List królowej Krystyny* szwedzkiej do Jana Sobieskiego, z powinszowaniem zwycięstwa wiedeńskiego; 23 październ. 1683 (drukowany).

NB. Wszystkie te dokumenta są po włosku pisane.

Nr. 738. p. 355. *Relacya wypadków* w Polsce od śmierci Jana III do elekcyi Augusta II, przez osobę ze stronnictwa królowej wdowy, a nieprzyjazną stronnictwu francuzkiemu (pisana po francuzku).

P. 386. *Zdanie sprawy* w interesach królowej polskiej; 12 kwietnia 1706 r. (po włosku).

P. 398. *Opisanie uroczystego przyjęcia* Fryderyka IV króla duńskiego w Dreźnie, przez Augusta II.

Nr. 776. *Kronika Jana z Kapistranu*. Jestto ramota z historyi świętych, miast i krajów, fałszywie przypisana Janowi z *Kapistranu*. Są niektóre błędne wzmianki o Polsce i o śś. Wojciechu, Salomei i Jadwidze.

Nr. 787. *Roczniki włoskie* od roku 605 do 1100 (Lupi Proto spathae Chronicon. Drukowane w Neapolu 1625 roku). Pod r. 1027 jest wzmianka o napadzie despoty Nikona na Włochy, z wojskiem złożonem z *Rusinów, Wandalów, Turków, Macedończyków, Wołochów, Bulgarów*. NB. w drukowanym dodano także *Polaków*; (po włosku).

Nr. 816, p. 41. *List Paschalisa II* papieża do arcybiskupa polskiego, posyłając mu pallium r. 1100.

Nr. 890 p. 358. *Relacya o wjeździe posła polskiego* (Jerzego Ossolińskiego) do Rzymu.

P. 362. *Dalszy ciąg téj relacyi* opisanéj przez Antoniego Gherardi (po włosku).

Nr. 895, p. 166. *List prymasa Potockiego* do cesarza, prosząc go o sprzyjanie wolnej elekcji, i *odpowiedź* cesarza 13 lipca 1733, że nie omieszka tego uczynić.

Nr. 897, p. 114. *Pismo* czytane w senacie z rozkazu króla polskiego, 12 czerwca 1668 przy abdykacyi, (po włosku).

Nr. 1188. *Różne dokumenta* tyjące się elekcji polskiej w roku 1733 i negocyacyi konkordatu o opactwa w Polsce 1737 r. (po włosku i francuzku).

Bez numeru. *Nuncyusza Visconti* o sprawach ustanowionych w Polsce na sejmie konwokacyjnym r. 1764 (po francuzku).

Nr. LIII. *Miscellanea*.

(Z katalogu Mss. Rossi). *Rozprawy stanów polskich z nuncyuszem Visconti*.

5. Biblioteka Barberini (Numerów 32) (1).

Nr. 933. *Leona X* list do króla polskiego upominający, aby godne osoby do beneficjów nominował.

Nr. 912. *Marcina Polaka* kronika, do Klemensa IV, bez bajki; doprowadzona do Grzegorza X, do 1272 r.

Nr. 987. *Marcina Polaka* kronika, do Jana XXI, r. 1277, bez bajki.

Nr. 988. *Marcina Polaka* kronika, do Jana XXI, z bajką o papieżnicy.

Nr. 1175. *Krótkie opisanie królestwa polskiego*, przypisane kardynałowi Barberini około r. 1595 (po włosku). Jeden rozdział pod tytułem: (*) *Del denaro di San Pietro* (o świętopietrze).

Nr. 1224. *Relacya o Polsce* przez M^{sr} Ruggieri dla *Piusa V* papieża napisana, r. 1568 (po włosku).

Relacye o Moskwie Prenestina (Persztyna) posła cesarskiego do Moskwy, 27 maja 1577 r.

Nr. 1297. *Leona X. listy* do W. ks. moskiewskiego r. 1519. (Drukowane w *Ciampi* Bibl. Crit. 1 p. 381).

Nr. 1381, p. 106—107. *Kardynał di Como* instrukcyja sekretna Possewinowi do Polski; 27 marca 1581 r.

P. 108—116. *Druga instrukcyja* do Moskwy pod tąż datą, względem unii kościołów, opieki dla kościoła katolickiego w Moskwie, i zgodzie z Polską i Szwecyą; także w celu dowiedzenia się bliższych szczegółów o narodzie

(1) Biblioteka Barberini przez lat kilka była w największym nieporządku, a teraz od lat kilku zamknięta jest, dla spisania katalogu, i uporządkowania rękopismów. Numera zapewne zmianie ulegną; już teraz prawie wszystkie Mss. Miscellaneorum rozszyte są, i wedle materyj rozgatkowane i sklejone zostaną. Z największą trudnością dopuszczony do biblioteki, w dzisiejszym jej stanie, przez dni kilkanaście tylko pracować w niej mogłem; uprzejmości bibliotekarza księdza *Pieralisi* winienem tu jednakże dzięki złożyć.

mieszkającym w Moskwie. (NB. Oba te dokumenta po włosku pisane, wydrukował *Ciampi* w *Bibl. Crit.* 1 p. 241—245).

P. 152—157. *Instrukcja nuncyuszowi* do Polski Mgr Bolognetti, 27 kwietnia 1581, względem popierania sprawy katolickiej w Polsce (po włosku).

Nr. 1731. *Kallimacha* (Filipa Bonaccorsi), wiersze łacińskie miłosne. Mss. społeczny należący do Laktancyusza *Tedaldi* z Florencyi, w którym jest wiele listów do niego i do innych osób pisanych.

W takim porządku następują:

1. *Filip Kallimach do Laktancyusza Tedaldi*,
z Sandomierza 28 września.
2. „ „ „ *do Marsyliusza Ficina*, z Sandomierza *pridie Kal. Januarii*.
3. „ „ „ *do Laktancyusza Tedaldi*, ze Lwowa 3 listopada 1485 r.
4. „ „ „ *do tegoż; ex Liubisco* kalendis Aprilis 1468 r.
5. „ „ „ *do tegoż* z Piotrkowa 15 maja; wspomina o legacyi swojej do Turcyi, z powodu której nie mógł pierwój pisać; potem o pożarze przeszłorocznym w którym książki swoje, pisma i przyjaciół potracił.
6. *Filip Kallimach do Marsyliusza Ficina* z Piotrkowa 15 maja 1488.
7. „ „ „ *do Laktancyusza Tedaldi*, z Wolborza kal. Sept. r. 1488.
8. „ „ „ *dotegoż z Lublina* 6 lutego 1490 r.
posyła mu jakąś powieść przez siebie napisaną: „*Una historietta Sarmathica et barbara et piena di barbarismi, come vedrai.*”

9. *Filip Kallimach* do tegoż, z Wiednia 22 października 1492 r.

10. „ „ do tegoż, z Piotrkowa 1 stycznia 1487 r.

11. „ „ do *Tomasza Portinari*, z Torunia 4 czerwca 1470 r.

12. (*) *Oktawiana Chalvani* list do *Laktancyusza Tedaldi*, o śmierci Kallimacha: z Krakowa r. 1496, (po włosku. Drukowany w części w *Ciampi Bibl. Crit. T. I. p. 31*).

13. *Macieja Drzewickiego* biskupa przemyskiego i podkanclerzego polskiego, do *Laktancyusza Tedaldi*; z Krakowa 10 stycznia 1510 r.

14. *Laktancyusza Tedaldi* do *Macieja Drzewickiego*, z Florencyi w październ. 1510 r.

15. *Laktancyusza Tedaldi* do tegoż, z Florencyi 1 kwietnia 1510 r.

16. *Macieja Drzewickiego* do *Laktancyusza Tedaldi*; z Trok 13 września 1507. Obiecuje syna jego Jana Bazyłę dobrze przyjąć: „*cui mores Sarmathicos ad Italicos adjungam*”; wspomina też (*) o wojnie Zygmunta I z Moskwą i Tatarami.

17 (*). *Laktancyusza Tedaldi* list do *Macieja Drzewickiego* podkanclerzego polskiego, o własnych interesach, także o sprawach polskich; z Florencyi 30 stycznia 1507 r.

18 (*). *Erazma Ciołka* biskupa płockiego, list do *Laktancyusza Tedaldi*, w którym o niektórych sprawach polskich wspomina; z Płocka 1 stycznia 1508 r.

19. *Laktancyusza Tedaldi* do *Erazma biskupa płockiego*, z Florencyi 19 lutego 1508 r. Odpowiedź na poprzedzający.

20. *Benedykta Brognola* do *Filipa Kallimacha*, z Wenecyi XVII kal. octobr. 1488 r. (List ten drukowany przed *Historią Władysława Warneńczyka*, przez *Kallimacha*).

21. *Wawrzyńca Tedaldi* do *Macieja Drzewickiego* w imieniu kardynała *Volaterani*; z Florencyi 10 czerwca 1511 r.

22. *Macieja Drzewickiego* piskupa przemyskiego list do *Laktancyusza Tedaldi*, z Krakowa 15 sierpnia 1512 r. Żałuje, że królowie we Włoszech wojnę toczą, gdy cesarz turecki gotuje się do wojny na chrześcian; donosi o zwycięstwie króla polskiego nad Tatarami, których do 20000 z górą poległo.

23. *Laktancyusza Tedaldi* odpowiedź *Maciejowi Drzewickiemu*, z Florencyi 9 listopada 1512 r. Namawia go, aby przyjaźń między *Wawrzyńcem Medycuszem* a *Kazimierzem królem polskim* niegdyś trwająca, pomiędzy dziećmi ich odnowioną została.

24. *Laktancyusza Tedaldi* do *Juliana Medyceusza*; z Florencyi 8 grudnia 1512 r.

25. *Laktancyusza Tedaldi* do *Leona X papieża*; z Florencyi 20 lipca 1516 r.

Przy końcu rękopismu jest *homilia* *Kallimacha* o ewangelii, pod tytułem: „*Challimachi Bonachursii Geminianensis, Homelia super Evangelium de VIII Beatitudinibus*,”

Nr. 2013. *Marcina Polaka kronika* do Jana XXI, z bajką o papieżnicy.

Nr. 2014. *Marcina Polaka kronika*, do Jana XXI, z bajką o papieżnicy; dodatek do *Honoryusza II*, 1288 r.

Nr. 2018, *Marcina Polaka kronika*, do *Mikołaja III*, r. 1281, z bajką o papieżnicy.

Nr. 2050. *Pawła Mucante* dziennik podróży (*Itinerarium*) kardynała *Henryka Gaetani*, legata do Polski r. 1595 (po włosku).

Nr. 2502, p. 50 — 54. Syxtusa V papieża 24 listy o śmierci Stefana Batorego (*); pierwszy do prymasa polskiego, r. 1587.

P. 55 — 87. Grzegorza XIII papieża listów 168; od stycznia 1580 r. do grudnia tegoż roku.

P. 58, (nr. 22). *Do króla polskiego* 13 lutego, polecając mu zakonnicę ś. Klary, którym *Spytek* wieś klasztorne zagabił i sam klasztor chciał spalić, gdyby się nie był okupił.

P. 63, (nr. 49 — 50 — 51). *Do biskupów krakowskiego, przemyskiego i poznańskiego*, 19 marca, o postępku gorszącym biskupa krakowskiego, który dwom heretykom publicznie dał ślub w kościele warszawskim.

P. 67, (nr. 62). *Do biskupa warmińskiego*, 25 kwietnia, polecając mu Jana, brata kardynała Stanisława Hozyusza.

P. 71, (nr. 91) (*). *Do królowej Anny Jagiellonki* (4 czerwca), w jej interesie sukcesyi neapolitańskiej.

P. 74, (nr. 107). *Do wicekróla neapolitańskiego* (18 czerwca), polecając mu tenże interes.

P. 79, (nr. 136) (*). *Do arcybiskupa gnieźnieńskiego* (29 października) o założeniu kolegium ks. Jezuitów, dla zapobieżeniu szerzenia się herezyi po kraju polskim.

P. 85, (nr. 167). *Do wicekróla neapolitańskiego*, polecając mu interes sukcesyjny królowej Anny Jagiellonki, która od siostry swojej, królowej szwedzkiej, wszystkie potrzebne papiery otrzymała.

W tymże samym rękopiśmie (którego paginacya ma być zmieniona), znajdują się teraz na kartach w odwrotnym kierunku sklejonych:

Listy Grzegorza XIII, pomiędzy którymi jest *kilkanaście do stanów polskich*, o śmierci Zygmunta Augusta r. 1572.

Nr. 2674, p. 1 (*). *Zygmunta Augusta list* do Piusa IV papieża, 12 września 1561 r., tłumaczący, dlaczego nuncyusza *Kanobiusza* do Moskwy przepuścić nie mógł (oryginał).

P. 2. *Zygmunta Augusta list* do kardynała Farnese, z 10 września 1561 r. o témże samém (oryginał).

Nr. 3010. *Arcybiskupa ruskiego list* do kardynała Ludovisi, z Nowogródka 1622 r., o potrzebach kościoła unickiego.

Nr. 3034. *Arcybiskupa gnieźnieńskiego list* do kardynałów Orsini i Santa Croce, o opłakanym stanie Polski w 1655 r.

Nr. 3043, p. 183—206. *Zwycięstwo księcia Władysława na Wołoszczyźnie*, poezya liryczna z chórami (po włosku). Sultan turecki przyprowadza 400,000 wojska przed Dniestr, dla zawojowania Polski. W kilku bitwach zwycięża ich potęgą króla Zygmunta III i waleczność księcia Władysława, który do Rzymu przyjeżdża, i z rąk papieża Urbana VII, odbiera miecz poświęcony.

Nr. 3055. *Materyały do historyi Piusa V papieża*.

P. 82. *Notatka* o postępowaniu nuncyusza Ruggieri w Polsce, na sejmie r. 1566, gdy wyszedł edykt tolerancji dla kalwinów.

P. 89. *O tymże nuncyuszu*, że w 1567 r. postarał się o oddanie kościoła i klasztoru Dominikanom gdańskim, a ci wielu lutrów nawrócili.

P. 156. *Notatka* o Świętopietrze, i o tém, że biskup kujawski posłał annatę do Rzymu przez nuncyusza *Ruggieri*.

P. 423. *List stanów polskich* do Henryka III króla francuzkiego z sejmu warszawskiego.

Nr. 3070. *Marcina Polaka kronika* (z XVI wieku).

Nr. 3076. *Aloizego Lipomana* listy w imieniu Pawła IV pisane:

P. 259. *Do biskupa warmińskiego.*

P. 273- *Do arcybiskupa gnieźnieńskiego.*

P. 375. *Do kanclerza w. koronnego.*

P. 376. *Do Zygmunta Augusta króla.*

P. 376. *Mowa kardynała Commendoni*, o elekcji r. 1573.

Nr. 3207. *Urządzenie królestwa polskiego* (Institutio) za Bolesława Chrobrego. (NB. ramota XVII wieku).

Nr. 3463. *Bulle Eugeniusza IV*. Egzemplarz z początku XVI wieku.

Nr. 3463. P. A. (*) *Eugeniusza IV* list do Bolesława księcia mazowieckiego, w którym przebacza mu że zabrał 1000 florenów z pieniędzy kościelnych na ratunek kraju od Tatarów, w czasie wojny króla Władysława z Turkami, V kal. Junii 1446 r.

P. 449 (*) *Eugeniusza IV* list do kardynała Juliana Cesarini legata w Polsce, chwalać jego gorliwość i obiecując przybycie floty do Grecji 1443 r.

P. 450 (*). *Eugeniusza IV* list do Władysława Warneńczyka, despoty serbskiego i wojewody węgierskiego o témże, 1443.

P. 483 (*). *Eugeniusza IV* okólnik do wszystkich biskupów, polecając im Izydora arcybiskupa ruskiego w przejeździe przez Carogród do Kijowa. D. Florentiae, IV kal. Decembris A. IX, 1439 r.

P. 161 (*). *Eugeniusza IV* list do Władysława Warneńczyka, posyłając mu miecz i kapelusz poświęcony, za zwycięstwo nad Turkami, i zachęcając do wytrwania. D. Romae, III Non Martii A. XIII, 1443 r.

Nr. 3516, p. 101. *Mowa nuncjusza w Polsce* na sejmie elekcyjnym 1674 r. (po włosku).

Następujące manuskrypta nie miały jeszcze numerów:
Miscellanea Politica, od p. 317 *Polonia*.

P. 317—326. Pawła IV papieża instrukcja Pamfilowi Strasoldo nuncyuszowi do Polski o wzmocnieniu wiary katolickiej i walczeniu z herezjami, r. 1557 (po włosku).

Klemensa VIII instrukcja Alexandrowi Comuleo, posłanemu do Teodora W. ks. moskiewskiego 1594 r.

Instrukcja Urbana VIII nuncyuszowi do Polski M^{sr} *Filonardi*, arcybiskupowi aweniońskiemu 1635 r.

Pakta rozejmu między Szwecją a Polską, zawarte w Stumsdorfie 2 września 1635 r.

Mowa abdykacyjna Jana Kazimiérza 1668 r.

Relacya o podróży królewicza Władysława do Rzymu, w latach 1624 i 1625, w liście Stanisława Alberta księcia Radziwiłła do przyjaciela (1).

O urzędach rzeczy pospolitej polskiej (De Magistratibus et Republica Polonorum).

Korrespondencya polska kardynała *Karola Barberini*, protektora Polski, tomów 2; w nich:

1) *Korrespondencya ks. Vota S. J.* o rzeczach polskich od 9 lutego 1694 r. do 14 grudnia 1699 r. Około 275 listów, między innemi (*) list 19 czerwca 1696, donoszący o śmierci Jana III.

2) *Korrespondencya J. B. Romanini*, rezydenta polskiego w Wiedniu, przez lata od 1693 do 1696 r. Między innemi (*) list 19 czerwca 1696 r., o śmierci Jana Sobieskiego.

(1) O tej relacyi wspomina *Ciampi*, że się ma znajdować pomiędzy papierami kardynała Antoniego *Barberini*; ale w dzisiejszym stanie biblioteki, niepodobna jej było wynaleźć. Dla tej saméj, przyczyny, oraz ograniczonego czasu jaki mi był dozwolony, nie wszystkie rękopisma mogłem należycie przepatrzyć.

3) *Korrespondencya prymasa polskiego kardynała Radziejowskiego*, od 7 stycznia 1697, do 12 października 1690 r.

4) *Listy Augusta II*, biskupa Jaweryna z książąt saskich, rodziny Sobieskich i inne.

(*) Z tych wszystkich korespondencyj, mam wypisane ciekawsze wyjątki.

6. Biblioteka Chigi. (Numerów 6).

B. II, 17—18. *Kanonizacya świętych* za Alexandra VII papieża, z domu *Chigi*. Z polskich są dokumenta do kanonizacyi ś. Salomei i ś. Stanisława Kostki, ale mało interesujące pod względem historycznym.

F. IV, 90. *Zywot ś. Jacka, przez Stanisława lektora krakowskiego, zakonu ś. Dominika*. Rękopism ten na pergaminie pisany, w połowie XIV wieku, w formacie in 4to, zawiera w sobie kart 26 jedną ręką, potem 4 późniejszą, a nareszcie 4 kart papierowych, jeszcze późniejszą ręką pisanych. Zaraz na pierwszej karcie zanotowano: *Liber Conventus Crac. S. Trinitatis*. Rękopism ten musiał być przysłany przez Dominikanów krakowskich, gdy starano się o kanonizacyą ś. Jacka, ponieważ akta tej kanonizacyi z 1589 r. o nim wspominają ⁽¹⁾.

Tytuły rozdziałów podpiswane są atramentem czerwonym; pierwszy taki: *Proemium in vitam Sti Jacchonis ordinis fratrum Predicatorum*.

O sobie pisze autor „Ego fr. Stanislaus Lector Cracov. monast. f. predicator, ea que in scriptis recepi et ex re-

(1) Mimo najusilniejszych starań kilku literatów polskich, nie można było otrzymać pozwolenia przepisania tego ciekawego zabytku XIV wieku w Polsce, gdyż właściciel teraźniejszy biblioteki, postanowił sobie nie pozwalać przepisywanie rękopismów pod pozorem, że straciłyby na wartości swojej.

latione patrum fide dignorum qui a suis antecessoribus qui facialiter S. Jacchonem noverint et cum eo conversati fuerint, intellexi."

Autor pisze najprzód o urodzeniu ś. Jacka we wsi *Cameyn*, wychowaniu u *Iwona* biskupa krakowskiego, o professyi w Rzymie pod ś. Dominikiem, o cudach za życia czynionych, o missyach w Kijowie i w Gdańsku, o śmierci świętego r. 1257; nakoniec o cudach, które po śmierci jego Bóg na wstawienie się jego czynił. *Ostatni cud wyleczenia księdza z choroby śmiertelnej*, opisuje autor jako naoczny świadek, pod dniem 20 lipca 1352 r. „miraculum pertestatus est Supradictus presbiter coram fratre Stanislao lectore, fratre Jacobo." Dotąd rękopism na karcie 26; potem dodano kilka jeszcze cudów późniejszą ręką, od r. 1388 do r. 1400, a nakoniec zupełnie późniejszą ręką opisanie podniesienia relikwii błogosławionego Jacka 1543 r., i fundacyi nowój kaplicy r. 1581. NB. Wyjątki niektóre mam przepisane.

F. VII, 180, 181, 182. *Bzowskiego historyi kościelnej trzy tomy niedrukowane*, od r. 1572, do 1621. Autograf autora, format in 4to. Pierwszy tom składa się z kart 536, tytuł jego: *Annalium Ecclesiae Tomus XXII autore Fr. Abrahamo Bzovio S. T. Magistro Ord. Pred.* z epigrafem: *Honorabile coram ipso nomen ejus.* Zawarte w nim są dzieje kilku papieżów od r. 1572 do 1591.

Drugi tom składa się z kart 368. Tytuł jego: *Tomus XXIII, Clemens VII P. O. M.* autore *Fr. Abrahamo Bzovio* i t. d. Epigraf ten co wyżej i data XVIII września 1631. Przy końcu załączone są approbaty cenzorów, zwłaszcza jedna dana w Kolonii 26 września 1644, w lat siedm po śmierci Bzowskiego. Na karcie białej, zapisana

jest uwaga: „Dempta sunt folia de disputatione secreta super annatis obstante decreto pontificio.”

Trzeci tom składa się z kart 515. Tytuł jego: *Tomus XXIV, Paulus V, seu Annalium Ecclesiasticorum Tomus vigesimus quartus et ultimus, auctore Fr. Abrahamo Bzovio Polono S. T. D. O. Pred.* Oprócz epigrafu powyższego, jeszcze drugi: *In memoria eterna erit justus; ab auditione mala non timebit.*

Na p. 81 zapisana uwaga: „Dempta sunt folia de Venetorum interdicto (1605) contra decretum Pontificium.”

Na ostatniej karcie pod r. 1620, Bzowski zaczynał opisywać prześladowania, jakich doznał od elektora bawarskiego, za dawniejsze tomy historyi kościelnej, w której o Ludwiku bawarskim cesarzu pisał: „Narrabo ipsissimam veritatem totam que negotii processionem; tu lector arbiter esto, an indigna quae a potente passus sum meruerim.” Opowiadanie to, którego jest wierszy kilkanaście gesto przekręslonych, kończy się na przybyciu do Rzymu biskupów polskich: Eustachego Wołowicza wileńskiego i Henryka Firleja natenczas plockiego; potem urywa się i przyłożonych jest kart kilkanaście drukowanych tegoż tomu, pod tytułem: *Paulus V Burgesius P. O. M. auctore Fr. Abrahamo Bzovio etc Romae ex typographia Stephani Paulini cum licentia superiorum.* A. 1626. Dedykacya Bzowskiego Urbanowi VIII, datowana. „Romae, apud S. Petrum ex meo Musaeo Kalend. Januarii A. 1624.”

G. II, 51. *Miscellanea historyczne* szląskie, czeskie i polskie. Mss. z początku XVI wieku in folio; na okładce jest r. 1534.

P. 2—10. *Kroniczka Szlązka* z kilku innych skrócona, od r. 1139 do 1358. *Incipit Chronica Silesie abbreviata ex pluribus aliis Chronicis.*

P. 12—29. *Opisanie Szlązka i miasta Wrocławia* (Descriptio totius Silesie et civitatis Regie Vratislavia per magistrum Bartholomeum Stemio Ordinis Cruciferorum Rodiensium).

P. 29—34. *Herbów czyli klejnotów króla i królestwa polskiego opisanie* (Insigniorum seu Clenodiorum Regis et Regni Polonie descriptio feliciter incipit).

P. 34—38. O miastach na świecie w posiadaniu chrześcian. (Sequuntur Civitates mundi que sunt seu teneantur Christianis), w tém jest także (*) spis biskupstw polskich.

P. 43—52. *Kronika Piotra hrabiego polskiego z niektórymi sprawami królów polskich*. (Incipit Cronica Petri comitis Polonie cum certis gestis Sarmacie regum).

Rękopism ten pisany na początku panowania Zygmunta I w Polsce, i przypisany Jakóbowi *Pożarowskiemu*, opatowi klasztoru norbertańskiego ś. Wincentego pod Wrocławiem. Przebiega pokrótce początkowe dzieje polskie do Bolesława Krzywoustego, a odtąd obszerniej historią *Piotra Vlaszides*, którego z Czech (a nie Danii) do Polski sprowadza; następują znajome okoliczności, a po śmierci Krzywoustego zatargów z Agnieszką żoną ks. Władysława, nakoniec pojmanie hrabiego Piotra przez Dobka, Niemca, marszałka książęcego, i o okrutnej karze nad nim wymierzonej. Dowódzca strony hrabiego Piotra niejaki *Roger*, podbudził panów szlązkich na zjeździe we Wrocławiu do zemsty, za oślepienie swojego pana, a ci pomogli braciom Władysława, do wygnania nienawistnego księcia z kraju.

(*). Zarys cały kroniki i niektóre wyjątki, udało mi się wypisać.

P. 54. *Roczniki miasta Wrocławia* od r. 1418 do 1517 Sequuntur annalia et contingencya in Civitate Vratislavi(a et primo de expulsionem Judeorum).

P. 66 — 84. *Kronika biskupów wrocławskich*. (Cronica Episcoporum Wratislaviensium Ecclesiae Vratislaviensisque et Smogroviensis et Rycinensis), wraz z dedykacją Jana Długosza (*Johannis Longini*) kanonika krakowskiego, *Rudolfowi* biskupowi wrocławskiemu, legatowi stolicy apostolskiej, do 25 kwietnia 1468 roku. Od p. 81, dodano tą samą ręką żywoty Rudolfa i Jana IV biskupów i zaczęto żywot Jana V biskupa (r. 1506 — 1520), a inną ręką dalszy ciąg tego i *Jakóba de Salcza* (od 1520 — 1539).

P. 85 — 96. *Katalog* biskupów ołomunieckich.

P. 98 — 100. *Katalog* biskupów pragskich.

P. 101 — 105. *Roczniki* (Annales) królestwa czeskiego (r. 1455 — 1472).

P. 107. *Niektóre rzeczy pamięci godne* (*Quedam memorabilia*) od ś. Wojciecha do r. 1440.

P. 108 — 114. *Życie ś. Ernesta* pierwszego arcybiskupa pragskiego.

P. 115 — 122. *Katalog królów królestwa polskiego* (*Sequitur cathalogus regum regni Polonie*) od Lecha do Zygmunta I; do r. 1515.

P. 123 — 138. *Kronika o przyjęciu kawalerów krzyżowych* do Prus, o niezgodzie ich i bitwach z Polakami, i porażce ich i poddaniu się królowi polskiemu i jego następcom.

P. 130. *Traktat pokoju* i rozgraniczenia pomiędzy Władysławem królem polskim, a Konradem de Jungingen w. mistrzem pruskim, pod Raciążem r. 1404.

P. 131. *Traktat pokoju* pomiędzy Władysławem Jagiełłą królem polskim, a później węgierskim, i Pawłem de Rusdorf w. mistrzem krzyżackim, w Brześciu Kujawskim zawarty r. 1436.

P. 163. *Życie ś. Ernesta* pierwszego arcybiskupa pragskiego.

P. 191. (Na okładkowym papierze) *dwu listy Zbigniewa kardynała* biskupa krakowskiego do Jana Kapistrana; 1452 r. i odpowiedź tego.

Listy te przepisane, „ex libello quodam in veteri Mss. in Bibliotheca Fr. minorum Observ. Varsaviensi, in Conventu S. Annae (1)

R. 1, 26. *Relacye* o królestwie polskiem (in folio).

P. 5. *Relacya nuncyusza* bisk. di Camerino z 1560 r. (po włosku).

P. 10. *Relacya nuncyusza* Aloizego Lipomana biskupa Verony, z r. 1557 (po włosku).

P. 68. *Relacya Hieronima* Lipomana posła weneckiego, z r. 1575 (po włosku).

P. 122. *Rozprawa* o elekcji nowego króla (po włosku).

P. 131. *List sultana Amurata* do Polaków, r. 1575 (po włosku).

P. 132. *List Natalina w. ks. moskiewskiego* do króla polskiego, i odpowiedź tego.

P. 135. *Karola V odpowiedź* królowi polskiemu na poselstwo *Achacego Zehmy*, z powinszowaniem zwycięztwa r. 1546.

P. 137. Odpowiedź papieża Pawła III na żądanie króla polskiego, r. 1545 (po włosku).

P. 145. Mowa ablegata papieżkiego, przy oddaniu kapelusza i miecza poświęconego Zygmuntowi Augustowi; r. 1540.

(1) Te same listy znajdują się w kronice zakonu świętego Franciszka de Obserwancji w Polsce, zachowywanej w archiwum św. Izydora (Franciszkanów irlandzkich) w Rzymie. Są drukowane w rocznikach Wadinga, ale z wariantami, i oba listy Zbigniewa w jeden zlane.

R. 1, 29. *Alberta Bolognetti* legacya do Stefana króla polskiego r. 1585, pisana dla kardynała Rusticucci, sekretarza stanu, przez Horacego *Spannochi*, niegdyś sekretarza kardynała Bolognetti; wraz z relacją o sprawach polskich co do religii i czynności kardynała Bolognetti, przez lat cztery nuncyatury jego w Polsce, podzielona na dwie części i kilkanaście rozdziałów, dla większej wygody czytelnika (po włosku).

7. Biblioteka Albani. (Numerów 11) (1).

Nr. 200 i 201. *Różne akta do spraw polskich* od r. 1700, i od panowania Klemensa XI papieża, z domu Albani (po łacinie i po włosku); listy oryginalne Augusta II i III; Stanisława Leszczyńskiego list do papieża Klemensa XI, r. 1719 po śmierci króla szwedzkiego pisany (ten po francuzku).

Nr. 239. *Listy familii Sobieskich* do dworu rzymskiego pisane, po łacinie i po włosku.

Nr 338, p. 644. *Instrukcyja nuncyusza do Polski* Mgr Simonetti, r. 1606 (po włosku).

P. 652 (*). *Instrukcyja dla nuncyusza do Polski* Mgr de Torres r. 1621 (po włosku).

Nr. 348, p. 196 (*). *Instrukcyja dla nuncyusza do Polski* Mgr de Torres r. 1621, ta sama co w poprzedzającym Mss.

Nr. 453, p. 7. *Instrukcyja dla nuncyusza do Polski* Mgr Simonetti, 1606 r. (po włosku).

(1) Biblioteka ta należy wraz z całą successją rodziny Albani do *hrabiny Castelbarco*, osiadłej w Medyolanie; jest zupełnie prywatną i w wielkim nieładzie została dotąd. Teraz na nowo katalog spisują.

Nr. 1120. *List nuncyusza Odescalchi* o sprawach polskich, do kardynała Albani, r. 1713.

Nr. 1170, p. 1. *Relacya o Polsce* Hieronima Lipomana, posła weneckiego, r. 1675 (po włosku).

P. 55. *Relacya o Polsce* nuncyusza M^{sr} Ruggieri, dla papieża Piusa V, napisana r. 1568 (po włosku).

Nr. 1188, p. 101 (*). *Relacya o Polsce* nuncyusza biskupa di Camerino, r. 1560.

P. 105 (*). *Relacya o Polsce* Aloizego Lipomana biskupa Werony r. 1567.

P. 108. *Relacya o Polsce* nuncyusza M^{sr} Ruggieri, roku 1568.

P. 148. *Relacya o Polsce* Hieronima Lipomana, posła weneckiego r. 1575.

P. 187 (*). *List sultana tureckiego* do stanów polskich podczas bezkrólewia r. 1575. (NB. wszystkie powyższe dokumenta pisane są po włosku).

P. 188. *List Natalina* w. ks. moskiewskiego do Zygmunta Augusta i odpowiedź tegoż, r. 1564.

P. 189 (*). *Mowa w imieniu papieża Pawła III* do królów polskich Zygmunta I i Zygmunta Augusta, namawiając ich do pogodzenia Ferdynanda króla czeskiego z Janem królem węgierskim, r. 1540.

P. 191. *Odpowiedź dziękczynna* cesarza Karola V, na poselstwo Achacego Zehmy, r. 1546.

P. 192. *Odpowiedź papieżu* (Pawła III) na żądanie króla polskiego.

P. 194. *Odpowiedź papieża* co do annat królestwa polskiego r. 1546.

P. 199. *Mowa Roraryusza* ablegata papieżkiego, przy oddaniu miecza i kapelusza poświęconego Zygmuntowi Augustowi.

P. 202. *Rozprawa o nowój elekcyi króla polskiego*; r. 1572 (po włosku).

Nr. 1326, p. 193. *Relacya o Polsce* nuncjusza Mgr *Ruggeri* r. 1568 (po włosku).

Relacya dwóch negocyacyj *Bonifacego Vanozzi*, sekretarza kardynała *Gaetani*, legata w Polsce z Janem Zamojskim, kanclerzem w. koronnym, do którego był po dwakroć wysyłany z Krakowa r. 1596. Przytém instrukcyja, listy i inne akta, tyczące się téj negocyacyj ⁽¹⁾. (po włosku).

8. Biblioteka Valicellana. (Numerów 5) ⁽²⁾

(przy klasztorze Filipinów della Chiesa Nova).

Nr. 1. *Długosza* historyi polskiej ksiąg VII, do końca r. 1294. Rękopism na papierze, ślicznie pisany charakterem XVI wieku (in folio kart 400). Dostał go *Malaspina* nuncyusz w Polsce, podczas pobytu swego w tym kraju, i posłał go w darze kongregacyi Filipinów do Rzymu 26 stycznia r. 1593, jak świadczy własnoręczny napis: „Ego Germanicus Malaspina Dei et Apostolica Sedes gratiae Episcopus S. Severini ad S^m Sigismundum III Poloniae

⁽¹⁾ Rękopism ten znajdował się niezawodnie w bibliotece Albani, ponieważ kopią z niego wziął *Albertrandi* (teraz w posiadaniu p. *Swidzińskiego*. Ciampi III, p. 133, Bibl. Crit.) a wyjątki przetłumaczone na polski język, umieścił *Niemcewicz* w *Pamiętnikach*. W dzisiejszym nieladzie biblioteki, nie można go było znaleźć; może jakim przypadkiem stracony został. Ciampi, podczas bytności swojej w Rzymie nabył jakiś egzemplarz tego rękopismu w r. 1830 i sprzedał go do biblioteki Zamojskich; zresztą bardzo piękny egzemplarz, znajduje się w bibl. *Casanat*, XVI, 15, a drugi w Neapolu w bibl. burbońskiej, Sc. X. G. 12.

⁽²⁾ Lubo dzięki uprzejmości ks. Filipinów a zwłaszcza bibliotekarza ks. Theiner, przystęp do téj biblioteki był najłatwiejszy, jednak ze względu, że inny literat polski w tymże samym czasie już doskonałe ją był przejrzał i wypisy potrzebne porobił, poprzestałem na powierzchowném zwiedzeniu, nie odrywając się od innych bibliotek.

Regem, S. D. N. Clementis PP. XII et Sedis Apostolicae Nuntius, presentem Poloniae historiarum librum, magna adhibitum diligentia cum tandem adeptus, erim Romam admodum Rever: Patribus Congregationis Oratorii misi, grati animi mei in universum ordinem illum perpetuum monumentum, die Janu. 1593 Ego Germanicus Ep. S. Severini."

Na okładce wycisnięto: *Historia Polonica Jo.*, herb Radwan z mitrą opacką, literami i rok 1590. Naokoło są odciski głów apostołów z rokiem 1540 ⁽¹⁾. Tytuł rękopismu: *Johannis Dlugosch Longini Historie Poloniae tomi tres, opus rarissimum.*

P. 1—8. Życie Długosza.

P. 10 — 15. List do Zbigniewa Oleśnickiego z dedykacją dzieła; potem zaczyna się księga I do końca VII, a miało ich być XII.

Z zapowiedzianych w tytule trzech tomów, ten jeden tylko znajduje się w *bibliotece Valicellana*; o dwóch pozostałych, najmniejszego śladu niema i nie było. Z nadpisu nuncjusza Malaspina nawet zdaje się, że jeden tom tylko pod *librum* rozumiał.

Z niniejszego opisania miarkować można, jak błędne były mniemania, że rękopism ten jest *autografem samego Długosza*. Są jednakże liczne warianty, które porównując z edycją lipską Długosza, zebrał jeden z literatów polskich, w tym czasie w Rzymie bawiących, i zapewne drukiem ogłoszone zostaną. Oto są niektóre przezemnie spostrzeżone:

P. 43. Popiel przezwany był *Chostka*, a nie *Chwastek*.

(¹) Rok ten nie przysądza co do daty rękopismu, bo odciski oprawy zupełnie odrębne są od samego rękopismu.

P. 51. O synie Ziemomysła: *puer quoque Mieschko*, nie *Miecisław*.

P. 51. Wy tłumaczenie imienia *Miecisław*: *habiturum gloriam*, a nie....*iturum in gloriam*.

P. 380. O Ludgardzie, żonie Przemysława króla: *filia Nicolai Caszubithae*, a nie *Caszubitarum Ducis*.

Nr. 2. Wiadomość o legacyi kardynała Aldobrandini w Polsce r. 1588, przez *Bordini* (po włosku).

Nr. 3. *Pisma dotyczące się Polski* od r. 1521 do 1596.

Nr. 4. *Legacya do Polski* kardynała Gaetani r. 1596.

Nr. 5. *Konkordat* pomiędzy Argustem królem polskim a papieżem Klemensem XII, o opactwa; r. 1737. Oprócz tego są jeszcze inne dotyczące się rzeczy polskich, wypisane z biblioteki watykańskiej (1).

9. Archiwum S. Izydora. (Numerów 5) (2).

(przy klasztorze Franciszkanów irlandzkich).

1. *Kronika Reformatów w Polsce* od r. 1621 do 1646 pod tytułem: *Polonia Major Reformatorum*.

2. *Kronika generałów zakonu ś. Franciszka Ord. Min.* do 1378 r. Piękny egzemplarz na pergaminie, z końca XIV wieku.

3. Dokumenta do promocyi kanonizacyi ś. *Jana di Capistrano*, z początku wieku XVI. Są tu listy biskupów i kapituł polskich.

(1) Z powodu wyżej wzmiankowanego, nie zanotowałem nawet numerów katalogowych; ale jako w nielicznym zbiorze, łatwo w każdym czasie żądane rękopisma wynaleźć.

(2) Wstęp do tego archiwum, ułatwił nam zacny *lord Clifford*, katolicki par Anglii. Są w niém tylko resztki złupionych podczas najazdu francuzkiego rękopismów których *Montfaucon* katalog wydrukował; zdaje się, że niektóre dostały się później do biblioteki watykańskiej. Biblioteka klasztoru dość bogata w dzieła drukowane, Mss. wcale nie ma.

4. Fragmenta do dziejów *Observantiae Regularis* św. Franciszka w Polsce, pod tytułem: *Florilegium Minoricum ad supplementum PP. Francisci Gonzaga*.

Dokumenta tu zebrane, wypisane są z rękopismu na pergaminie pisanego, przez Jana z Komorowa, r. 1499, i prawie wszystkie w *Wadinga Annales Minorum* drukowane lub wspomniane.

R. 1293. *Jakób* arcybiskup gnieźnieński, przytacza przywilej Alexandra IV papieża, Franciszkanom służący.

R. 1365. *Jarosław* arcybiskup gnieźnieński to samo czyni.

R. 1451. *O ś. Janie z Kapistranu* rozmaite świadectwa i listy, np. *Kazimierza króla* do Jana z Kapistranu, zapraszając go po Polski; z Gródka 1451 r.

(*) *Zbigniewa kardynała* dwa listy (1) do Jana z Kapistranu i odpowiedź tego.

P. 16. *O Szymonie z Lipnicy*, 1483 pogrzebionym w klasztorze Franciszkańskim w Krakowie, wiersz drukowany 1617 r.

P. 25. *O Janie z Dukli*, pogrzebionym we Lwowie, relacya.

P. 32. *Klasztorów Franciszkańskich w Prusiech przywileje* od r. 1525, i inne dotyczące się zakonu św. Franciszka w Polsce.

P. 133. *Syxtusa IV bulla* nadająca przywileje ziemi *świętej* Franciszkanom nawracającym schizmatyków i heretyków w prowincyi polskiej 31 sierpnia 1481 r.

5. *Zbiór bull i brewów apostolskich*, także przywilejów królewskich, służących prowincyi polskiej św. Franciszka.

(1) Te dwa listy są oddzielone, jak w Mss. bibl. *Chigi* G. II, 51, gdy w *Wadingu* są w jeden złane.

R. 1454. *Kazimiérza króla* approbata donacyi Jana z Oleśnicy. Druk. u Wadinga.

R. 1466. *Pawła II* bulla względem fundacyi Bernardynów w Kole, do *Hinkona z Rogowa* k. sandomińskiego.

R. 1467. *Pawła II* bulla, o rozdzieleniu prowincyi polskiej od austriackiej.

R. 1467. *Konsens Fryderyka biskupa lubuskiego*, na klasztor w Opatowie.

R. 1468. *Pawła II* bulla dla sześciu miejsc (pro sex locis).

Przywilej Kazimiérza klasztorowi wileńskiemu służący.

R. 1494. *Alexandra w. ks. litewskiego* przywilej klasztorowi gnieźnieńskiemu służący.

R. 1500. *Alexandra dwa przywileje* klasztorom wileńskiemu i połockiemu służące, i inne do r. 1554.

Rękopism ten oprawiony jest w pargamin, pisany we dwie kolumny słowiańskiem pismem, textu *ewangelii*.

IV.

O bibliotekach neapolitańskich.

W samym Neapolu, dwie głównejsze biblioteki publiczne znajdują się: jedna przy królewskim *Muzeum burbońskim*, druga w starém mieście przy kościele *S. Angelo di Nilo*. Pierwsza *burbońska*, zbiorami sukcesyi po Farnezech wzbogacona, liczy do 150,000 dzieł drukowanych i do 500 Mss. Druga *Brancacciana*, testamentem kardynała Brancaccio r. 1675 na użytek publiczny przeznaczona, daleko przystępniejsza jest, zwłaszcza co do rękopismów, od burbońskiej. Przy klasztorze Filipinów, jest także piękna biblioteka, zawierająca w sobie rękopisma; ale nie tam do rzeczy polskich nie znalazłem. Niepodobna nie wspomnieć nareszcie o *główném archiwum państwa*, wspaniale rozłożoném w klasztorze pobenedyktyńskim ś. Seweryna, dzięki staraniom kawalera *Spinelli*, dzisiejszego naczelnika.

Oprócz katalogów miejscowych, znajdują się tam katalogi głównejszych zbiorów z całego królestwa, a zwłaszcza sławnych archiwów benedyktyńskich z *Trinita della Cava* (z czasów normandzkich) i *Monte-Cassino*, przy których są także bogate biblioteki. Jakkolwiek rzadkie były stosunki pomiędzy Neapolem a Polską, oprócz interesu sukcesyi po królowej Bonie, nie bez tego, aby po

bibliotekach i archiwach wyżej wspomnianych, nie znalazło się cokolwiek tyčzącego się rzeczy polskich. Oto są rękopisma, które przejrzyć lub wypisać zdołałem.

A) *Archivum państwa*. (Numerów 4) ⁽¹⁾.

1. (*) R. 1549. Pozwolenie wyprowadzenia z państwa neapolitańskiego pięciu koni ze stada królowej Bony do Polski (po włosku).

2. (*) R. 1557. Testament królowej Boni, do akt neapolitańskich wniesiony ⁽²⁾.

3. (*) R. 1575. *Prezesów skarbu deklaracya*, że Anna Jagiellonka nie jest jedyną successorką królowej Bony (po włosku).

4. (*) R. 1577. Rozkaz wypłacenia Annie Jagiellonce należnego jej dochodu 43000 dukatów, z komory apulij-skiej (po włosku).

B) *Biblioteka burbońska* (Numerów 7) ⁽³⁾.

Scanz. IX, A. 52. a) Apologia peregrynacyi wschod-niej Melecjusza Smotryckiego, arcybiskupa połockiego. (Apologia peregrinationis in partes Orientales).

b) Uwagi o sześciu różnicach pomiędzy kościołami Wschodnim a Zachodnim. (Considerationes seu diferen-

⁽¹⁾ Przejierając katalog, wprowadzie niezupełnie jeszcze ukończony, nie więcej oprócz tych 4ch dokumentów nie znalazłem, które uprzejmy naczelnik archiwum (oraz gubernator Neapolu), kawaler *Spinelli* wypisać dla mnie kazał.

⁽²⁾ Ten sam, przeciw autentyczności którego Zygmunt August protestował, i w rzeczy samej żadnego dowodu wiarygodności nie ma.

⁽³⁾ Z największą trudnością uzyskałem przystęp do tych Mss.; gdyż oprócz zwykłych formalności rządowych, brak uprzejmości bibliotekarzy, na przeszkodzie mi były.

tiarum inter Ecclesiam Orientalem et Occidentalem respectu fidelium intercedentum).

c) Protestacya przeciw synodowi kijowsko-pieczarskiemu, z miesiąca sierpnia r. 1622. (Druk. we Lwowie u Szeligi r. 1628).

d) *Exaetesis, sive Expostulatio inter Apologiam et antidotum de reliquis errorum haeresum &c. A. D. 1629. Ap. III, in monasterio Dermanensi cum licentia Superiorum.*

Sc. IX, D. 15 (*). *Spis biskupstw polskich z XV wieku, oraz opactw wraz z klasztorami.*

Sc. X, G. 12, p. 1—36. *Opisanie królestwa polskiego, przez Fulwiusza Ruggieri Bonończyka, roku 1565* (1) (po włosku).

P. 47—56. *Relacya o podróży do Moskwy w r. 1605, przez towarzysza nuncjusza hr. Alexandra Rangoni.*

P. 56. *List o pożarze miasta Wilna 4 lipca 1610 roku podobno Alexandra Cilly* (ob. Ciampi Bibl. Crit. 1, p. 283).

P. 59. *Relacya dwóch negocyacyj Bonifacego Vanozzi, sekretarza kardynała Gaetani legata w Polsce, z Janem Zamojskim kanclerzem w. koronnym, do którego po dwakroć wysyłany był z Krakowa r. 1596. Przytém instrukcyje, listy i inne akta, tyczące się téj negocyacyi* (po włosku) (2).

Sc. X, G. 15, p. 1—76. *Relacya o Polsce nuncjusza Mgr Ruggieri, r. 1568* (po włosku).

P. 77. *List Stefana Batorego do Grzegorza XIII papieża, 27 listopada 1576 r., przy wstąpieniu na tron pisany.* (Druk. w ed. lipskiej Długosza, II, p. 1754).

(1) Jestto zupełnie różna relacya, od relacyi nuncjusza *Ruggieri*. W Rzymie znajduje się jeden egzemplarz tylko pomiędzy *Mss. Ottobon.* 3175.

(2) Rękopism tych samych negocyacyj, znajduje się w daleko lepszym egzemplarzu w Rzymie, w bibl. *Casanat.* XVI. 15.

P. 81. *Relacya o Polsce* nuncyusza Aloizego Lipomana biskupa Werony, r. 1557 (po włosku).

P. 89. *Rozmowa o bezkrólewiu w Polsce roku 1587*, przez Horacego *Spannocchi* (po włosku).

P. 169. *Rozmowa o nowój elekcyi w Polsce* (po włosku).

P. 189. *Rozmowa o nowój elekcyi w Polsce po śmierci Stefana Batorego*, r. 1587 (po włosku).

P. 201. *Relacya o Polsce* Hieronima Lipomana posła weneckiego, r. 1575 (po włosku).

Sc. XI, F. 6, p. 516. *Relacya o Polsce* nuncyusza Mgr Ruggieri, r. 1568 (po włosku).

Sc. XI, F. 9, p. 187. *Skargi w imieniu stanów polskich na nuncyusza* (Mgr *Filonardi*), koło r. 1642 (ob. Ciampi Bibl. Crit. II, p. 74).

Sc. XII, A. 12. *Spis biskupstw polskich wraz z pruskiemi i inflantskiemi z XIV wieku*.

P. 7. *Bulla Benedykta XI z Avinionu XV Kal. Junii A. II (r. 1335) Vas Electionis*, o taxach kościołów w różnych krajach.

C) *Biblioteka Brancacciana*. (Numerów 8) (1).

Sc. I, C. 5. *Marcina Polaka* kronika, do Klemensa IV (r. 1263). bez bajki o papieżnicy. Exemplarz na pergaminie, in 4to kart 62, końca wieku XIII, lub początku XIV.

Sc. I, C. 12 (*). *Spis opactw polskich wraz z ich taxami*, porządkiem alfabetycznym ułożony, wieku XV.

(1) Uprzejmemu bibliotekarzowi *D. Paolo Garzili*, wydawcy Mss. historycznych winienem tu dzięki złożyć, za udzieloną mi pomoc do przejrzenia i przepisywania powyższych rękopismów.

Sc. I, C. 21 (*). *Spis opactw Cystersów*, (także w Polsce), r. 1598 sporządzony.

Sc. I, C. 30. *Brewiarz Bożogrobców*, przez Stanisława Rudzkiego, proboszcza przeworskiego, prowincyała ruskiego, prokuratora kongregacyi, do approbaty kongregacyi obrzędów w Rzymie przedstawiony. (Officia propria Ord. Canoniorum Regular. Congreg. S. Sepulchri Dom. Hierosolymitani).

Sc. I, C. 55, p. 1 — 45. *Possewina Relacya* o negocyaciy szwedzkiej papieżom podana (po włosku).

P. 147—159. *Relacya o Moskwie* (po włosku).

Sc. I, C. 57, p. 123. *Instrukcyja* nuncyuszowi do Polski, M^{sr} Lancellotti; 10 grudnia 1622 r. (po włosku).

Sc. I, D. 13. *Korrespondencya nuncyusza w Polsce* Hannibala z Kapui, arcybiskupa neapolitańskiego z kardynałami *Arzolino i Montalto*, o sprawach polskich, zwłaszcza bezkrólewia po śmierci Stefana Batorego i paktów będzynskich, od 5 lutego 1587 r. do 29 maja 1589 r. (*). Mam wypisanych do 50 listów ważniejszych.

Sc. 4, B. 19. *Proces Karola Brancaccio* z królową polską, o darowane sobie przez królowę szwedzką 2.000 (scuti) talarów węgierskich, z intraty komory apulijskiej Foggia.

D) *Archiwum w Monte-Cassino*. (Numerów 5) (1)

Jakkolwiek można się było spodziewać że w tym pierwszym klasztorze Benedyktyńskim, z którego już na początku XI wieku zakonnicy do Polski przybyli, powinny

(1) Lubo dzień jeden tylko w opactwie przepędzić mogłem, jednak dzięki opatowi D. *Giuseppe Frisari* uczonemu dziejopisowi opactwa D. *Luigi Tosti*, i archiwście D. *Sebastiano Kulefuti*, wszystkie katalogi i cenniejsze rękopisma przejrzałem.

znaleźć się dokumenta tyczące się fundacyi najdawniejszych klasztorów Benedyktynskich w Polsce; w archiwum jednak, gdzie tyle bull od XI wieku zaczawszy, a dyplomatów od IX wieku się znajduje; w którym są tak szacowne *rękopisma* VI i VII wieku (1), nic do rzeczy polskich z epok dawniejszych nie ma. Znalazłem tylko:

1) (*). *Notatkę opata św. krzyckiego w Polsce* z XVII wieku, w której wywodzi fundacyą klasztoru swego, od Bolesława Chrobrego r. 1006, i wspomina o dwunastu zakonnikach z *Monte-Cassino* przybyłych, i w następnych wiekach o ciągłym przechodzie mnichów z Włoch do Polski, i ztamtąd do Włoch napowrót. Z tego powodu, nie mając u siebie żadnych przywilejów swoich erekcyjnych i fundacyjnych, które im są potrzebne do obrony od przeciwników, spodziewają się, że pomiędzy starymi przywilejami archiwum kassyńskiego, lub rękopismami biblioteki, znajdą się może ich własne utracone *przywileje* lub przynajmniej wzmianka o nich; czego wszystkiego autentyczną kopią urzędową, życzonoby sobie mieć w Polsce.

NB. Ponieważ notatka ta, znajdowała się w dwóch egzemplarzach w archiwum kassyńskim, jedną z nich udzielono mi łaskawie w oryginale:

2) Rozmaite korespondencye o opactwa *horodyskie* i *nieświezkie* w Polsce, z XVII wieku.

3) *O męczeństwie ś. Wojciecha*, legenda z rozkazu papieża Sylwestra II napisana, w trzech egzemplarzach legend świętych, na pergaminie in folio. Cod. CX. fol. 564, Cod. C. XVII (na oprawie) i Cod. CXLV, fol. 209.

(1) Dyplomatów oryginalnych znajduje się do 1000, rękopismów do 800, a książek drukowanych w bibliotece do 40,000.

Z tego ostatniego *Bzowski* wydał legendę o ś. Wojciechu w życiu Sylwestra II papieża.

4) *Zycie ś. Wacława* króla i męczennika, przez Wawrzyńca i Leona biskupa ostyńskiego, mnichów Monte-Cassino Mss. wieku X lub XI na pergaminie, w 4ce.

NB. Kopia dokładna posłaną została przez poselstwo austriackie, podobno *Palackiemu*.

5. *Witychinda* kronika saska. Mss. XI wieku, nr. 917 p. 39.

V.

Biblioteki Medyolańskie, Parmeńska i Florenckie.

I. *Medyolańskie.*

W Medyolanie są dwie znakomite biblioteki publiczne: jedna *Ambrosiana*, fundacyi kardynała Fryderyka Boromeusza (krewnego św. Karola); druga przy akademii sztuk pięknych, w pałacu *Brera*. W pierwszej zwłaszcza jest dość rękopismów, dotyczących się rzeczy polskich.

I. Biblioteka *Ambrosiana* ⁽¹⁾ (Numerów 13).

D. 172, (Pars Inf.). *Artykuły* żądane od Polski r. 1596 co do ligi przeciw Turkom (*po włosku*).

D. 208, (P. I.) *Miscellanea Polonica* (1557—1595).

1) *Dyalog* o elekcji króla, między Polakiem a cudzoziemcem (*Dialogus (Sarmati) de Regis Polonie electione inter Polonum et peregrinum*).

2) *Posta francuzkiego* de Montluc, mowa do stanów polskich, na sejmie warszawskim.

⁽¹⁾ Katalog Mss. jeszcze niespisany, i z trudnością mógł uprzejmy bibliotekarz tomy, w których zawierają się rzeczy polskie, (po części w dziele p. Ciampi wskazane) odszukać.

3) *Warunki* przez Karola IX króla francuzkiego Polakom podane, jeśli zechcą brata jego Henryka, królem obrać; (wraz z ich refutacją).

4) *Propozycje* posłów czeskich.

5) *Poselstwo* margrabi brandeburskiego do Polaków w celu utrzymania swoich przywilejów.

6) Ewangelików polskich żądania, posłom króla francuzkiego podane w Płocku 15 maja 1573 r.

7) Pakta pomiędzy Polakami, a królem Henrykiem, zawarte 16 maja 1573 r.

8) Akta elekcyi króla Henryka.

9) List Henryka do Polaków, za powrotem do Francyi i odpowiedź Polaków, 18 września 1574 r.

10) Relacya z sejmu elekcyjnego cesarzowi Maxymilianowi uczyniona, 10 lipca 1575 r., i list nuncyusza przy dworze cesarskim (*po włosku*).

11) List Stefana Batorego elekta do Polaków, z potwierdzeniem paktów konwentów, z Kamiony 6 maja 1575 r.

12) Niektóre punkta traktowane pomiędzy królem polskim a Gdańszczanami, r. 1577 (*po włosku*).

13) Zarzuty (*Obiectiones*) przeciw królowi polskiemu (Zygmuntowi Augustowi) ze wszelką wolnością spisać się mające (*libre scribendo*).

14) Listy Zygmunta Augusta do Bernarda *Bonioanni* bis. di Camerino, nuncyusza w Polsce, z 6 marca i 27 paźdz. 1561 i 2 sierpnia 1562 r.; a królowej Katarzyny do tegoż z 23 lutego 1563 r. W *piérwszym* wymawia się z tego, że biskupi polscy nie mogą udać się do Trydentu na sobor, dla spraw krajowych; ale opatów na synodzie warszawskim zebranych, chciałby tam posłać. W *drugim* dziękuje za list kardynała Karola Boromeusza, z którego

widzi, że papież starania czynił w interesie jego (zapewne sukcesyi po matce) u króla hiszpańskiego. W *trzecim* usprawiedliwia biskupa chełmskiego, nominata gnieźnieńskiego, z zarzutów nieprawowierności.

15) (*) *Relacya o Polsce* nuncyusza Bernarda Bonio-anni, bis. di Camerino z r. 1560 (1).

16) Listy sultana tureckiego do cesarza, 15 stycznia 1576 r. a Mehemeta paszy 30 stycznia tegoż roku, prosząc, aby nie mieszał się do spraw polskich.

17) Listy Jana króla szwedzkiego i królowej Katarzyny do Stefana Batorego, z d. 20 i z 8 lipca 1582 roku, co do Estonii i pokoju z Moskwą.

18) *Relacya o legacyi moskiewskiej do Polski*; z Wrocławia 28 czerwca 1581 r.

19) *Rozruch tatarski z roku 1583. (Tumultus Tataricus).*

20) *O rzeczach polskich*; z Paryża r. 1573 (*po włosku*).

21) List Stefana Batorego do kardynała bis. warmińskiego (Hozyusza), z d. 4 lutego 1578 r. z Warszawy. Oświadcza w nim gorliwość swoją dla wiary katolickiej, ale co do wytępienia herezyi, sądzi, że to byłoby niewczesnym lekarstwem, któreby, broń Boże, wojnę domową sprowadzić mogło. „*Intempestivis remediis ac violentioribus attractionibus exacerbari magis et irritari quam curari videantur.*”

22) *Rozprawa o nowej elekcji króla polskiego (po włosku).*

23) *Artykuły pokoju pomiędzy arcyks. austriackimi a królem polskim 9 marca 1589 r. zawarte (w Będzynie).*

(1) Ta sama, która znajduje się po wszystkich niemal bibliotekach rzymskich.

24) List bis. Massy, (Alberta *Bolognetti*) nuncjusza w Polsce, do kardynała di Como, sekretarza stanu, z Warszawy 14 sierpnia 1582 roku, o zdaniu króla Stefana co do ligi przeciw Turkom (po włosku).

25) Przywileje i Constitucie sejmu walnego koronacyi królewskiej r. 1588. W Krakowie w drukarni Łazarzowej 1588 roku (po polsku).

26) Relacya o uwolnieniu arcyks. Maxymiliana.

27) Medyka i astrologa krakowskiego *Reticus*, pytanie czyli panowanie tego monarchy długie będzie, i czyli pod innym rząd będzie lepszy; 1 kwietnia 1563 r. (*Quaestio utrum istius principis est diu duraturum imperium; an sub alio metior futura gubernatio?*)

28) List Jana Zamojskiego do kardynała Cyntyusza Aldobrandini, z 12 sierpnia 1594 r., o przejściu Tatarów przez Pokucie (*De transitu Tartarorum. Druk. w Krakowie t. r.*)

29) Mowa posłów węgierskich do Zygmunta III, na sejmie krakowskim miana, 2 marca r. 1595. (Druk w Krakowie t. r.).

30) Mowa posłów Rudolfa cesarza do Zygmunta III, na sejmie, 27 lutego 1595 r. (Druk. w Krakowie t. r.).

31) Odpowiedź posłów polskich na poselstwo cesarza Maxymiliana, 12 kwietnia 1573 r.

32) (*). *Relacya o królestwie polskiem* nuncjusza Aloiego Lipomana bis. Werony, z r. 1557, (po włosku; niekompletna).

4. 155) (P. I. Nr. I.) O stanie religijnym i politycznym królestwa szwedzkiego, i o tém, co nastąpiło gdy Zygmunt III udał się tam dla objęcia rządów; oraz o Szwecyi, o Polsce i t. d., (po włosku, podobno O. *Possewina*).

Nr. 2. *Instrukcyja* nuncyuszowi do Polski bis. di Reggio (*Rangoni*), z roku podobno 1603 (po włosku) ⁽¹⁾.

Nr. 7. *Instrukcyja* kardynałowi *Caetani* legatowi do Polski, 13 kwietnia 1596 r. (po włosku).

P. 215 (P. I.) *Instrukcyja* kardynała *Caetani*, co do ligi pomiędzy cesarzem, królem polskim i ks. siedmogradzkim, przeciw Turkom. 13 kwietnia 1596 r. (Odnosi się do instrukcyi danéj w styczniu tegoż roku Benedyktowi *Mandina*, bis. di Caserta) (po włosku).

Q. 115 (P. I.) List króla polskiego do stanów belgijskich, i odpowiedź stanów, z Hagi 22 lipca 1596 r.

Odpowiedź królowej angielskiej na mowę posła polskiego (Działyńskiego) ⁽²⁾.

Q. 120 (P. I.) *Relacya o Polsce* opata Ruggieri, z roku 1568 (po włosku).

R. 94) (Pars. Super.) Nr. 4) Borysa Fedorowicza w. ks. moskiewskiego list do Aloizego *Cornelio* patrycyusza weneckiego. Dziękuje mu za przysłanych uczonych ludzi i zaprasza do siebie. (Druk. w *Ciampi Bibl. Crit.*)

Nr. 5) List rektora nowéj akademii Zamojskiej, do akademii padewskiej o nowéj chorobie kołtunie (*plica polonica*).

Nr. 7) Pakta konwenta pomiędzy stanami polskimi a Maxymilianem cesarzem, obranym królem polskim, 17 grudnia 1575 r.

Nr. 8) (*) List Stefana Batorego do hana tatarskiego. Oznajmuje mu o swojej elekcji i prosi, aby więźniów polskich za okupem uwolnił. 24 grudnia 1575 r.

(1) Instrukcyi téj w żadnej innej bibliotece nie widziałem.

(2) To samo znajduje się w obszerniejszej negocyacji Działyńskiego w *bibl. Vatic. Mss. Urbín.* 867.

Nr. 9) List Amurata sułtana do stanów polskich, polecając im elekcyą Stefana Batorego; ostatniego września 1575 r.

Nr. 10) List Polaków do cesarza o sejmie elekcyjnym. 15 grudnia 1575 r.

Nr. 11) Odpowiedź cesarza Maxymiliana na list stanów polskich.

Nr. 12) Mowa Jerzego Blandraty do stanów polskich, za Stefanem Batorem ks. siedmiogrodzkim.

Nr. 13) Wyciąg z artykułów roztrząsanych na zjeździe w Andrzejowie, 18 stycznia 1576 r. (po włosku).

R. 109 (P. S.) List Henryka Walezyusza króla francuzkiego i polskiego do stanów polskich r. 1574.

R. 113 (P. S. 1) O sprawach polskich po śmierci króla Stefana, aż do podwójnej elekcyi. (*Rzecz Possewina*. Druk w *Ciampi Bibl. Crit.*)

2) Korrespondencya Possewina. Do rzeczy polskich odnoszą się dwa listy: a) *Wincentego Corbanti*, do *Possewina*, z Pragi 9 czerwca 1587, w którym mu donosi, że rozrzucił kopią listu jego do arcyks. Maxymiliana, dla zbicia potwarzy rzuconej na Possewina, jakoby on nie okazał się gorliwym dla domu austriackiego, w interesie elekcyi (po włosku). b) *Possewina* do *arcyks. Maxymiliana*, z Brunsberga w kwietniu 1587 r. Tłumaczy się, że jadąc do Prus w interesie zakonu, ani za królewiczem szwedzkim listy pisał, ani nawet chciał widzieć się z królową, przejeżdżając przez Warszawę. Co do elekcyi idzie mu jedynie o to, aby nastąpiła za zgodą powszechną, i padła na króla katolika; a to nie mocą pieniędzy, ale z woli Bożej, bo nie utrzyma się budynek na kruchych fundamentach wzniesiony: „*non stabit aedificium, quod caducis fundamentis nitetur.*”

R. 115 (P. S.) Więrsz łaciński na przyjazd królewicza Władysława do Rzymu, r. 1623. (Druk. w *Torrigio: Le sacre grotte Vaticane* (p. 206).

R. 119 (P. S.) Warunki pokoju przez króla polskiego, posłom moskiewskim podane, w czerwcu 1581 r.

R. 121 (P. S.) 1) Rozprawa o elekcyi nowego króla, r. 1587, przez Horacego Spannocchi (po włosku).

2) Relacya Filipa Persztyna posła cesarskiego do Moskwy, w r. 1279 (po włosku).

3) *Relacya bezimienna o Moskwie*. (Początek: *Doven-do descrivere le cose...* koniec: *et io a Dio vi lascio* Laus Deo) (po włosku).

4) *Rozprawa o Moskwie* (po włosku).

S. 78 (P. S.) 1) Mowa Mikołaja Firleja z Dąbrowicy, woje. krakowskiego, do cesarza miana, po zaprzysiężeniu paktów przez tegoż (r. 1597).

2) (*) List Jana Zamojskiego do arcyks. Maksymiliana o zwłoce co do jego uwolnienia. 20 lipca 1589 r.

3) Sukcessa polskie, aż do wzięcia w niewolę arcyks. Maksymiliana (od nominacyi elektów, a zwłaszcza od 14 paźdź. 1587 r.), z Krakowa, 6 lutego 1588 r. (po włosku). Mss. spółczesny, a nazwiska polskie, inną ręką, tegoż wieku, poprawione.

4) Sukcessa arcyks. Maksymiliana pod Krakowem.

5) List arcybiskupa gnieźnieńskiego do króla polskiego, o obrzędach heretyckich, obchodzonych na pokojach jego siostry.—Odpowiedzi króla i królowej Anny Jagiellonki, tłumaczące się z tego.

6) List Jana Zamojskiego do kardynała Aldobrandini z Zamościa 27 września 1588 r. o traktacyi pokoju z Austryą, a przy końcu wynurzenia wspaniałych uczuć z powodu śmierci córki jedynaczki: „De aliis rebus quid scri-

bam non habeo, nisi quod proxima die 27 mensis hujus filiola unica mihi obierit; quo casu, et si non possum negare, me non mediocriter ictum esse, tamen et cum in omnibus rebus humanis vicissitudines intervenire soleant, et praecipue mihi post laeta, aliquid semper adversi accidisse observaverim; ita casum eum fero, ut defunctum me potius fortunae hac invidia gaudeam, quam Deum omnium et commodorum et incommodorum auctorem accusem, *potius quae privata hac calamitate, publicam si quae reipublicae imminerebat redemisse me sperem* (1).

7) Mowa posłów szwedzkich na sejmie warszawskim.

8) List sułtana tureckiego do stanów polskich, aby z nieprzyjaciół jego (Niemiec, Francyi, Hiszpanii, Anglii i Moskwy) króla nie obierali, 22 czerwca 1587 r.

9) *Wolfgang Covachich* kanclerza siedmiogrodzkiego mowa w obozie pod Warszawą miana, 14 sierpnia 1587 r.

10) Posłów elektorów cesarstwa mowa na sejmie elekcyjnym miana.

11) *Klemensa Severiani* mowa za arcyks. Ernestem.

12) *Klemensa Severiani*, cenzura mowy Łukasza Chwałkowskiego, na pochwałę królewicza szwedzkiego mianej.

13) Ryszarda *Strain* (pod zmyśloném nazwiskiem Fausta Bonawentury) mowa za arcyks. Maciejem.

(1) W niepewności czyli ten list Zamojskiego jest lub nie jest drukowany, nie mogłem wstrzymać się od umieszczenia tu w texcie, i w tłumaczeniu polskiem, słów malujących całą wielkość duszy tego męża: „O innych rzeczach nie mam co donieść, chyba, że dnia 27 b. m. umarła mi córka jedynaczka. Lubo nie mogę zaprzeczyć, iż mnie ten wypadek ciężko dotknął: jednak ponieważ we wszystkich rzeczach ludzkich zmiany następować zwykły, a na sobie zwłaszcza uważałem, że po radosnych wydarzeniach zawsze mi coś niepomyślnego wypadło: wypadek ten znoszę, raczjć ciesząc się, że się pozbył zawiści losu, aniżeli szemrząc na Boga, sprawcę pomyślności i nieszczęść: owszem tuszę sobie, że mą prywatną klęską, publiczną (jeśli jaka rzeczypospolită) zagrażała, odkupił.”

II. Biblioteca Brera. (Numerów 4).

A. Nr. 11 *Polonia*. Summaryusz wszystkich spraw ty-
czących się historyi politycznej polskiej od r. 1595 do r.
1597 (po włosku). Zaczyna się ten spis od 1) *Summa*
Consilii Guillelmi Brunssii de suscipiendo bello adversu
Turcas. Następuje potém spis rozmaitych listów nun-
cyuszów, stanów polskich, cesarza i innych osób, i spis
rozmaitych dokumentów; 2) Brewe papieża do króla
polskiego, upominające go, i strofujące o czynności kanc-
lerza k. w. Mołdawii 8 list. 1595 r. 3) Wiadomości z Pol-
ski w których rozprawia się o śmierci i testamencie
w. ks. moskiewskiego, i jak on sobie życzył mieć nastę-
pcą po sobie arcyks. Maxymiliana. 4) List cesarza do Ko-
zaków, względem ich nieprzyzwoitych postępków w Pol-
sce.

D. Nr. 11. List polski o postępowaniu rzeczy pospoli-
tój polskiej w r. 1751 (*Lettre polonaise sur la conduite de*
la République de Pologne).

Mss. IX, 17. Nr. 13) Instrukcyja kardynała Borghese
nuncyuszowi do Polski *Simonetti* bis. z Foligno. 11 list.
1606 r. (po włosku). Między innemi poleca, by podatek
świętopietrze, choćby na pożytek samego polskiego kraju,
odnowić.

Nr. 14) List do bis. Reggio *Rangoni*, po którym *Si-*
monetti nuncyuszem został (po włosku).

Nr. NN.) List Augusta III w obronie Jezuitów.

Mss. VIII, 11. Nr. 9) Opisanie Szczecina na Pomorzu;
Mss. XVI wieku. Wspomina się w nim, że wiara chrze-
ściańska doszła tam w r. 1115 za sprawą Ottona bis. Bam-
berskiego, pod księciem Warcisławem i dwoma jego sy-
nami, którzy także w *Julinie*, tojest *Wolinie* biskupstwo

ustanowili, a w Szczecinie poświęcono kościół św. Jakóbowi.

II. *Biblioteka książęca w Parmie.* (Numerów 6).

Z katalogu Mss. téj biblioteki, z kartek pod literami alfabetu złożonego wypisałem następne rękopisma, dotyczące się rzeczy polskich.

C. C. IV. 52 — 346 — 403. *Fannietum*. Zbiór wierszów miłosnych Kallimacha do Fannii Świętochny. Mss. wieku XV (¹). Poprzedza: *De Callimachi Experientis Fanieto commentariolum* (*). Dedykacya autora, Aynolfowi Thedaldi.

Mss. X. 22 Siemianowicza Kazimierza, *Ognie sztuczne* (*Ignes artificiales*), dziełko wyjęte z jego *Ars magna*, wydane w Amsterdamie r. 1694. Mss. in 4to.

N. N. V. (numer tymczasowy) *Miscellanea z różnych relacyj*.

a). Memoryał podany Urbanowi VIII papieżowi przez księdza *Orsi*, rezydenta polskiego w sprawie promocyi kardynała *Visconti* (po włosku).

b) Prośba Władysława IV do papieża, aby Jozefata Kuncewicza do rzędu świętych męczenników zapisał.

(Bez numeru). *Instrukcyje* różnym nuncyuszom, dane przez Mgr. Aguccio z rozkazu Grzegorza XV.

1) (*) Instrukcyja nuncyuszowi do Polski Mgr. di Torres r. 1621.

2) Instrukcyja nuncyuszowi do Polski Mgr. Lancelotti, r. 1622. (obie po włosku).

Do téj biblioteki książęcój, przybyła znakomita biblioteka *Rossi*, z samych Mss. hebrajskich z różnych czasów

(¹) Te same wiersze Kallimacha znajdują się w Mss. *bibl. weneckiej S. Marka*, w dwóch Mss. *bib. watykańskiej* i jednym *bibl. Barberini*.

i narodów złożona. W katalogu drukowanym znalazłem dwa oznaczone: *Codices Poloni*, a jeden: *Codex Russicus*; obejrzałem je starannie i zjąłem *fac-simile* z samego pisma i tytułów.

Cod. Polon. I. (Bibl. Rossi, II, VII, 175). *Estheris liber, Canticum Canticorum Ruth Threni, Eccl.* Mss. na papierze z wieku XV w języku rabinicznym (*salique*) pisany. Przy końcu podpis: *Ani hasofer Abraham bar elia izi*; co znaczy: *Ja pisarz Abraham, syn Eliasza, niech żyje!* (1).

Cod. Polon. II (Bibl. Rossi II, VII, 176).

1) Psalterz z tekstu hebrajskiego na język żydowsko-niemiecko-polski przetłumaczony. Mss. na papierze r. 1510 pisany w Brescia, przez *Mojżesza*, syna Mardocheusza *Farlag* (Dicitur ad Calcem. Completus feria I die 21 Marcheovan an. 271 nim supp. hic. Brixiae dicit. Moses filius Mardochoaei Farlag. fel mem.).

Oto wyjątek z tego dzieła wraz z tłumaczeniem:

„Mode begen ich zu far
dir got, mein got, *un got*
meiner mami, das mein hei-
ling in deiner gewald in
mein tot in deiner gewald,
in es sol sein wissin zu fer
dir, das du solst mein teil
ins gan eden in reinig mich
Lolam haba, die du ist be-

„Ja oznajmuję przed To-
bą Boże, mój Boże, *i Boże*
mojój matki, że moje wy-
zdrowienie jest w Twojej
mocy, i moja śmierć w Two-
jej mocy, i niech to będzie
wiadome przed Tobą, abys
mi dał mój udział w ogro-
dzie Edenu, i oczyścił mnie

(1) W drukowanym katalogu Mss. hebrajskich bibl. Rossi wyczytałem, że te dwa rękopisma hebrajsko-polskie pisane są literami rabinicznymi w *języku polskim*. Nie znając liter rabinicznych, zjąłem tylko, o ile umiałem, *fac-simile* z tytułów i zakończeń, dla przedstawienia ich znawcom języka hebrajskiego. Jakoż we Francyi, udałem się do kawalera *Basevi*, niegdyś kanclerza gminy żydowskiej w Liwornie; a ten z największą uprzejmością podjął się z pomocą uczzonego młodszego liworneńskiego rabina *Ehenamozes*, dać mi objaśnienia, które tu umieszczam.

haltin zu den zadikime. do przyszłego świata, który
Amen.” zachowany jest dla spra-
wiedliwych. Amen. (1).”

2) *Inne dzieło polskie* następuje bez tytułu i nazwiska autora, ale dokończzone w Mantui, XIII *Sivan* tegoż roku.

Oto sam text:

„Da ich das buch uns „Gdy ja tę księgę sobie
schreib, du rechenst in piszę, ty rachujesz w mie-
Schwat las noch oder lengre siącu *Schevat*, daj jeszcze
sechs wochen jud gimel si- porachować sześć tygodni
win 271. Lefag in mu- 13 miesiąca *Sivan*. 271
schwe.” w *Muschwe* (2).

Cod. Russ. Liber Precum cum Calendario. Mss. XVI wieku na pergaminie (3). Rękopism ten dziwnego kształtu, składa się z dwunastu kart pergaminowych, od 1 do 6 włącznie we czworo złożonych, od 7 do 10 włącznie w sześcioro; a 11ta i 12 znowu we czworo; tak, że format rękopismu jest małe in 12mo; nie otwiera się jak książka, ale karty spojone są z sobą jednym kantem skówką żelazną z kruczkiem do zakładania za pas. Pisany jest charakterem cyrylicznym w języku ruskim, ale zdaje się być tłumaczeniem z hebrajskiego. O ile mogłem przeczytać, na jedenastu kartach, są rozmaite kabalistyczne tłumaczenia dni tygodnia, miesięcy i pór roku; np. zaraz na pierwszej karcie:

(1) Zdaniem rabina liwurneńskiego, wyrażenie *Gott meiner mami* (Boże mój matki), jak z jednej strony barbarzyńsko zepsutym językiem pisano, tak z drugiej strony, pisarzom żydowskim jest obce.

(2) Wedle rabina liwurneńskiego, ta data wypada na lat około 335 wstecz, zatem na rok ery chrześcijańskiej 1512; może dokładniejszy jest rok 1510 w katalogu Mss. hebrajskich bibl. Rossi. Ale *in muschwe* czy nie znaczy raczej w Moskwie niż w Mantui? Rozwiąże to może jaki znawca języka hebrajskiego, mając pod ręką text oryginalny w Parmie.

(3) Tak jest oznaczony w katalogu drukowanym.

„W deń łuni Adam bi sazden, ta deń dobar na wse-
diło, siiety, woszcze sadyty, łowity, kupowaty, i proda-
waty, u nowu rizu obłoczyty, uput' chodity, a czy ti po-
linie obratese, rodise żywo, tay bud wol is ciele”.

Na czwartej karcie na miesiąc kwiecień jest przepowie-
dnia, że jeśli urodzi się chłopiec (otrażę), to będzie miał
łeb żelazny (*bude lip z zeliza*), a jeśli dziewczyna (diwica),
to męża pochowa (muża pohrebe) i za drugim będzie.

Na ostatniej karcie powtarzają się ciągle litery *a, w, g, d, e, z*, a przy niektórych są takie napisy:

Smert wana Stipana (1). — *Smert krala Twertka*. —
Smert krala Dawisza. — *Izhoń krala Ostoje*. — *Poboy*
Ułaszwi. — *Smert Cherji*. — *Petra ubisze kral Twert jako*
izde isturik.

Pomiędzy drukami biblioteki parmeńskiej, znajduje się
znakomity zbiór kompletny owych pysznych wydań *Bodoniego*, które Napoleon przekładał nad druki Didota.
Pomiędzy niemi jako wzór druku polskiego jest:

Świątynia Wenery w Knidos (tłumaczenie z Monteskiu-
sza), w Parmie, w drukarni *J. B. Bodoni*, 1807 r.

Pomiędzy włoskimi drukami:

Księdza Moreali Widzenie poetyczne, przypisane Stani-
ławowi Augustowi królowi polskiemu w. ks. litewskie-
mu, w pierwszą szczęśliwą rocznicę konstytucyi polskiej,
t. j. 3 maja 1792 r.

(1) Ban Stepan bosnijski. Córkę jego Elżbietę poślubił w 1353 r. Ludwik król
węgierski; a brata jej *Twertka* ozdobił godnością *króla bosnijskiego* około roku 1369.
W r. 1411 rządził tym krajem *Twertko II Ostoja Chrysticz*; był także królikiem
Bosnii, i sprzymierzeńcem Stefana Laskowicza Wdy siedmiogrodzkiego. (Ob. *Wa-
powskiego* kronikę, tłumaczenie *Malinowskiego*. T. 1, p. 319 w przypisku).

A więc jestto kalendarzyk Słowian południowych, zapewne w języku serbskim
pisany.

III. *Biblioteki Florenckie.*

Ze wszystkich miast włoskich po Rzymie, Florencya ma najwięcej bibliotek bogatych w rękopisma. Taką jest znakomita biblioteka *Lorenzana* przy kościele śgo. Wawrzyńca; *Magliabecchiana* w pałacu degli Uffizii; *Riccardiana*, наконец *Marucellana*; wszystkie publiczne, we wszystkich znalazłem rękopisma tyczące się rzeczy polskich. W pałacu *Pitti* jest biblioteka prywatna wielkich książąt tokańskich, zwana *Palatina*, bogata zwłaszcza w autografy znakomitych pisarzy florenckich. Po wielu domach dawnych rodzin florenckich, są biblioteki i archiwa ciekawe: w bibliotece margrabiów *Ginori* jest wiele Mss. tyczących się rzeczy polskich. Ale najobfitszym źródłem dla dziejów naszych jest bez wątpienia archiwum Medyceuszów, (*archivio Vecchio Mediceo*). Rodzina Medyceuszów, nawet nim panującą została, miała obszerne korespondencje z całym światem. Objawszy zaś rządy, utrzymywali po wszystkich dworach agentów, którzy codziennie niemal donosili panom swoim o najmniejszych wydarzeniach politycznych, z krajów, w których przebywali. Ogrom materyałów nie pozwolił dotąd objąć ich zupełnie dokładnym katalogiem. Wiele już zrobiono jednak, a więc jeszcze spodziewać się należy po światłej gorliwości archiwisty pana *Moise*, który sam był w Polsce i obiecał szczególną uwagę zwracać na wszystko, coby się do rzeczy polskich znalazło, w przerzucaniu plik i układaniu materyałów do nowego katalogu ⁽¹⁾.

(1) W archiwum Medyceuszów pracował długo zasłużony professor uniwersytetu warszawskiego, i korespondent K. R. Oświecenia, Sebastyan *Ciampi*, i z niego miał wypisane owe listy i inne dokumenta, drukowane po różnych dziełach jego, a przedrukowane później w jego *Bibliografia—critica*. Wiedząc, że żyje dotychczas w okolicy Florencyi, odwiedziłem starszka; ale z wielkim żalem moim zastałem go w stanie zupełnej nieprzytomności umysłowej; dziecięciniał i oddany został w kuratele, w której na początku 1848 roku życie skończył.

I. *Biblioteka Lorenzana.* (Numerów 7).

Pluteo XVI Cod. 12) Traktat akademii krakowskiej o władzy soborów powszechnych, oraz przystąpienie téjże akademii do soboru bazylejskiego i do papieża (antypapieża) Felixa V. (*Tractatus alme Universitati Cracoviensis, super auctoritate sacrorum generalium Conciliorum*). Mss. XV wieku (in folio) (1).

Pl. XVI C. 11) Dekreta soboru bazylejskiego. Mss. XV wieku in folio p. 30 (Sessio XXXIII) Litterae Regis Poloniae retinere nolentis pecunias indulgentiarum Archiepiscopi Ruthenorum tanquam venientis ad Concilium.

Pl. XXI C. 31) *Marcina z Ilkusza* kantora S. Floryana sposób zreformowania kalendarza rzymskiego. Mss. wieku XVI in quarto. Kalendarii Romani quoad Equinoctium et decennovennalem aureum Cyclum pro recte Pasche observatione, verissimus reformationis modus; cum additione duplicis kalendarii, secundum duplicem Equinoctii Ecclesie magis congruam locationem: in quorum utroque duplex ordo Aurei numeri, pro Neomeniis designandis; unus secundum antiquam observationem qua hucusque usa est Ecclesia, et alius a novo principio videlicet ab Anno Domini 1507, inchoatus regulariter; est inscriptus: *Ex Studio Cracoviensi*. Dedykacya rektorowi akademii krakowskiej, Janowi *Amicino* bis. laodycejskiemu:

„R. in Christo Patri D. Joanni Amicino Ep. Laodicensi. ac Rectori Univ. Studii Cracov. ceterisque ex Universitate Patribus et majoribus, Martinus de Ilkusz artium et

(1) Ten sam traktat znajduje się w *Bibl. Vatican.* Mss. *Ottobon.* 32, p. 103. a z Mss. florenckiego drukowany w *Allegrii Novae Erudit. Deliciae Floretiae*. 1788.

sacre Theologie Doctor, Cantor Ecclesiae S. Floriani, cum humili obedientia salutem dicit". (Wspomniany r. 1516).

Pl. XXXIX Supl. 73). Wiersze Kallimacha. Callimachi Carmen heroicum ad Franciscum Ugolinum et alia.

Pl. LXV. C. 58) Marcina Polaka kronika. Mss. XV wieku (bez bajki).

Pl. LXXVI C. 51) Różne dziełka Piotra *Illicinus* prawnika (¹). p. 1) Dedykacya D. Mediceo, ex Hungaria Idib. Maii 1561. p. 38—112). Mowa w Krakowie miana *O wychowaniu młodzieży*. De malorum nostrorum causa et de iuventutis instituendo cura, eiusdem Autoris sermo in Regno Poloniae, Cracoviae factus. (Same ogólniki).

Pl. XCI Supl. 42). Kallimacha *Elegie do Fanni Świętochmy*. Mss. XV wieku. Callimaci poetae Clarissimi ad Fanniam Sventhocam. Elegiacum carmen feliciter incipit. (²).

II. Biblioteka Magliabecchiana. (Numerów 21).

Class. VIII, Cod. 48 (Nr. 17 p. 155) Wiadomości z obozu polskiego przeciw Tatarom 29 wrześ. 1595 roku Wyprawa Zamojskiego na Wołoszczyznę.

Cod. 74 p. 121) *List* królowej Bony do kardynała *Puteus* arcybis. barskiego, skarżący się na officyała barskiego, za to, że w kilku interesach, na jój wstawienie się względu nie miał. Z tego powodu oskarża księży barskich o gorszące obyczaje. Z *Baru* 23 paźdz. 1557 r. *Odpowiedź* kardynała z *Rzymu* 13 listop. 1557 r. Z wielką godnością tłumaczy officyała, obiecuje wejrzyć ściśle w prowadzenie się księży, i dodaje, że doniósł Ojcu Św. 1) O wojnie inflantskiej koniecznej, ponieważ król JM.

(¹) Był professorem literatury greckiej w akademii krakowskiej, po śmierci Jeżego *Libanus*, Szlązaka, przy końcu panowania Zygmunta I.

(²) Ten sam wiersz znajduje się w bibl. *Barberini* Mss. 1731.

został niesprawiedliwie zaczepionym; 2) O przeniesieniu bis. chełmińskiego na bis. kujawskie; 3) O koadyutorii gnieźnieńskiej dla podkomorzego chełmińskiego. To ostatnie najtrudniejsze, ponieważ nie ma na kogo spuścić się co do osoby podkomorzego. Prosi przeto królowę, aby nie odmówiła dać o nim wiadomości, jakie sama posiada. (Oba listy drukowane w *Ciampi Notiza dei Secoli XV et XVI*.

Clats. XXIV Cod. 4) *Anonyma*, zbiór aktów dowodzących, że Francya podburzała Węgrów i Turków na cesarstwo (po włosku).

1) Odkryty spisek Francyi (Las coperta Cabala della Francia).

2) Mowa rezydenta cesarskiego, *Zierowskiego*, na publiczném posłuchaniu u króla polskiego; miana w obecności posłów króla francuzkiego i innych monarchów, w Jaworowie, 6 paźdz. 1682 r. (1).

3) Memoryał tegoż i korespondencya hrabiego Tekely z posłem francuzkim Du Vernay.

Cod. 29) *Historya Polska* przez Mgr. *Giovanni Ciampoli*. Autor, po długim wstępie, w którym wiele o Szwecyi pisze, rozwodzi się nad panowaniem Zygmunta III, wychwala gorliwość w wierze tego króla, i o początkach panowania Władysława IV wspomina. Mss. in 4to, po włosku pisany, zdaje się że *autograf*. (Druk. w *Rzymie* 1667 r.

Cod. 53, p. 299. Księdza Jakóba *Fantucci* (audytora nuncyatury polskiej), relacya o sposobie elekcji króla polskiego, następcy Jana Kazimierza.

(1) Mowa ta znajduje się także w bibl. *Monachijskiej* Cod. Ital. 96 wedle notatki hr. Edwarda Raczyńskiego.

P. 309. Sebastyana *Cefali* (sługi marszałka W. Jerzego Lubomirskiego), relacya stanu politycznego i wojskowego Polski r. 1664.

P. 357. Krzysztofa *Masini* (sekretarza królewskiego) pod pseudonimem *Franciszka di Subiaco*, objaśnienia do Relacyi Seb. *Cefali*.

P. 367. Krzysztofa *Masini*, list do sekretarza kardynała Litta, mający służyć za instrukcyą dla osoby przeznaczonej na posła nadzwyczajnego do Polski; z Rzymu, 16 lutego 1664 r. (najwięcej o etykiecie i sposobie urzędnienia dworu).

P. 369. *Tegoż*, uwagi o prawie nominacyi korony polskiej do kardynałatu przy promocyi. 7 marca 1667 r.

P. 390. Listy Jana Kazimierza do papieża, i do kardynałów, z powodu tej promocyi. NB. druk. u *Ciampi Bibl. Crit.*

P. 401. Hrabiego Krzysztofa *Masini*, posła nadzwyczajnego rzeczypospolitej polskiej do książąt włoskich, w r. 1674 o szkodliwych skutkach niedania pomocy Polsce.

P. 417. (*) *Pawła Minucci*, relacya negocyacyi prowadzonej na dworze polskim, o zapewnienie elekcyi dla księcia Macieja tokańskiego, r. 1658—1659.

Wszystkie dokumenta w tym Mss. są w języku *włoskim*.

Cod. 58, N. 10). Instrukcyja sekretna papieża (Klementsa VIII), Bartłomiejowi (zapewne *Panufino*) komornikowi swojemu, posłanemu do nuncyusza polskiego, jak ma postąpić podczas koronacyi Zygmunta III na króla szwedzkiego. 1 sierpnia 1593 r. (po włosku), (1).

(1) Obacz *Instrukcyę* w Mss. Urbin. 866 bibl. Watyk. p. 323.

N. 11) Wyjątki z różnych listów nuncjusza polskiego bis. di Sansevero (*Malaspina*) do kardynała S. Giorgio sekretarza stanu, w tymże interesie (po włosku).

Cod. 64. Zbiór aktów dowodzących, że Francya podburzała Węgrów i Turków na cesarstwo, r. 1682 (po włosku) ⁽¹⁾.

Cod. 65. *Jana III* króla polskiego odpowiedź na brewe papieża Innocentego XI; z doniesieniem, że idzie na odsiecz Wiednia 15 sierpnia 1683 (po włosku) ⁽²⁾.

Jana III list do papieża o Wiktorji wiedeńskiej, posyłając mu sztandar turecki przez sekretarza *Talenti* zpod Wiednia 14 września 1683 (po włosku).

Mowa ks. Denhofa opata mogińskiego, przy oddaniu sztandaru tureckiego.

Jana III list do doży weneckiego, z opisaniem zwycięstwa pod Wiedniem, 14 września 1683 r. (po włosku).

Krystyny królowej szwedzkiej, list do Jana Sobieskiego z powinszowaniem zwycięstwa (po włosku). *NB.* Druko. po wiele razy.

Cod. 68. (*) 15) *Relacya o Polsce*, nuncjusza Aloizego Lipomana r. 1557 (po włosku).

16) *Relacya o Polsce*, nuncjusza Ruggieri, r. 1568 (po włosku).

17) *Relacya o dworze polskim*, roku 1662 przez pana *Caillet*, posłanego do Polski przez księcia de Condé, dla zapewnienia elekcyi dla ks. d'Enghien. *Caillet* wzmiankuje o życzeniu króla zapewnienia następstwa po sobie arcyks. Karolowi, i opisuje dokładnie dwór polski znakomitszych panów (po francuzku).

⁽¹⁾ To samo, co wyżej w Cod. 4.

⁽²⁾ List ten i następujący, znajdują się także w bibl. Casanat. Mss. XV. 34. i w wielu Mss. bibl. florenckich.

Cod. 70. 23) List Zygmunta I kr. polskiego do Pawła III papieża o soborze; z Piotrkowa 7 list. 1547 (druk. w Ciampi *Bibl. Critic*).

Cod. 71, 12) Alexandra *Cilly*, list opisujący wojnę Polski z Moskwą o Inflanty, i pokój zawarty. Z Wilna, 31 stycznia 1582 r. (po włosku, druk. Ciampi w *Bibl. Crit.*).

Class. XXVII. Cod. 78. Zbiór różnych wierszów na oswobodzenie Wiednia pisanych, przez *Villifranchi, Tozzi, Fineschi, Maryą Buonaccorsi-Alexandrini, Adimari, Mencini, Faggioli* i t. d. Niektóre z nich są po łacinie, inne po włosku, niektóre naśladują hymny kościelne, np.

Lauda Sion Salvatorem

Lauda Ducem Defensorem

Et Viennae Protectorem

in hymnis et Canticis (1).

Class. XXX. Cod. 163. 14) (*) *Relacya o Polsce*, nuncyusza Ruggieri z r. 1568.

15) *Relacya o Polsce*, nuncyusza Aloizego Lipomana roku 1557.

16) Rozprawa o nowój elekcyi króla polskiego (wszystkie po włosku).

Cod. 231, p. 457. List Zygmunta króla polskiego do papieża Pawła III o soborze; z Piotrkowa, 7 list. 1547 roku (2).

P. 461. List arcybiskupa gnieźnieńskiego do papieża tłumaczący, dlaczego na sobor zjechać nie mógł. 20 paźdz. 1547 r.

(1) Dostałem we Florencyi Mss. in folio wieku XVII, złożony z kilkudziesięciu utworów poetycznych, na oswobodzenie Wiednia pisanych. Pomiedzy niemi są niektóre te same, co w niniejszym Mss., inne drukowane; np. znakomitego poety *Filicai*, wraz z korespondencyą jego z *Janem Sobieskim*. Rękopism ten złożyłem w bibliotece wilanowskiej, jako w zbiorze pamiątek po Janie Sobieskim.

(2) Ten sam, co w Cod. 70 Clas. XXIV.

NB. List ten oznaczony jest w spisie rzeczy, umieszczonym na czele Mss., ale karty na której miał się znajdować, brakuje. Była jednak przed kilką laty, ponieważ list ten równie jak poprzedzający, i dwa następujące, drukowane zostały z tego Mss. u *Ciampi Bibl. Crit.*

P. 803. List w imieniu Pawła III papieża do króla polskiego pisany, przez nuncjusza Martinengo podany, o soborze trydenckim, 14 września 1548.

P. 808. Odpowiedź Zygmunta Augusta, który tłumaczy biskupów polskich, z niemożności udania się na sobor trydencki.

Cod. 232, p. 26. Przysięga wykonana przez Henryka Walezyusza Polakom.

P. 30. List cesarza Ferdynanda do Iwana w. ks. moskiewskiego, z prośbą, aby się od wojny z zakonem inflantkim wstrzymał. Z *Wiednia* 19 paźdz. 1559 r. i *odpowiedź* w. księcia, że Inflantczycy zasłużyli na swój los, gdy wiarę luterską przyjęli. (Druk. u *Ciampi Bibl. Crit.*).

P. 71. List papieża Pawła III do Zygmunta Augusta z kondolencją na śmierć ojca.

Class. XXXVII. Cod. 32 (*). List obedyencyonalny Zygmunta Augusta do papieża, 24 kwietnia r. 1548. Mowa Kromera, posła polskiego, przy oddaniu tego listu i odpowiedź *Blozyusza* w imieniu papieża. (¹).

Cod. 35. Uwagi króla polskiego (podobno Władysława IV) o nominacyi Mgr. Visconti na kardynała (po włosku).

Cod. 76. 4) Instrukcyja nuncyuszowi do Polski *Lancelotti*, r. 1622 (po włosku).

(¹) Te trzy dokumenta (z których pierwszy drukowany u *Ciampi Bibl. Critic.*) znajdują się także w *Bibl. Vatic. Mss. Urbin.* 1113, i *Vatic.* 3457.

5) (*) Instrukeya nuncyuszowi do Polski de *Torres*, r. 1621 (po włosku).

Cod. 158. List Władysława IV do sułtana Amurata, z pośbą, aby miejsca święte w Palestynie, zakonnikom katolickim oddać kazał. Z *Warszawy* w styczniu 1639 r.

Class. XXXVIII. Cod. 48. Marcina Polaka kronika o papieżach (tłumaczenie włoskie). Mss. XV wieku.

Cod. 73. Życie śgo Hieronima przez S. Cyrylla (tłumaczenie włoskie). „Girolamo fu figliuolo de Usebio, nobilissimo huomo, e fu nato in Castello Stridone”...

3. *Biblioteca Riccardiana* (Numerów 20).

Nr. 228. *Cencii Camerarii Liber Censuum*. Mss. wieku XIII, in folio na pergaminie.

Nr. 229. *Toż samo* Mss. na pergaminie in folio, pisany r. 1338, przez ks. Antoniego *Landus*.

Nr. 307. Marcina Polaka kronika, in folio.

Nr. 620. Mss. wieku XV, na pergaminie in 4to.

1) List kardynała Izydora metropolity kijowskiego do kardynała Bessaryona z wyspy *Krety*, 6 lipca 1453 roku o wzięciu Konstantynopola przez Turków (1).

2) List Władysława króla polskiego i węgierskiego do miasta Florencyi o wojnie z Turkami. Z *Budy* 2 lipca 1444 r. (Druk. w Palacki: *Italianische Reise*).

Nr. 670. Mss. wieku XV na papierze, in 4to.

List kardynała Izydora Rusina, do starszyzny miasta Florencyi, o upadku Konstantynopola, i o potrzebie ligi chrześcijańskiej przeciw Turkom. Z *Kandyi*, 7 lipca 1453

(1) Drukowany u *Dachera* Spicilegium T. VIII i w *Calcondilo Laconico* p. 327, a z Mss. bibl. *Riccard* przedrukował *Lami* w *Katalogu Mss. tej biblioteki*. Ob. *Campi Bibl. Crit.* II, p. 18).

r. (Druk. Ciampi w Bibl. Critic. ale w dacie zamiast *Candia*, wyczytał *Rossia*).

Nr. 863. Marcina Polaka kronika.

Nr. 1226. Kallimacha wiersze. Mss. XV wieku na pergaminie, in 4to (*). Przedmowa do Aynolfa Thedaldi. Tytuł: „Ad Fanniam Sventhocam nostri evi mulierem speciosissimam elegiarum libellus feliciter incipitur in hunc modum.” Rękokis ten najbardziej zgodny z watykańskim. Mss. Vatic. 5156 (*Ciampi* nie wspomina o nim, wyliczając znajome mu rękopisma Kallimacha).

Nr. 1827 i 1906. Wiersz mieszany (*Carmen macaronicum*) na oswobodzenie Wiednia. 2) Wiersz (*Canzone*) hr. Lorenzo Magallotti, do króla polskiego z tegoż powodu.

Nr. 2126, p. 93. Rozmowa Polaków z cesarskimi, co do ligi przeciw Turkom, ze wzmianką o propozycjach nuncyusza Malaspina (po włosku).

Nr. 2128, p. 53. (*) List poety *Filicaia* do Jana Sobieskiego z pochwałami zwycięstwa pod Wiedniem; i *odpowiedź* króla (po włosku).

Nr. 2134. List Krystyny królowej szwedzkiej do Jana Sobieskiego (po włosku).

Nr. 5146. Dwa listy Galileusza, o systemacie Kopernika (kopie po włosku).

Nr. 2695, p. 127—173. Dziennik własnoręczny I. B. *Faggioli*, poety włoskiego, który był w Polsce z nuncyuszem *Santa Croce* od 17 czerwca 1690 r. do 16 czerwca 1691 r. (po włosku).

Nr. 2778. Ponińskiego marszałka, list do króla i mowa do ministrów królewskich; z 14 paźdz. 1733 r.

Nr. 2975. Marcina Polaka kronika.

Nr. 3160. Uwagi o żądaniem przez króla polskiego prawie nominacyi do kardynałatu. 7 marca 1667 r.

Appendix. R. II, III, 2114. Karola XII manifest za elekcyą królewicza Jakóba Sobieskiego. Z *Heilsberga* 2 stycznia 1704 r.

Augusta II pokój altransztacki, 20 paźdz. 1706 zawarty.

Jana III list do papieża o Wiktoryi wiedeńskiej, 14 września 1683 r.

List Horna wodza szwedzkiego do Wdy wileńskiego, z Karlielbe, 9 list. 1678 r. i *odpowiedź* Wdy z Gorzd. 21 list. t. r.

List Klemensa XI do Maryi Kazimiery wdowy Sobieskiego, o jej synach uwięzionych. 20 m. r. 1704.

Listy Jana Kazimierza do papieża i kardynałów o prawie nominacyi kardynała. 5 kwietnia 1667 r.

S. I, XXXVI. Mowa Polaków do nuncyusza papieżkiego (w czasie traktowania ligi przeciw Turkom).

S. II, XLII. Jana III list do senatorów polskich, z Jaworowa 4 sierpnia 1679, i *odpowiedź* senatorów.

Deklaracya *cesarska, do wojny* z Turkami, i aliansu z Moskwą.

4. Biblioteka *Marucellana*. (Numerów 4).

A. CCLVII. (P. 5). List Jana III do papieża, z doniesieniem, że idzie na odsiecz Wiednia, 15 sierpnia 1683 roku (po włosku).

C. XXIX. P. 358) (*). Instrukcyja nuncyuszowi do Polski de Torres (po włosku).

C. LXXXI. (P. 8). Ceremoniał podczas pobytu królowej wdowy Sobieskiej w Rzymie r. 1698 (po włosku).

C. CLXXXI. (P. 14). Stanisława Leszczyńskiego króla polskiego instrukcyja dla córki Maryi, królowej francuzkiej 27 września 1725 r. (po włosku).

5. Biblioteka *Palatina*. (Numerów 2).

Do polskich rzeczy znajduje się tylko:

I. (*) List Władysława IV z Wilna, 19 kwietnia 1636 r. do Galileusza z prośbą o szkła do teleskopu, i *brulion* własnoręczny odpowiedzi Galileusza.

II. List Jana Kazimierza do kardynała Medyceusza, z grzecznościami, z 1649 r.

6. Biblioteka *Ginori*. (Numerów 11) (1).

Cod. CXXX. (P. 3). Drzewo genealogiczne królów polskich.

Filza (tojest plika) 37. Więrsz (Canzone) hr. Magalotti. na pochwałę Jana Sobieskiego.

Fil. 79. Wspomnienia hr. Lorenzo Magalotti, w podrózach do Polski zebrane.

Fil. 135. (P. 34). Mowa Gurzyńskiego posła króla J.M. polskiego, miana w obozie pod Szczecinem do elektora brandeburskiego.

Fil. 148 (P. 477). Wyciąg z długiego listu sekretarza króla polskiego, *Masini*, do kardynała *Vidoni* z Prus, o stanie politycznym Polski w r. 1672, i o ambicji Sobieskiego, który zbrojno przybył do dworu w celu utworzenia sobie drogi do tronu, ponieważ król przymuszony będzie do abdykacji albo do ucieczki.

(P. 481). Traktat pomiędzy Michałem królem polskim a sułtanem tureckim, zawarty 17 paźdz. 1672 r.

(1) Biblioteki i archiwum (zupełnie prywatnych) domu *Ginori* nie mogłem widzieć, dla nieobecności właściciela. Uprzejmości przyjaciela domu, pana *Luigi Passerini*, urzędnika heroldyi, winienem zakommunikowanie niniejszego katalogu. Zda się, że prawie wszystkie dokumenta są w języku *włoskim* pisane.

(P. 483). Zdanie sprawy o zakończeniu sejmu polskiego z 1669 r.

(P. 489). Uwagi o prawie nominacyi króla polskiego do kardynalatu, odrzuconém na promocyi 7 marca 1667 roku posłane referendarzowi Morsztynowi 8 kwietnia t. r.

Fil. 151. (P. 85). Podwójna negocyacya Bonifacego *Vanozzi* (sekretarza kardynała Gaetani, legata w Polsce), z kanclerzem Zamojskim co do ligi przeciw Turkom r. 1596 (1).

(P. 175). Instrukcyja Klemensa VIII papieża dana Alexandrowi *Comuleo*, przeorowi św. Hieronima w Rzymie posłanemu do Teodora w. ks. moskiewskiego, dla namówienia go, aby się połączył z Polską, na obronę chrześcijaństwa od Turków; r. 1594 (2).

Fil. 156. (P. 159). Instrukcyja nuncyuszowi do Polski Mgr Lancelotti, r. 1622.

(P. 203) (*). Instrukcyja nuncyuszowi do Polski Mgr. de Torres, r. 1621.

Fil. 160. (P. 176). Relacya o Polsce nuncyusza stolicy apostolskiej, w pierwszych latach XVII wieku (może Malaspiny?).

Fil. 167. (P. 120). Ułamek historyczny, jak arcyks. Maksymilian musiał opuścić Polskę w 1588 r.

Fil. 184. (P. 1). Pawła V papieża brewe do Zygmunta III, pozwalające Andrzejowi bis. łuckiemu kilka beneficjów razem trzymać; r. 1618.

P. 2. Pawła V drugie brewe w tym samym przedmiocie.

P. 3. Listy Władysława IV do Urbana VIII za nuncyuszem *Visconti*, odwołanym z Polski r. 1635.

(1) Ten Mss. znajduje się w bibl. *Albani*, w bibl. *Casanat*, w bibl. *Borbon*. *Neapol*, i w bibl. *Zamojskich*, do której odstąpił go *Ciampi*.

(2) Ta instrukcyja znajduje się także w bibl. Watyk. Mss. *Urbini*, 866 i w bibl. *Barberini*.

P. 5. Protestacya professorów akademii krakowskiej przeciw Jezuitom, którzy chcieli otworzyć kollegium w Krakowie.

P. 8. Negocyacya kardynała Magalotti sekretarza stanu papieża Urbana VIII, z posłem polskim o sprawach duchowieństwa polskiego r. 1628.

P. 20. List Władysława IV do Urbana VIII, z prośbą o nadanie bogatego biskupstwa prałatowi Alexandrowi *Rangoni*.

P. 24. Spis królów polskich od Lecha do Władysława IV.

P. 25. Napis grobowy z rozkazu Zygmunta III położony nad kośćcami żołnierzy poległych w wojnie na Północy.

P. 26. Wiérz. J. B. Rinalducci na pochwałę Alexandra królewicza polskiego.

P. 27. Napis grobowy Zygmunta III.

P. 29. List Władysława IV do Urbana VIII, prosząc o kardynałat dla Kapucyna Waleryana Magni, wielce zasłużonego w Polsce; oraz list własnoręczny tego Kapucyna do kardynała Magalotti, z uzaleniem się, że prośbie króla zadosyć nie uczyniono.

P. 31. Wiérz łaciński (*Carmen lyricum*) przez młodzież akademii wileńskiej ofiarowany nuncyuszowi *Visconti*.

P. 32. Instrukcyja nuncyuszowi do Polski Mgr *Filonardi*, r. 1636.

P. 37. Mowa nuncyusza *Visconti* w senacie w czasie elekcyi r. 1632 miana.

P. 28. List Stanisława Radziejowskiego do Urbana VIII, prosząc, aby mu oddano syna, którego Jezuici chytrą zwałili do swojego zakonu r. 1626.

P. 41. List własnoręczny Zygmunta III do kardynała Magalotti za nuncyuszem Lancelotti bis. di Nola, o kapeluszu kardynalski dla niego.

P. 44. Mowa posła szwedzkiego, zapraszająca Polaków do ligi przeciw Niemcom, r. 1632.

Fil. 213. N. 7). Pięć listów własnoręcznych Zygmunta III do kardynała Lorenzo Magalotti.

Nr. 8). Dwadzieścia ośm listów Władysława IV do tego kardynała; przy wielu z nich dopiski własnoręczne króla.

7. *Archivum Medyceusów* (1). (Numerów 51).

(Archivio Mediceo Vecchio).

A). *Affari di Polonia*.

Filza I. Listy oryginalne królów, królowych, książąt i panów polskich do dworu tokańskiego, pisane od r. 1541 do r. 1625, po większej części po łacinie.

Nr. I. List Zygmunta I, do Koźmy I, z r. 1541, polecający sławnego prawnika Filipa *Valentini*, brata Jana Andrzeja kanonika krakowskiego, lekarza swego i sekretarza (druk w *Ciampi Bibl. crit.*). dalej: listy *Bony*, *Zygmunta Augusta*, jego żony *Katarzyny*, *Anny Jagiellonki*, *Stefana Batorego* (między innemi polecające O. Possewina, i Pawła Uchańskiego hrabiego ze Służewa, posła swego; z kwietnia 1578 r.); *Zygmunta III* i żony jego *Anny* i *Konstancyi*; *Jana Zamoyskiego*, margrabiz *Mirowa Myszkowskiego*, *Władysława IV*, *Leona Sapiehy*, w rozmaitych interesach; np. z poleceniem interesów rodziny *Mon-*

(1) Mimo kilkotygodniowej pracy nie mogę powiedzieć, żebym zupełnie wyczerpał tak obfite źródło, jakim jest archiwum Medyceusów. Wszystko co przejrzałem, znajduje się w następujących podziałach. Dokumenta są prawie wszystkie w języku włoskim.

telupi, także dziękczynne za odebrane prezenta z mozaiki florenckiej (np. za dwa stoły Zygmuntovi III, przysłane w r. 1593) lub lekarstwa z apteki W. książęcej.

Nr. 121. List *Jerzego Mniszcha* Wdy sandomierskiego (z 21 grudnia 1605 r.) obiecujący W. księciu wyrobić wolność handlu w Moskwie dla Florentczyków.

Nr. 145. List *Dymitra II Samozwańca*, do Wolskiego M. W. K. (2 stycznia 1608 r. z Brańska), z podziękowaniem za doznaną pomoc, i prośbą o dalszą.

Inne listy dotyczące się poselstw toskańskich do Polski:

1. *Mateusza Botti* w celu winszowania Zygmuntovi III zaślubin (1592).

2. *Roderyka Alidosio di Mendoza*, dla powinszowania zwycięstw nad Karolem ks. Sudermanii, i odebrania Inflant; oraz dla otrzymania wolności handlu z Moskwą (r. 1605).

3. *Margrabiego Bevilaqua* dla doniesienia o śmierci W. księcia Ferdynanda I (r. 1609).

4. *Mgr Juliana dei Medici* dla kondolencji o śmierci królowej hiszpańskiej i cesarza Rudolfa (1612).

5. *Margrabiego Jana Krzysztofa Malaspina*, dla doniesienia o śmierci Koźmy II i wstąpienia na tron Ferdynanda II, (1621).

Filza 2. 1) Rozmaite wiadomości o Polsce, Litwie i Inflantach, od r. 1559 do r. 1599, przez różnych agentów florenckich przysyłane, jakimi byli: *Soderini*, *Seb. Montelupi*, *Marek Agrimoni*, *Cagnoli*, *Szymon Genga* (inżynier w służbie polskiej), *Faust Socyn*.

2. Mowy kardynała *Commendoni* i posłów francuzkiego i cesarskiego, w czasie elekcji Henryka.

3. Akta elekcji Stefana Batorego; także poselstwo sultana r. 1578, z podziękowaniem za ukaranie śmiercią *Jankuły*, i żądaniem zwrotu jego skarbu.

4. Różne pisma dotyczące się legacyi kardynała Aldobrandini do Polski, r. 1588.

5. Jana Zamojskiego list do kardynała Aldobrandini, 12 sierpnia 1594, o przejściu Tatarów przez Pokucie. (*De Transitu Tartarorum* etc. (Druk. w Krakowie).

6. Korrespondencya Franciszka *Sernigi* z W. księciem; z Warszawy od 16 kwietnia do 18 listopada 1598 r.

7. Negocyacya kawalera *Vinta*, sekretarza W. księcia, w Rzymie, o wysłanie kardynała legata do Polski; r. 1588.

Filza 3) Listy i wiadomości z Polski od r. 1600 do 1626, pisane przez *Cagnazzi* (sługę Myszkowskiego), Alexandra *Cilly* (kapelmajstra nadwornego) do Belizaryusza *Vinta*, sekr. W. księcia; Jana *Luna* (z obozu pod Smoleńskiem do Alexandra *Cilly*); Waleryana i Karola *Montelupi*, *Gelsomini*, *Bibboni*, *Gherardo Priami*, J. B. *Titi* (do *Curzio Pichena* sekr. W. księcia) (1).

Filza 4) Listy oryginalne Władysława IV, Jana Kazimierza i różnych panów polskich, do W. książąt tokańskich, od 1626 do 1653 r.

Filza 5 1) Korrespondencya hr. de *Watzdorf*, posła Augusta II we Florencyi ze sekretarzem stanu tokańskim (1724—1726), świadcząca o niespokojnym charakterze tego posła.

2) Korrespondencya Grzegorza *Agdolf*a, posła Augusta III we Florencyi, ze sekretarzem stanu tokańskim (1740—1742) nic nieznacząca.

(1) Wiele z tych listów wypisał *Ciampi* i wydrukował przy kilku dziełach swoich, a zwłaszcza w *Bibliografia Critica*. Niektóre ja wyjąłem z archiwum w kopiach autentycznych, i zamierzam je przy innych materiałach historycznych wydrukować. Ale wartoby wszystkie korrespondencye agentów tokańskich w Polsce zebrać, wypisać, i jako jedną całość stanowiącą, razem wydać. Najbardziej zajmujące i najliczniejsze są listy: *Pawła il Magco* (1574), *Filipa Talducci* (1578 — 1582), *Szymona Genga* (1580—1587), *Franciszka Sernigi* (1593—1605), *Alexandra Cilly* (1582—1620), *Mikołaja Sivi* i księdza *Martinozzi* (1657—1659), *Sebastiana Cefali* (1666), *Koźmy Brunetti* (1674—1680), *Santi-Bani* (1676 —1684), *Toma-sza Talenti* (1684—1693), *hrabiego Mariani* (1691—1697).

Filza 6. 1) *Marcina Kromera, Polonia*, tojest *Opisanie Polski*. Mss. XVI wieku, in folio z 74 kart złożony.

2) *Anonima, Rerum Polonicarum Liber Decimus tertius*, tojest *Historia polska od śmierci Stefana Batorego, do wzięcia w niewolę ascyks. Maxymiliana*. Mss. XVI wieku, in folio z 32 kart złożony. Drugi egzemplarz tego Mss. widziałem u pana *Ciampi*, który wydrukował go, pod tytułem: *Rerum Polonicarum ab excessu Stephani Regis ad Maximiliani Austriaci captivitatem, liber Singularis editus cum additamentis. Florentiae, 1827, in 8vo*. W przedmowie przypisuje Ciampi to dziełko *Janowi Michałowi Bruti*, historyografowi króla polskiego Stefana Batorego.

B) *Miscellanea di varie notizie attenenti a diverse Corti di Europa e a quella di toscana.*

Filza 51) Protestacya Henryka króla francuzkiego przeciw Polakom, r. 1579.

Filza 54. 1) Relacya o Polsce Hieronima Lipomana, posła weneckiego, r. 1574.

2) List obedyencyonalny Stefana Batorego do Grzegorza XIII papieża, 3 lipca 1576 r. (Druk. w ed. Lipsk. Długosza).

3) Pakta konwenta w czasie koronacyi króla zawarte; r. 1588.

4) Manifest wojenny króla, 29 lutego 1588 r. (po łacinie).

5) Do rzeczy tureckich. a) List posła multańskiego do wojewody z poradą, aby wojnę podniósł na Polaków: w sierpniu 1587 r. b) Relacya poselstwa tureckiego do

Polski. c) List sułtana do cesarza o elekcyi polskiej, 4 paźdz. 1587. Radzi mu, aby jego bracia nie mieszały się do rzeczy polskich (tłumaczenie Macieja del *Sarre*).

6) Rozprawa o sposobie dostania pieniędzy w Polsce r. 1590, 18 kwietnia (z polskiego na łaciński język tłumaczona).

7) List Władysława IV do księdza *Orsi*, o kardynalacie prałata *Visconti*; r. 1643.

8) Relacya o ugodzie, zawartej między Polakami a Siedmiogrodzianami, wyjęta z listu pisanego z obozu królewskiego pod Krakowem, 6 sierpnia 1657 r.

9) Poselstwo margrabiego *Luidi Bevilaqua* do Polski, r. 1609. Listy jego, a także Alexandra *Cilly* i *Montelupi*, i dyaryusz podróży, (mało ważne).

10) Różne drobne pisma o sprawach polskich.

11) Rady co do przyszłej elekcyi następcy Jana Kazimiérza. (Avis aux Etats de Pologne sur l'élection et désignation d'un futur successeur à Jean Casimir).

12) Dyaryusz sejmu 1666 r.

13) Negocyacya o lidze przeciw Turkom, r. 1595.

14) Listy własnoręczne Sebastjana *Cefali* (sługi marszałka ks. Jerzego Lubomirskiego) o stanie politycznym i wojskowym Polski; r. 1666.

15) *Obrona narodu polskiego* przeciw przedmowie Al-da *Manucci* (przy dziele *Liber de Comitibus*), r. 1585, przez Adama *Preckowskiego*, Polaka.

16) Jana Zamojskiego list do kardynała Aldobrandini o przejściu Tatarów przez Pokucie; r. 1594 (po łacinie).

17) Opisanie wjazdu Bieniawskiego i innych posłów polskich do Moskwy, z języka polskiego na łaciński przetłumaczone, i podane *Koźmie III* Medyceuszowi, w prze-

jeździe przez Hamburg, r. 1668, przez Stanisława Lubienieckiego.

18) Wiadomość o znakomitszych rodzinach polskich, (pod koniec panowania Jana Kazimierza pisana).

19) Relacya o Polsce Hieronima Lipomana posła weneckiego; r. 1574 (2gi egzemplarz).

20) Relacya o Polsce *Ludwika Fantoni*, r. 1714.

21) Prezenta ofiarowane żonie Zygmunta III, Annie, r. 1593.

22) Protestacya Henryka króla francuzkiego przed Grzegorzem XIII papieżem, przeciw elekcyi króla polskiego.

Filza 57. List Sułtana do królowej angielskiej z 12 czerwca 1590 r. Obiecuje zawrzeć pokój z Polską, przez Kozaków zakłócony, byleby król polski zawarł przymierze z Anglią przeciw Hiszpanii.

Fil. N. N. Różne akta tyczące się wojny arcyks. Maksymiliana z Polską, jego niewoli i paktów Będzińskich (po łacinie).

Fil. 60. Relacya o Polsce *Leliusza Arrivabeni* posła księcia mantuańskiego do traktowania ważnych interesów (R. 1598—1601).

C) *Legazioni di Germania e di Polonia.*

Fil. 34 do 47 włącznie. *Wiadomości z Polski* (Avvisi di Polonia) i korespondencye kilku agentów tokańskich z Koźmą III, oryginalne, wraz z brulionami odpowiedzi W. księcia, od r. 1665 do r. 1697, a mianowicie: *Wawrzyńca Dominika dei Pazzi* (1665—1680), *Koźmy Brunetti* (1674—1680), *Santi-Bani* (1676—1684), *Tomasza Talenti*, sekretarza króla Jana Sobieskiego, od r. 1684 (po podróży do Włoch, dokąd odwiózł sztandar turecki

i inne łupy, zdobyte pod Wiedniem r. 1683, do r. 1693 (w którym umarł); *Piotra Dominika Colomba* (w zastępstwie Tomasza *Talenti* r. 1693); *hrabiego Mariani* (1691—1697); *Lampugnani* (do r. 1697).

W niektórych z tych plik znajdują się także listy panujących i panów polskich, zwłaszcza Stanisława Jabłonowskiego, ks. Denhofa, i Paca biskupa Wileńskiego. Tego ostatniego korespondencją z W. ks. tokańskim przy przesłaniu relikwii śgo Kazimierza, wydrukował *Ciampi w Bibl. Crit.*

D) *Appendice della Legazione di Germania.*

Fil. 1542—1575. Różne urywkowe wiadomości z Polski, zwłaszcza z Inflant. List *Andrzeja Dudith* (z Krakowa 22 wrześ. 1567 r.) do nuncjusza; tłumaczy się ze swego ożenienia.

Fil. 1580—1589. Różne urywkowe wiadomości o Polsce i o wojnach inflanckiej i z arcyks. Maksymilianem.

E) *Strozziana* (1).

Fil. 24. List Jana Kazimierza do Kosmy III, z kondolencją o śmierci ojca; r. 1670.

Fil. 288. Treść testamentu królowej Bony.

Fil. 299. Różne pisma dotyczące Wiktorii wiedeńskiej, jakoto: listy Innocentego XI do królów francuzkiego i hiszpańskiego; odpowiedź Ludwika XIV; rysunek sztandaru Mahometa; mowa ks. Denhofa przy oddaniu go w Rzymie; list króla Jana Sobieskiego do żony; list królowej Krystyny do Sobieskiego i t. d.

(1) Jestto część archiwum możnego dotąd domu *Strozzi*, która zapewne przez ukessyą dostała się Medyceuszom.

Fil. 302. 20) Memoryał dla pobudzenia Polski do wojny tureckiej, na żądanie Alexandra VII papieża.

30) Akta abdykacyi Jana Kazimiérza, r. 1668.

41) Propozycye prymasa przed nową elekcyą.

43) Mowa o elekcyi.

47) Odpowiedź na nią.

52) Dyalog pomiędzy Prymasem a kanclerzem, o sposobie otrzymania wolności w rządzie.

57) Rozprawa o kandydatach do korony polskiej.

69) Różne sprawy sejmowe z 1669 r.

71) Pisma przeciw ks. Neuburskiemu.

72) Ks. *Fantucci* relacya o sposobie elekcyi w Polsce (1).

73) Opisanie exekwii ks. Lubomirskiego 23 maja 1667 r.

84) Listy Jana Kazimiérza do Alexandra VII papieża do kardynała Chigi, w sprawie nominacyi do kardynalatu.

Fil. 303. 1) Relacya o Polsce z r. 1628.

2) Mowa (ablegata Roraryusza r. 1540) w imieniu papieża do króla polskiego.

3) Akt elekcyi Henryka Walezyusza i poselstwo do Paryża wysłane (po łacinie).

4) Relacya o Polsce; z Krakowa 1605 r.

5) List Karola *Soderini*, 6 lutego 1574 r. do *Concini* posła tokańskiego w Wiedniu, o wjeździe króla Henryka do Poznania, przy pochodniach i okrzykach radości i o przyszłej koronacyi jego w Krakowie, a exekwiach Zygmunta Augusta.

(1) Ta sama relacya znajduje się także w Mss, 53. Class. XXIV. bibl. *Magliabecch.*

6) Listy *Pawła* zwanego *il Mag^{co}* o tychże wypadkach, i o pojedynku Zborowskiego, oraz (*) ze szczegółami o dworze Henryka; r. 1574.

Listy Henryka do stanów i różnych panów polskich, przy wyjeździe z kraju; r. 1574.

8) Manifest Polaków na zjeździe w Stężycy, r. 1575.

9) List Franciszka *Gorini* do posła tokańskiego w Wiedniu, o podwójnej elekcji Batorego i cesarza Maksymiliana. Z Rzymu 1576 r.

10) Różne pisma i mowy dotyczące się bezkrólewia po złożeniu z tronu Henryka; między innemi, mowa *Jerzego Blandraty* za Batorem (1), i mowa posła księcia Ferrary i Modeny (sławnego poety włoskiego I. B. *Guarini*.) Obiecuje pokój zachować z dyssydentami, (etiam inter dissidentes de religione), i *księstwo Karnutów* we Francji zapisać Polsce.

11) Listy Filipa *Talducci* do posła tokańskiego w Wiedniu (r. 1578 – 1582) (*) o *śmierci Podkowskiej*, o wojnie inflanckiej, i pokoju z Moskwą, zawartym przez Posewina.

12) Różne listy, między innemi jeden Zamojskiego z 8 czerwca 1606.

13) Opisanie Litwy i żubrów (dość błędne).

14) Drukowane relacye o niektórych wypadkach wojennych z 1651 i 1652) r. (np. o bitwie *Beresteckiej*).

15) Relacya sekretarza W. księcia, *Tartaglini* o pokoju zawartym pomiędzy Polską a Moskwą r. 1635 (o wjeździe posłów moskiewskich do Warszawy, zaprzysiężeniu paktów, i zwróceniu ciał zmarłych Szujskich).

Fil. 307. Spis prezentów posłanych królowi polskiemu z powodu ożenienia z arcyks. Anną (r. 1592) kon-

(1) Tamowa znajduje się także w Mss. R. 94. bibl. *Ambros.* w Medyolanie.

trakt ślubny królowej, która zrzekła się wszelkich sukcesyj w Austrii.

Fil. 309. Relacya o Polsce Hieronima Lipomana posła weneckiego r. 1574.

Fil. 310, p. 1) Spis prałatów i panów polskich, z r. 1548 (spółczesny).

P. 9) List króla polskiego do W. mistrza inflanckiego, i Jana Mieleckiego hetmana do tegoż, o rozpoczętą wojnie; r. 1557.

P. 23) Krótkie opisanie rzeczy inflanckich.

24) List cesarza Ferdynanda do W. ks. moskiewskiego o rzeczach inflanckich, i odpowiedź tegoż.

Fil. 314. (*) 1) Relacya o Polsce nuncjusza *Bernarda Bonioanni* bis. di *Camerino*; r. 1560.

2) Rozprawa o nową elekcji w Polsce.

3) Listy Zygmunta Augusta i królowej Katarzyny do nuncjusza Bonioanni, z lat 1561, 1562 i 1563, zwłaszcza o soborze trydenckim i t. d. (1).

Fil. 315. Rozprawa Horacego *Spannoch*i o elekcji w Polsce.

Fil. 319. Relacya Sebastjana *Cefali* o stanie politycznym i wojskowym Polski; r. 1664 (2).

Fil. 326. Relacya o Polsce Hieronima Lipomana, posła weneckiego r. 1574.

Fil. 330. Artykuły pokoju między królem polskim a hanem tatarskim i Kozakami; r. 1667.

(1) Te listy znajdują się także w Mss. D. 208 Bibl. *Ambros*, w Medyolanie.

(2) Znajduje się także w Mass. 53 Class. XXIV Bibl. *Magliabecch*.

F). *Carte d'Urbino* (*).

Class. D. IV. G. Filza 71 (*). List własnoręczny O. Possewina do ks. Urbino, z 27 września 1606 r. z Bononii, o smutnych wieściach o Dymitrze; z Moskwy.

Fil. 253. 1) Listy Zygmunta III, z lat 1614 i 1619 do ks. Urbina, za powracającym do kraju swego muzykiem królewskim *vener. Fabricius Tiranus*.

2) List nuncjusza *Wincentego del Portico*, do ks. Urbino, z 12 czerwca 1572 r., o tém, że nie mógł listu jego oddać królowi, złożonemu ciężką chorobą.

3) (*) List komtura *Pucci* do ks. Urbino, o negocjacyi kard. Aldobrandini, i ze szczegółami o Zamojskim, o królowej szwedzkiej, i o arcyksięciu Maxymilanie. *Z Krakowa*, 12 paźd. 1588 r.

4) Listy *Alexandra Cilly* do ks. Urbino, o dworze i nowinach z Moskwy (1613—1615).

Fil. 265. List królowej Bony, do Eleonory księżnej Urbino, z podziękowaniem za przysłane piękne czepki (*scuffietti*). Tłumaczy się, że nie własną ręką pisze, dla chwilowej niemocy. *Z Krakowa*, 20 lipca 1527 r.

G). *Carteggio privato de Medici, avanti il principato*.

Filza. I (*). List oryginalny (na pargaminie) Jakóba z Dębna, kanclerza polskiego do Wawrzyńca Medyceusza, 6 paźd. 1469 r. z prośbą, aby rękodzielnicy Florencyi u których obstalował tkaniny jedwabne złotem przerabiane, dla króla Kazimierza, poczekali kilka tygodni na zapłatę (po łacinie).

(*) Archiwum wygasłego domu książąt Urbino, których biblioteka przeszła do watykańskiej.

H). *Scritture diverse attinenti a Cosimo I.*

Filza 66. Nr. 23 (*). List oryginalny Zygmunta Augusta do Koźmy I. W. ks. tokańskiego, z poleceniem sługi swego Leliusza Socyna, 29 grudnia 1558 r.

J). *Documenti originali.*

Filza 9. Listy Zygmunta III do ks. Franciszka Medyceusza, z grzecznościami.

K). *Carteggio del Segretario Vinta.*

Filza 1584. Nr. 64). List Szymona Genga do Belizarusza *Vinta* sekr. W. księcia tokańskiego, z Wenecyi 12 wrześ. 1584 r. Donosi mu że udaje się do Polski do służby króla Stefana.

L). *Carteggio del Principe Mattias di Toscana.*

Lilza 3. Listy oryginalne Jana Kazimierza, Maryi-Ludwiki i inne (1652—1654).

Fil. 11 1). Korrespondencya *Mikołaja Siri*, agenta tokańskiego w Wiedniu, i *księdza Martinozzi*, audytora nuncyatury polskiej, z księciem Maciejem tokańskim, w interesie zastawienia klejnotów królowej Maryi Ludwiki, i przygotowania elekcji ks. Macieja, w razie wakansu tronu (1657—1659).

2) W tymże interesie listy (*) *Pawła Mincucci* (1). ks. *Giovanelli* (Barnabity), sekretarza królowej *Desnoyers*, T. *Livio Burattini*, *Paola Doni* i t. d.

3) Oprócz tego są listy Maryi Ludwiki, ks. Denhofa księcia Bogusława Radziwiłła, w różnych interesach pisane.

(*) Ten sam, któremu poruczona była negocyacya elekcji ks. Macieja, której opisanie znajduje się w Mss. 53 Class. XXIV. Bibl. *Magliabech.*

M). *Carteggio di Cosimo III.*

Fil. 1690—1693. Teste Coronate.—Listy Jana Sobieskiego z r. 1690 i 1695 z rekomendacyami.

Fil. 1674 Particolari Diversi.—*List Koźmy Brunetti* z obozu pod Braclawiem, 2 stycznia 1674 r. posyłając drukowaną informacją, *Dello Stato della Pollonia* ⁽¹⁾.

(1) Tyle mogłem odszukać i przejrzyć z rzeczy polskich, znajdujących się w archiwum Medyceuszów. Bez wątpienia znalazłoby się jeszcze więcej porzucanych po tysiącnych *plikach* (filze). Z czasem dopiero i dzięki obiecанemu staraniu archiwisty pana *Moise*, praca ta może da się uzupełnić.

VI.

BIBLIOTEKI w Bazylei, w Genewie, w Paryżu
w Bruxelli.

1. Biblioteka w Bazylei (Numerów 4).

Libri historici Mss.

Pergam B. VIII 27. *History wie ein heidnischer König-
genandt der Littawer wunderbarlich bekehrt und in Prüs-
sen getauft worden* — t. j. Historya o pogańskim królu
zwanym *Litwinem*, jak cudownie nawrócony został
i w Prussach ochrzczony.

E. III. 10. E. D. Kronika dziejów za panowania Hen-
ryka IV cesarza, po śmierci Hermana Kontrakta pisana
1054—1100.

A. V, 39. Nowiny z Polski, z Moskwy, z Inflant i in-
nych miejsc.

Nakoniec *Testament własnoręczny Erazma z Rotter-
damu*, pisany *in edibus Hieronimi Fröberii*, 12 lutego
1536 r. Wypisałem z niego miejsce dotyczące się sprzedaży
biblioteki Erazma *Janowi Łaskiemu*.

„Bibliothecam meam iam pridem vendidi D. Joanni
a Lasko Polono iuxta syngraphum super hoc contractum
inter nos confectum. Non tradentur libri, nisi heredi (1)
numeret ducentes florenos. Quod si ille pactum remiserit
aut si prior a vita excesserit, liberum esto heredi de
libris statuere quod velit.

(1) Bonifatio Amorbach.

II. Biblioteka w Genewie. (Numerów 4).

Mss. Latin. Nr. 27. Akta oryginalne dotyczące się soboru bazylejskiego.

Nr. 10 — *Władysława króla polskiego* (z d. 12 sierpnia 1434 r.) plenipotencya dana *Stanisławowi* biskupowi poznańskiemu, *Mikołajowi Lasockiemu*, proboszczowi krakowskiemu, i *Janowi z Brzezia* kanonikowi, posłom polskim na sobor bazylejski; podpisana przez *Jana z Koniecpola*, kanclerza.

Nr. 60 — *Instrukcja soboru* dla kilku biskupów i doktorów, między innymi dla *Michała syna Jakóba z Radzewa Polaka*, aby cytacyą wydali papieżowi Eugeniuszowi IV, mającemu być sądzonym przez sobor — D. w Bazylei 19 kalend. lipcowych 1439 r.

NB. Pierwszy dokument mam przepisany.

Mss. Latin 107, 107b i 108. Korrespondencya *Jana Kalwina* w części w oryginałach, w części w kopiach. Następujące listy tyczą się rzeczy polskich.

R. 1554. *Kalwina* list do *Krzysztofa Trečyusza*, w którym użala się nad scyssyą braci polskich, a wymawia się od pisania do osób nieznanym, zwłaszcza do despoty; ponieważ gdy usłuchał w tém niegdyś rady *Lizmanina*, mniej szczęśliwie mu się to udało. (*Mss.* 108).

R. 1555. *Kalwina* list do *Agnieszki Dłuskiej z Mirowa* chwalcą jej gorliwość w wierze, z powodu której synów na wychowanie do Genewy wysłała (*Mss.* 108).

R. 1556 (15 sierpnia z Iwanowicz) *Agnieszki Dłuskiej* odpowiedź na list *Kalwina*, z podziękowaniem za pochwały, któremi ją był obsypał. *NB.* oryginał. (*Mss.* 107).

R. 1558. *Kalwina* list do *Utenhowiusza*, w którym tłumaczy się z niewydrukowania *Relacyi podróży jego i Jana Łaskiego*. (*Mss.* 107b).

R. 1558 *Kalwina* list do *Lizmanina*, w którym wspomina o przyjaciółach swoich w Polsce, i o herezyi i bezczelności *Blandraty*. (Mss. 107b).

Bez daty. *Kalwina* list do *tegoż*, w którym cieszy się ze szczęśliwego przyjazdu jego do Polski, nagania lenistwo innych, którzy nie mogą wybrać się w drogę; oznajmuje jednak przybycie *Piotra*. (Mss. 108).

R. 1559. *Kalwina* list do *Jana Łaskiego*, o niebezpieczeństwach podróży jego, której *Relacyą* chciałby później drukiem ogłosić. Cieszy się że znamienita księżna przytułek dała Łaskiemu; użala się na okrucieństwo króla duńskiego nad ewangelikami; i na paszkwile które na niego samego miotają (Mss. 107 b).

Bez daty *Kalwina* do *tegoż*. Wspomina o trudnościach *narady religijnej*, której sobie życzą niektórzy; napomina, aby się nie wdawał z *Wergeryuszem*, jako z człowiekiem próżnym; a o królu Polskim, *jako na dwóch stolkach siedzącym wspomina* (Mss. 108).

Bez daty. *Kalwina* do *tegoż*. Wspomina o dziełku jego o *zgodności nauki kalwińskiej o sakramentach z wyznaniem augsburskiém*. (Mss. 108).

R. 1560. *Kalwina* list do *Jana Tarnowskiego*, w którym usprawiedliwia się z tego, że nadto cierpko odpisał na list do niego w imieniu Tarnowskiego pisany, a w którym poznał pióro ukrytego przeciwnika. Namawia go przytém, aby do chwały jaką już jaśnieje, dodał największą z poznania prawdziwej wiary. (Mss. 107 b).

R. 1561. *Kalwina* list do *Stanisława ze Zmigroda Stankiewicza*, w którym użala się na scyssyę w kościele polskim i napomina go aby się strzegł błędów *Blandraty*, i zbytnej gorliwości *Stankara*. (Mss. 107 b).

R. 1563. 16 stycznia *Kalwina* list do *Henryka Bullingera*, w którym zaleca mu *Krzysztofa Trecyusza*, w na-

dziei, że będzie mógł wielce użytecznym być kościołowi polskiemu. (Mss. 108).

R. 1563. *Kalwina* list do *Stanisława Burg. Krakow.*, w którym mu naukę o Trójcy świętej, pokrótce wyklada. (Mss. 108).

NB. Listy te nie są drukowane w *Zbiorze listów kalwina* w Tomie IV Części II *Dzieł jego w Genewie 1617 r.* Wszystkie mam przepisane. Ścisłe przeglądając znalazłoby się może więcej jeszcze listów tyczących się rzeczy polskich.

III. Biblioteki Paryżkie

a) Biblioteka *Narodowa* (Numerów 8).

Mss. 6063. Fauriani Regesta Stefana Batorego od r. 1574 do 1581, trzy tomy in folio. NB. w rodzaju aktów Tomickiego.

Mss. 6060. Baluzii. Świętosława Orzelskiego, historia bezkrólewia po śmierci Zygmunta Augusta (Interregni Polonie libri VIII a Swentoslao Orzelski Radeowensi Capilaneo edili. A. 1576, sub initium Imperii Stephani I). Jeden gruby tom *in folio*, pięknie pisany.

Mss. 9359 Français. Listy oryginalne Maryi—Ludwiki, królowej polskiej. *Lettres de la Reine de Pologne Marie de Gonzague à Madame de Choisy*).

Mss. 969 Français Supplément Listy pana Desnoyers sekretarza królowej polskiej, Maryi—Ludwiki. (*Lettres de Mr. Desnoyers 1655—1659, et 1680—1692*).

Mss. 5541 Colbert. Długosza, kronika biskupów wrocławskich z herbami malowanemi (1).

(1) Kopia téj kroniki znajduje się w Rzymie w bibl. *Chigi Mss.*, G. II. 51.

Mss. 6059. (A) Colbert. Ludwika Regii o królestwie Polskiem księga jedna. (Ludovici Regii Constantini, De regno Poloniae, liber primus ad Henricum, Regem Poloniae, Primum).

Mss. 6059. (B) Colbert. Wacława Klemensa a Lybaeo Monte, Lechiada. (Wenceslai Clementis, a Lybaeo Monte Lechia dos sive Regum, rerumque Polonie libri IV versibus heroicis.

b) *Biblioteka Mazaryńska* (Numerów 11).

Mss. 1308. Kronika XV wieku *Hermannii Schedelii* w której kilka rozdziałów, *De regno Polonie, de Cracovia, de Lithuania* i t. d.

Mss. 1370. Adama Lubienieckiego Instrukcyja powszechna dana młodemu książęciu, przez Salomona najmędrszego z królów; wierszem polskim i francuzkim; podobno *autograf*.

Mss. 1779. Inwestytury nadawane przez papieżów i cesarzów; między innemi i Polska za Bolesława Chrobrego.

Mss. 1841. Recueil de Contrats de mariage; między innemi intercyza Maryi-Ludwiki, królowej polskiej.

Mss. 2701. Relation d'un voyage ou Pologne fait en 1688 et 89 par l'Ablé F. D. S. in 4to. Wiele szczegółów o miastach i osobach.

Mss. 1763. Observations sur les interets de l'Europe relativement aux affaires de Pologne. *Mss. du XVIII siècle.*

Mss. 2776. Recueil de pièces historiques sur les événemens de la fin du XVI siècle en France et Pologne.

Mss. 2828. Ambrosii Mani Collectio armarum Regni Poloniae; z czasów Henryka Walezyusza.

Mss. 2829. Dumouriez Mémoires sur la Pologne Mss. autographe.

Mss. 2830. Traduction française du Florus Polonicus par C. C. C. D. M. Varsovie en 1726.

Mss. 2950 Histoire du regiment de Pologne - Cavalerie 1726 — 1765.

c) Biblioteka Arsenalna (Numerów 7).

Mss. Russ. 4 i 5. Psalmy Dawida po rosyjsku, z muzyką Mss. XVIII wieku.

Mss. Illyr. 7. Osman, Spievagnie Gundulichia.

Mss. Hist. Lat. 24. Chronica S. Benigni Divionensis p. 128. Wzmianka o księciu Gniewkowskim, Władysławie Białym.

Mss. H. L. 97. Stemmata Polonica Mss. XV wieku in 4to z malowanemi herbami (1)

Mss. Français 670. Dissertation sur les moyens propres à faire réussir les Diètes ordinaires, en 1761 traduit du Polonais de Konarski, par l'Abbé Delsac.

Mss. Fr. 671. Lettre du Roi Stanislas à la Reine de France, sur sa sortie de la ville Dantzik (copie).

Mss. Fr. 672. Copie d'un livre que Mgr. le Duc de Nevers a laissé au Roy de Pologne, à son partement de Cracovie, le 20 Avril 1574; auquel sont contenues parties des mémoires qu'il a fait en deux mois qu'il a été arrêté en la dite ville.

(1) Podobno ten sam herbarz, co w *Mss. G. II. 51.* w bibl. *Chigi* w Rzymie przypisywany Długoszowi.

d) *Biblioteka Św. Genowefy* (Numerów 3).

P. 117 *katal. Mss.* 4to 18 L. T. 1620. Instruction du Roi de Pologne à sa fille.

P. 201 in 4to 1. N. T. 605 *Pologne* Histoire de la Scission de Pologne au sujet de l'Electon de 1697.

In folio 7. A. I. 754. Historica descrittione delle Cose più considerabile occorse nel tempo della Guerra Suetese, in Polonia, cominciata in Luglio, l'anno 1655, terminata in maggio, l'anno 1660, con la pace d' Oliva. p. 1—188. Autograf, dedykowany królowej polskiej Maryi-Ludwice przez tłumacza *Poliarco Micigno*, który się skarży, że nie mógł oddać całej energii oryginału. Dzieło to przez Polaka zapewne po łacinie pisane było, i cytacyani z Tacyta gęsto nadziane ⁽¹⁾.

e) *Biblioteka w Luwrze* (Numer 1)

F. 311. Cérémonie du Mariage de la Princesse Marie avec le Roi de Pologne.

IV. *Biblioteka Burgundzka w Bruxelli* (Numerów 15).

N. 8010. *Saints de Livonie et de Lithuanie*: NB. Ze zbioru Bollandystów, t. j. Jezuitów, którzy po dziś dzień pracują nad dopełnieniem żywotów świętych na rok cały.

8030. 8031. 8032. *De Sanctis et Actis Poloniae*, accepta A. 1723 a P. Antonio Szyrma en Polonia; *Polonicarum Diaecesum varietas in Calendariis, commissa ex*

(¹) W tej bibliotece znajduje się pysznyexemplarz *Pistorii Corpus Histor. Polon* z oprawą, z herbami sławnego Juliusza biskupa Wirburskiego, z 1585 roku.

Consensu R. Episcoporum; także listy różnych duchownych z Polski do X. Jana Bollanda i Papebrocha; między innemi oryginalny list Alberta Kojałowicza z Warszawy 16 sierpnia 1672 do X. Daniela Papebrocha w *Antwerpii*, w którym oskarża magnatów Polski, iż przez niechęć dla króla Michała, rokosze podnoszą; a pieniędzmi Francyi przekupieni, Turków i Tatarów na kraj własny wprowadzają.

8307. 8308. *Vita S. Parasceviae, Glebi et Borissii S. S. Joannis, Antonii et Eustachii*, lituanice dictorum *Kruhlec Mihlec et Nizito* (umęczonych za wiarę książąt litewskich). *De imagine Korsunensi Beate Virginis*, et *S. Mercurio. Vita B. Isidori Cardinalis*; szczegóły o jego ucieczce z Konstantynopola, i jak do Rzymu przybył, gdzie go Pius II papież patriarchą carogrodzkim mianował i gdzie umarł 1464 r., i u Ś. Piotra pochowany został.

II. *Partie du Catalogue p. 426. Royaume de Pologne.*

6089. Relacya Lippomana o Polsce z 1575 r.

3361. Wyciąg z Relacyi hiszpańskiej, o królach i królestwie Polskiem z 1597 r.

8353. Tryumf S. Kazimierzowi zrzządzony w Wilnie przez Władysława IV b. 1637.

3387. *Recueil de mémoires concernant la Pologne p. 34. Mémoire envoyé avec la dépêche de Mr. le Cardinal Mazarini du 14 Juin 1644.*—Powody dla których Francya powinna postarać się o małżeństwo królowej szwedzkiej z królem polskim i o pokój pomiędzy temi państwami.

3388. Tenże sam dokument, a p. 40. *Mémoire avec la dépêche du Cardinal Mazarini á MM. d' Avaux et de Ser-*

vien, en 1644 au sujet des affaires de Pologne traitées par le Sieur *Dominique Roncalli* Résident de Pologne à Paris au sujet du mariage du Roi.

6471. Relation des funérailles du Roi de Pologne Jean III, célébrées à Bruxelles, en la chapelle de la Cour, par ordre de S. A. l'Electeur de Bavière les 19 et 20 Octobre 1696.

7978. *Van Hulthen* Journal d'un voyage en Pologne et en Prusse 1700—1703.

996. De la peste de Pologne en 1719.

6554. Mémoire pour la guerre de Prusse en 1342, Extraits faits au XVIII siècle. „*Guillaume, Comte d'Ostrentant, fils. du Comte de Hainaut fut envoyé par son Père, en 1328*”...

VII.

DODATKI.

I.

Bulle i listy papieżkie, tyjące się rzeczy polskich, w kopiach autentycznych z archiwum tajnego watykańskiego wydane.

1. *Grzegorz VII.* List do Bolesława ks. polskiego z poleceniem legatów stolicy apostolskiej mających udać się do Polski (R. 1075.) dla urządzenia hierachii duchownej; oraz z rozkazem oddania skarbów królowi ruskiemu zabranych. ⁽¹⁾
2. *Paschalis II.* List do Arcybiskupa polskiego z wytłumaczeniem znaczenia *pallium*. NB. Te dwa listy lubo drukowane, jednak jako najdawniejsze i najważniejsze pomniki stosunków Polski ze stolicą apostolską chciałem mieć w kopiach autentycznych z Watykanu.
3. *Innocenty III.* *Do konsułów i ludu Placencji*, skarżąc się na rozbój jakiego doznał od nich P. kardynał dyakon *Ś. Maryi in Via lata*, za powrotem z legacyi polskiej D. *Laterani*. A. I.
4. *Tenże.* *Do kapituly Łęczyckiej* potwierdzając darowiznę ks. polskiego D. *Rome Id. Jan. A. IX.* NB. List ten drukowany w zbiorze *Brequigny et Dutheil*, ale błędnie.
5. *Tenże.* *Arcybpa gnieźnieńskiego*, pozwalając aby po śmierci jego, następcą obowiązany był zapłacić jego długi,

(1) W dodatku 2im, umieszczony zostanie spis chronologiczny legatów i nuncyuszów stolicy apostolskiej w Polsce, przez professora Ciampi rozpoczęty, ale który niniejszą pracą znacznie uzupełniony został.

jako na korzyść i obronę kościoła zaciągnięte. *D. Rom.* III. Id. Jan. A. IX. NB. Treść tego listu tylko drukowana w zbiorze *Brequigny*.

6. *Honoratus III.* *Do Władysława ks. kaliskiego* potwierdzając pokój pomiędzy nim a Władysławem ks. polskim zawarty. (1216 — 1226) *D. Laterani V. Id. Febr. A. I.* NB. kopię miał Hr. Raczynski.
7. *Tenże.* *Do arcybpa gnieźnieńskiego* polecając mu czuwanie nad tymże pokojem. *D. Laterani V Id. Febr. A. I.*
8. *Tenże.* *Do H. kz. Szlązkiego* potwierdzając cessę zamku Lubasz na rzecz Władysława ks. polskiego z zacytowaniem listu tegoż X. Władysława *in extenso D. Romo VII.* Id. Mar. A. II. NB. Kopię miał Hr. E. Raczynski.
9. *Tenże.* *Do arcybpa gnieźnieńskiego*, legata stolicy apostołskiej, aby nie zważając na żadne apellacye, na ciemiężycieli kościoła klątwę rzucił. *D. Rome IV Kal. Maii. A. II.*
10. *Tenże.* *Do arcybpa gnieźnieńskiego* potwierdzając pokój pomiędzy W. księciem polskim a H. Szlązkiem, i cessę zamku Lubusz. A. II.
11. *Tenże.* *Do arcybpa gnieźnieńskiego*, aby Dominikanów do Prus posłał dla opowiadania prawdziwej wiary i wykorzenia obyczajów okrutnych, które opisuje *D. Rome XVII. Kal. Julii. A. II.* NB. w *Raynaldzie* drukowany podobny list do arcybpa mogunckiego.
12. *Grzegorz IX.* *Do opata Wilowskiego zakonu S. Norberta* i do *N. Proboszcza de Caminisz*, gnieźnieńskiej i wrocławskiej diecezyi nadając im prawo postanowienia co do przywileju biskupa krakowskiego, zasiadania na pierwszym miejscu po arcybiskupie gnieźnieńskim *D. Laterani Kal. Maii. A. I.*
13. *Tenże.* *Do bpa wrocławskiego, do opata S. Wincentego i do dziekana gnieźnieńskiego*, aby klątwę rzucili na książąt polskich trapiących wojną Świętopełka ks. gdańskiego. *D. Laterani III Non. Maii. A. I.*
14. *Tenże.* *Do bpa krakowskiego, do bpa pragskiego i do proboszcza S. Michała* w Krakowie o rozgraniczeniu zie-

- mi do *Golesisco*, pomiędzy biskupami wrocławskimi a ołomuńskim. D. *Perusi* VI Id. Junii. A. III.
15. *Tenże*. Do braci zakonu *S. Maryi domu niemieckiego*, o darowiznie ziemi Chełmińskiej przez Konrada ks. Polskiego uczynioną, i ziemiach mających być zdobytymi na Prusakach. D. *Perusii* II Id. Jun. A. III.
16. *Tenże*. Do Henryka ks. szlązkiego i krakowskiego, potwierdzając pokój pomiędzy nim a Władysławem Odoniczem, wraz z transumptem listu Władysława D. *Perusii* VI. Kal. Jul. A. IX. NB. kopię miał hr. E. Raczyński.
17. *Tenże*. Do bpa *Modeny*, legata stolicy apostolskiej, aby klątwę rzucił na książąt polskich uciemiężających ludzi katedralnych podwodami i powinnościami D. *Interamni* XV. Kal. Jul. A. X.
18. *Tenże*. Do bpa *Modeny* L. S. A., aby klątwą rzuconą na Henryka ks. szlązkiego przymusił go do powrócenia szkód arcybwi gnieźnieńskiemu wyrządzonych w czasie najazdu na ziemię ks. Władysława D. *Interamni* XV. Kal. Jul. A. X. NB. kopię miał hr. E. Raczyński.
19. *Tenże*. Do bpa, do dziekana płockiego i do opata de *Kelbas* dyecezyi kamińskiej, aby zmusili książąt szlązkich, Henryka ojca i Henryka syna, do zachowania pokoju z Władysławem ks. kaliskim, zerwanego najazdem na zamek Kalisz podległy stolicy apostolskiej. D. *Viterbi* II Non. Oct. A. XI. NB. kopię miał Hr. E. hr. Raczyński.
20. *Tenże*. Do arcybpa *Lundy*, i bpa *Roskildu* o dyspensie do małżeństwa, B. ks. pomorskiego z wnuczką króla duńskiego. D. *Laterani* IV. Kal. Febr. A. XI.
21. *Tenże*. Do K. ks. mazowieckiego i łęczyckiego i do innych książąt polskich, aby ludzie kościelnych nie uciemiężali, i dziesięcin nie rozdawali samowolnie. D. *Laterani* VIII. Kal. Apr. A. XII.
22. *Inno-* Do opata *Jędrzejowskiego* z transumptem listu *Bocenty* IV. lesława ks. krakowskiego potwierdzającego przywileje (1243 — Kazimierza i Leszka, klasztorowi Jędrzejowskiemu nadane, na przekor hrabiemu Michałowi kasztelanowi krakowskiemu. D. *Lugduni* XII Kal. Sept. A. III.

23. *Tenże.* *Do opata Mezańskiego* L. S. A. nakazując, aby rozejmy przez niego stanowiące, zachowywane bywały. D. *Lugdunī* V. Id. Oct. A. III.
24. *Tenże.* *Do arcybpa gnieźnieńskiego* o tém, że b. Płocki skarży się na uciężenie ludzi kościelnych przez książąt polskich. D. *Lugdunī* IV Non. Jun. A. V.
25. *Tenże.* *Do arcybpa gnieźnieńskiego i Pruskiego* polecając im legata swego Jakóba archydyakona Leodyjskiego D. XIII Kal. Dec. A. V.
26. *Tenże.* *Do J. archid. Leodyjskiego* pozwalając mu kłatwy zdejmować, i pieniądze na posiłki do ziemi świętój zbierać D. *Lugdunī* XI Kal. Dec. A. V.
27. *Tenże.* *Do wszystkich zakonników* polecając im J. archid. Leodyjskiego D. *Lugdunī* XIII Kal. Dec. A. V.
28. *Tenże.* *Do J. archid. Leodyjskiego*, polecając, aby rozejmy przez niego ustanawiane, zachowywane były. D. *Lugdunī* X. Kal. Dec. A. V.
29. *Tenże.* *Do J. archid. Leodyjskiego* przeznaczonego na legata do Polski, nadając mu odpusty D. *Lugdunī* XII Kal. Dec. A. V.
30. *Tenże.* *Do J. archid. Leodyjskiego* nadając mu przywilej rozdania kilku osobom, beneficjów posiadanych przez jednego. D. *Lugdunī* XII Kal. Dec. A. V.
31. *Tenże.* *Do Krzyżowców na wojnę pruską zebranych*, polecając im legata swego archid. Leodyjskiego. D. *Lugdunī* X. Kal. Dec. A. V.
32. *Alexander IV.* *Do ks. krakowskiego*, dziękując za przywileje nadane kościołowi, a prosząc o więcej. D. *Lateranī* II Id 1261) Febr. A. II.
33. *Tenże.* *Do wszystkich wiernych Chrystusowych*, nadając odpusty z powodu przeniesienia relikwii św. Stanisława D. *Lateranī* V. Id. Febr. A. II.
34. *Tenże.* *Do bpa Lubuskiego* potwierdzając cytowany *per extensum* list Opizona opata Mezańskiego biorący kościół Lubuski pod opiekę stolicy apostolskiej. D. *Lateranī* II Kal. Jun. A. III.

35. *Urban IV. Do wszystkich duchownych*, aby pieniądze przez (1261 — Piotra *de Pontecorvo* przekazane odbierali i oddawali. 1264) *D. Viterbi* Id. Mail. A. I.
36. *Tenże. Do bpa krakowskiego*, aby kazał płacić [dziesięciny w diecezyi wrocławskiej *D. ap. Urb. Veter.* XII. Kal. Febr. A. III.
37. *Tenże. Do przeora Dominikanów i do Magistra Gerarda kapelana o pieniądzach przez Piotra de Pontecorvo, nuncjusza w Polsce zebranych, a klasztorowi szkockiemu N. Panny w Wiedniu powierzonych, a których achid. Opolski nuncyusz w Polsce odebrać nie zdołał. D. ap. Urb. Vet.* V. Kal. Sept. A. II.
38. *Tenże. Do proboszcza S. Stefana w Akwilegii*, aby Janowi archidyakonowi, który prebendę swoją Władysławowi, synowi ks. polskiego ustąpił, inną dał prebendę. *D. ap. Urb. Vet.* Non. Sept. A. III
39. (Z aktów Mary-
na *Ebuli*
sekretarza
kilku papie-
żów z XIII
wieku.
40 N. N. *Do bpa Insulae S. Mariae* (Marienwender) w Pru-
(podobno siech, mianując go legatem w tym kraju, jak *J. papież*,
Urbana IV). za przykładem *A. papieża*, arcybpa ryskiego legatem
w Inflantach, i krajach pomiędzy Elbą a Pomorzem mia-
nował.
41. N. N. *Do bpów i prałatów pomiędzy Elbą a Pomorzem*, po-
(podobno lecając im legata, bpa *Insulae S. Mariae.*
tenże).
42. N. N. *Do arcybpa salcburskiego* nadając mu przywilej
(podobno aby ani on, ani synowiec jego, wychowaniec niegdyś
tenże). N. N. ks. polskiego nie mogli być klątwą dotknięci.
43. *Hono- Do magistra Adama Polaka*, kanonika krakowskie-
ryusz IV go, kapelana swego, mianując go pisarzem i poborcą
(1285 — dziesięciny na korzyść Ziemi Świętej przez Gerarda
1288) *Ep. Cajacensem D. Rome VIII D. Febr. A. I.*

44. *Tenże.* *Do magistra Adama Polaka*, aby pieniądze z dziesięciny pochodzące, kupcom florenckim spółki *Alfanorum* przesłał. D. *Rome* VIII Id. Febr. A. II.
45. *Jan XXII.* *Do arcy-bpa gnieźnieńskiego i bpa kujawskiego*, aby żądali restytucji od niektórych kanoników lub ich successorów za niesłusznie trzymane dochody. D. *Avinione* XIII Kal. Jun. A. II.
(1316 — 1334).
46. *Tenże.* *Do króla polskiego i do wiernych Chrystusowych w Polsce*, o nadanych odpustach wojującym przeciwko poganom i schizmatykom.
47. *Instrumenta Miscellanea.* *Piotr z Alvernii* nuncyusz stolicy apostolskiej, przednotaryuszem w Krakowie, ustanawia prokuratorów specjalnych do fundacyi kanonii i prebend ś. floryańskich.
(R. 1333).
48. *Benedykt XII.* *Do bpa kujawskiego i do innych*, aby nie rzucali kłatw na nuncyuszów. S. A. D. *Avinioni*. II Non. Jun. (1334 — A. IV.
1342)
49. *Clement VI.* *Do bpów krakowskiego i chełmińskiego*, o tém, że rozkazał Krzyżakom, aby wedle dekretu Benedykta XII, (1342 — zwrócili królowi polskiemu ziemię Dobrzyńską i Kujawską, i 10,000 florenów. D. *Avinioni* III non. Maii A. I.
1352).
50. *Tenże.* *Do bpa krakowskiego*, o legitymacyi małżeństwa Władysława ks. Bychowskiego z Ludgardą, wnuczką Ottona ks. Szczecińskiego, przy którym brakowała dyspensa od 4-go stopnia pokrewieństwa. D. ap. *Vill. Nov.* Kal. Aug. A. I.
51. *Tenże.* *Do przeora z Kamienia, do proboszcza z Laudel i do podskarbiego S. Marcina Spiskiego*, nakazując im zobaczyć przywilej donacyjny przedstawiony przez opata Cystersów z Czerwińska, na dziesięciny kościołowi N. Panny w *Ludemir* fundacyi Teodoryka wdzy krakowskiego.—D. ap. *Vill. Nov.* III, Non. Jul. A. II.
52. *Tenże.* *Do arcybpa gnieźnieńskiego*, aby wysłał kapłanów dla nauczania Litwinów w wierze D. ap. *Vill. Nov.* XVI. Kal. oct. A. VIII

53. *Tenże.* *Do Kazimierza króla polskiego*, pozwalając mu kazać odprawiać służbę bożą, w miejscach pod interdyktem zostających. *D. Avinioni* IV Id. Jul. A. 10.
54. *Inno-* *Do Mikołaja Rusina*, elekta przemyskiego, *po-*
centy VI. twierdząc go na bpa po śmierci Iwana.—*D. Avinioni*
(1352 — XV. Kal. Febr. A. I.
1362).
55. *Tenże.* *Do Kazimierza króla polskiego*, polecając mu elekta przemyskiego. *D. Avinioni* XV. Kal. Maii. A. I.
56. *Tenże.* *Do Kazimierza króla Polskiego*, o tém że w. mistrz krzyżacki donosi, że król polski zawarł sojusz z poganami, Litwitami i Tatarami, i obiecał im daninę z części ziemi Rusinów; jeśliby tak było, to byłoby nieważne. *D. Avinioni* VIII. Kal. Febr. A. V.
57. *Urban* *Do Kazimierza króla polskiego*, aby żonę Adelaide V (1362— do stołu i łoża przywrócił; resztę Janowi Pakosława 1370) rycerzowi posłowi królewskiemu powierza *D. Avinioni* XVI. Kal. Apr. A. I.
58. *Tenże.* *Do Adelaidy królowej Polskiej*, o tém samém. *D. Avinioni* XVI. Kal. Apr. A. I.
59. *Tenże.* *Do wszystkich wiernych Chrystusowych* o odpustach któremi wzbogacił kaplicę szpitala, na drodze z Krakowa do Kazimierza. *D. Avinioni* A. D. Nov. A. I.
60. *Tenże.* *Do wszystkich wiernych Chrystusowych*, obiecując odpusty tym, którzyby posiłki dali królowi polskiemu przeciw Litwinom, Tatarom i innym niewiernym i poganom. *D. Avinioni* VIII. Id. Jul. A. I.
61. *Tenże.* *Do króla polskiego Kazimierza*, potwierdzając fundacyą akademii krakowskiej, oprócz fakultetu teologicznego. *D. Avinioni* Id. Sept. A. II.
62. *Tenże.* *Akademii krakowskiej* doktorom i magistrum przywileje nadać obiecuje. *D. Avinioni* Kal. Sept. A. II.
63. *Tenże.* *Do Kazimierza króla polskiego*, usprawiedliwiając go z potwarzy, jakoby list apostolski sfałszował, z dyspensą do małżeństwa z Anną córką X. Zagórskiego. *Montefiasconi* XVIII Kal. Jun. A. VI.

64. *Grzegorz XI.* *Do Anny córki Kazimierza króla Polskiego*, uwalniając ją od nieprawości urodzenia, na prośbę króla (1371-1378). Ludwika, ale bez nadania jej prawa następstwa do korony polskiej. D. *Avinioni* V Id. Oct. A. I.
65. *Tenże.* *Do Jadwigi, córki Kazimierza*, o témże; też sama data.
66. *Tenże.* *Do przełożonego braci miechowskich*, potwierdzając przytoczony *in extenso* przywilej Urbana IV (An. II), o tém, że kościół miechowski jednemu tylko Hierozolimskiemu podległym być powinien. D. *Avinioni* II Kal. Maii. A. NB. Przywilej Urbana IV, drukowany w *Miechovii Nakielskiego*.
67. *Bonifacy IX* *Do Jana, opata S. Stefana de Carrara*, i *Baylardina z Werony* nuncyuszów stolicy ap. o jubileuszu (1389 — 1404) mającym być obchodzonym w Polsce, w Litwie i na Rusi przez tych, którzy nie będą mogli udać się do Rzymu. D. *Rome* XVII Kal. Nov. A. II.
68. *Tenże.* *Do Jana bpa Massy*, nuncjusza S. A. nadając mu prawo rozdawania beneficjów w Polsce. D. *Rome* Kal. Mart. A. III.
69. *Tenże.* *Do Jana bpa Massy*, nuncjusza S. A. nadając mu prawo ustanowienia tabellionatów, i przepisując rotę przysięgi. D. *Rome* Kal. Mart. A. III.
70. *Tenże.* *Do Jana bpa Massy*, nuncjusza S. A., nadając mu przywilej dawania odpustów przez spowiednika. D. *Rome* Kal. Mart. A. III.
71. *Innocenty VII* *Do Władysława króla polskiego*, przez Onufrego Caraffa i *Borgaruccio de Rayneriis*, posłów swoich (R. 1404 — 1406.) donosząc o wyniesieniu swoim na stolicę apostolską. D. *Rome* VI Kal. Jan. A. I.
72. *Eugeniusz IV.* *Do Władysława króla polskiego*, odpowiadając na list jego obedyencyonalny, zachęcając do posłuszeństwa. (1431 — 1447). *Florentie* X. Kal. Apr. A. V.
73. *Tenże.* *Do Zofii królowej polskiej*, chwając dobre wychowanie, jakie synowi daje. D. *Florentie* X. Kal. Apr. A. V.

74. *Paweł* Do *Mikołaja bpa Ortan.*, aby zdjął z *Mikołaja II* (1464 —1471). z *Lipnicy subdyakona krakowskiego*, klątwę na jaką zasłużył tém, że w niewolę wzięty w bitwie pod *Warną*, przeszedł był na *wiarę Mahometa*.—D. *Rome VII* Kal. Oct. A. III.
75. *Urban* Do *akademii krakowskiej*, polecając szkoły przez *VIII* (1623 bpa *ruskiego w Chełmie*, *Metodyusza* założone.—D. —1644). *Rome 3. Nov. A. XXI* (1).

II.

Spis chronologiczny legatów i nuncyuszów stolicy apostolskiej w Polsce.

Rok.

- 1075 (*) (2). *N. N. Legaci* wzmiankowani w liście *Grzegorza VII* do *Bolesława Śmiałego*, jako wysłani dla urządzenia hierarchii w *Polsce* (*Arch. Vatic.*)
1104. *Gwaldo* bp. *Bellowaku*, legat, zrzuca dwóch biskupów w *Polsce* (*Marcin Gallus*).
- 1123 (*). *Egidiusz* bp *Tuskulański*, legat, urządza hierarchię w *Polsce* (*Bulla Eug. III.* do bpa kujaws. z r. 1148).
- 1149 (*). *G. kardynał*, legat, wzmiankowany w liście *Eugeniusza III* do biskupów polskich (*Martine et Durand*).
1183. *Egidiusz* bp *Modeny*, przynosi relikwie ś. *Floryana* do *Polski* (*Kadłubek*).
1189. *Jan Matabranka*, kardynał, legat, prezyduje na synodzie *krakowskim* dla reformy duchowieństwa.—(B. *Vat. Mss. Ottob. 2068*).

(1) Oprócz tych bull, mam jeszcze do trzydziestu innych w kopiach autentycznych; np. *Innocentego III* drukowane w rzadkim zbiorze *Breiquigny et Dutheil* (nie z regestów watykańskich, ale z kopii rodziny *Conti*); i innych papieżów z *XIII* i *XIV* wieku bulle ważne co do treści, a drukowane w rzadkich zbiorach, a czasem bez oznaczenia źródła.

(2) Znak (*) oznacza opuszczonych w spisie nuncyuszów. Seb. Ciampi. ob. *Bibl. Crit. T. II.*

1197. *Piotr z Kapui*, kardynał, legat, na synodzie zabrania księżom mieć żony (*Arch. Vatic.*).
- 1209 (*). *Piotr*, Opat de Lakene, legat, ma nawracać pogan w sąsiedztwie Polski. (*A. Vat.*).
- 1218 (*). *Arcybp gnieźnieński*, legat, ma wykląć książąt i panów polskich za uciężenie ludzi kościelnych (*A. Vat.*).
1223. *Grzegorz de Crescentiis*, legat, (*Długosz*) (1).
1224. 1238. *Wilhelm* bp Modeny (późniejszy *papież Aleksander IV*), legat, do urzędzenia spraw inflantskich (*A. Vat.*).
1245. *Opizon*, opat de Mezan, legat, do pogodzenia książąt polskich z Krzyżakami. (*A. Vat.*).
- 1247 (*). *Jakób* archidyakon z Leodium (późniejszy *papież Urban IV*), legat, na synodzie wrocławskim, uwalnia Polaków od zbyt ciężkich postów. (*A. Vat.*).
- 1252 (*). *Jakób z Velletri, przysłany dla procesu kanonizacyi S. Stanisława* (*A. Vat.*)
- 1253 (*). *Opizon* opat de Mezan. *Powtórnie*. (*A. Vat.*).
- 1254 (*). *Piotr Caponius*, kardynał S. Georgii, legat, ma sobie powierzoną instytucję Biskupstwa Sambijskiego (*Bull. Ord. S. Franc.*).
- (*). *N.* bp Tuskulański, ma sobie daną instrukcyą co do rytu greckiego. (*Bull. Rom.*).
- 1255 (*). *Jakób*, archidyakon z Leodyum, *powtórnie*. (*Długosz*).
- 1262 (*). *Piotr* de Ponte Corvo, archidyakon Gradiceński nakłada pobór na duchowieństwo polskie. (*A. Vat.*).
- 1263 (*). *N.* archidyakon Opolski, nuncyusz. (*A. Vat.*).
1267. *Gwidon*, kardynał S. Laurentii in Lucina, legat, załatwia spory w Kujawach. (*Długosz*).
1276. *Godfryd* pobiera opłaty w Polsce. (*Długosz*).
1278. 1288. *Filip* bp Fermo, legat, do Węgier i do Polski (*Raynald*).

(1) Trzeba przypomnieć jednak, że Długoszowskie wzmianki potrzebują sprawdzenia w źródłach autentycznych.—Inne daty wzięte są z dokumentów, ale nie oznaczają bynajmniej całego ciągu trwania legacyi lub nuncyatury.

- 1286 (*). *J. bp tuskulański, legat, ma odbyć wizytę w Polsce. (Raynald).*
- 1301 (*). *Mikołaj, bp z Ostia i Velletri, legat do Węgier i Polski. (Raynald).*
1311. *Jan, arcybp bremeński i Albert z Medyolanu, mają sobie poruczone śledztwo nad Krzyżakami. (Długosz).*
- 1324 (*). *Bp Elekteński i opat s. Teofreda, mają nawracać Litwinów. (A. Vat.).*
- 1333 (*). *Piotr z Alwernii, pobiera świętopietrze w Polsce, i urządza kanonie ś. Floryana. (A. Vat.).*
1338. *Galhardus de Carceribus i Piotr Gerwazy sądzą sprawę krzyżacką. (A. Vat.).*
1344. *Arnold de la Camina. (Raynald).*
1345. *Wilhelm Pusterla, ma pogodzić Czechów z Polakami. (Raynald).*
1363. *Jan, Franciszkan, ma pogodzić cesarza z Polską. (Długosz).*
1365. *Jan Cabrospina, nuncyusz do Węgier i do Polski (Ciampi).*
1376. *Mikołaj, b. Majorki, na synodzie w Uniejowie, składki zbiera. (Długosz).*
1381. *Tomasz, bp Luceryjski, wydaje wyrok na niewiernego kollektora w Polsce. (Długosz).*
- 1389 (*). *Piotr de Randolino, pobiera subsydy w Polsce. (B. Vatic. Mss. Ottob. 2427).*
- 1391 (*). *Jan opat i Baylardin kanonik, ogłaszają jubileusz w Polsce (A. Vat.).*
1392. *Jan Gabrielli, bp. Massy ma pogodzić Krzyżaków z Jagiełłą. (A. Vat.).*
- 1404 (*). *Honorusz Caraffa i Borgaruccio de Rayneriis oznajmują Jagielle o obiorze Innocentego VII. (A. Vat.).*
1410. *Jan Paladini, bp Spoletu, umiera w Polsce (Ciampi).*
1418. *Jakób de Camplo, bp Spoletu, i Fernand bp Luki, mają godzić Jagiełłę z Krzyżakami. (Długosz).*
1422. *Antoni Zeno, ma godzić Krzyżaków z Jagiełłą. (Długosz).*
1424. *Branda, kardynał ś. Klemensa, przytomny na koronacji królowej Zofii. (Długosz).*

1425. *Latinus* kardynał de Ursinis, bp Ostyi przywozi ćwiek z męki pańskiej do Polski. (*Długosz*).
1429. *Andrzej* z Konstantynopola, namawia Jagiellę do wojny z heretykami (*Długosz*).
- 1432 (*). *Jan* bp Parmy. poseł od soborn Bazylejskiego. (*Długosz*).
- 1439 (*). *Izydor*, metropolita kijowski, legat z soboru florenckiego. (*Długosz*).
1443. *Tadeusz Temisanus*, doktor medycyny, ablegat, przywozi kapelusz i miecz poświęcony Władysławowi, królowi polskiemu. (B. *Barber*. 3463).
1444. *Julian Cesarini*, kardynał, legat, zrywa pokój z Turkami i ginie z Władysławem pod Warną. (*Kallimach*).
1449. *Jan* bp z Camerino przywozi różę złotą do Polski (*Długosz*).
1451. *S. Jan z Kapistranu*, przytomny na weselu króla Kazimierza z Elżbietą. (*Długosz*).
1454. *Jakób* wysłany od papieża z sejmu ratyzbońskiego do Polski (*Długosz*).
1462. *Hieronim*, arcybiskup Krety. (*Długosz*).
1464. *Marcin Freger*. (*Ciampi*).
1466. *Rudolf* Bp z Lawentino. (*Długosz*).
1467. *Gabryel*, Franciszkan. (*Długosz*).
1470. *Aleksander* bp z Forli. (*Ciampi*).
1471. *Schlecht Tilman*. (*Długosz*).
1472. *Leonard* z Peruggio i *Jan* bp Ateński. (*Długosz*).
- *Marek*, kardynał ś. Marka, legat. (B. *Vatic*. Mm. Urb. 864).
1478. *Baltazar* de Pescia. (*Ciampi*).
1501. *Rheghino*, kardynał, legat. (B. *Vatic*. Mss. Urb. 864).
1502. *Kasper* bp Kallijski. (*Miechowita*).
1510. *Achilles Grassi* bp Monzy i *Jakób Piso* (*Jodocus Decius*).
1512. *Jan Staphileus* i *Robert Orsini* (*Jodocus Decius*).
1513. *Jakób Piso* (*Jodocus Decius*).

1516. *Albert Fontinus*, Franciszkan, chce wziąć zakony w kluby i przez mnichów zabity. (*Jodocus Decius*).
1518. *Hieronim Balbi*. (*Ciampi*).
1519. 1521. *Zachariasz Ferreri* bp gardyjski. (*Ciampi*) (1).
1523. *Tomasz Negri* bp Skardony. (*Ciampi*).
1536. *Pamfil Strasoldo*. (B. *Vatic.* Mss. *Vatic.* 3915).
1540. *Hieronim Rorarius* przywozi kapelusz i miecz poświęcony Zymuntowi Augustowi. (B. *Vatic.* Mss. *Reg. Suacc.* 385).
1545. *Filip Archinto* (*Ciampi*).
1548. *Martinengo*. (B. *Vatic.* Mss. Urb. 865).
1553. *Kamil Montovato*, umiera w Polsce (*Ciampi*).
1556. *Ludwik Lipoman* bp Werony. (B. *Vat.* Mss. Urb. 822).
1557. *Pamfil Strasoldo*, powtórnie. (B. *Barber. Miscel.*).
- 1560 (*). *Bernard Bonjoanni* bp z Camerino. (B. *Vatic.* Mss. Urb. 1020).
- 1565 (*). *Fulwiusz Ruggieri*, z Bononii. (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 3175).
1568. *Juliusz Ruggieri*. (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 3175).
1569. *Wincenty de Portico*. (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 3175).
1573. *Jan Franciszek Commendoni*, kardynał, legat. (*Gratiani Vita. Card. Commendoni*).
1575. *Wincenty Laureo* bp z Montreal. (*Ciampi*).
1580. *Andrzej Caligari* bp di Bertinoro. (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 2417).
1581. *Antoni Possewin* S. J. traktuje o pokój między Polską a Moskwą. (B. *Barber.* 1381).
1584. *Albert Bolognetti* bp. Massy. (B. *Chigi* B. 1. 29).
1585. *Hieronim Borio* bp z Camerino. (*Ciampi*).

(1) Opierając się na Mss. 226 Miscel. w Janockiego katalogu biblioteki Załuskich, *Ciampi* mniemał że r. 1522, był nuncyuszem w Polsce *Jan Medyceusz*, zwany: *Delle Bande Nere* (ojciec Koźmy I); i dziwił się, że szczególnie ten w biografii jego nie jest wzmiankowany. Chcąc prawdę odkryć, przejrzałem starannie papiery dotyczące się owego *Jana*, w archiwum Medyceuszów, i nietylko nie znalazłem dotyczącego się jego mniemanej nuncyatury Polskiej, ale datami listów przeznalezłem się, że przez r. 1522, znajdował się w styczniu we Florencyi, w marcu w Bononii, w kwietniu w Rzymie, w lipcu w Fano, w grudniu w Pizie a zatem trudno aby mógł być w tym roku w Polsce.

1587. *Hannibal* z *Kapui* arcybp. neapolitański. (B. *Branc. Sc. I. D. 13*).
1588. *Hippolit Aldobrandini* kardynał, legat, (późniejszy *papież Klemens VIII*) zawiera pakta będyńskie. (B. *Valicell. Relatio Bordini*).
1590. *Mikołaj Mascardi*. (*Ciampi*).
1593. *Germanikus Malaspina*, bp di San Severo. (B. *Ma-gliab. Cl. XXIV. Cod. 58*).
1596. *Henryk Gaetani*, kardynał, legat, do ligi przeciw turkom (B. *Vatic. Mss. Ottob. 3184*).
1599. 1606. *Klaudysz Rangoni* bp Reggio. (B. *Ambros. II. 155*).
1606. *Franciszek Simonetta* bp z Foligno. (B. *Alban. 453*).
1611. *Jan Marya Belletti*. (*Ciampi*).
1612. *Lelio Ruini* bp di Bagnoreggio. (*Ciampi*).
1614. *Franciszek Diotallevi* (B. *Vatic. Mss. Ottob. 2434*).
1618. *Antoni Publicola Santa Croce*. (*Ciampi*).
1620. *Antoni Albergati* bp. z Vigilia. (*Ciampi*).
1621. *Koźma de Torres* arcyb. adryanopolitański. (B. *Vat. Mss. Ottob. 2725*).
1622. *Scypion Lancelotti* bp Noli. (B. *Vat. Mss. Ott. 2725*).
1627. *Mgr. Santacroce*.
1632. *Honoryusz Visconti* arcyb. Larissy. (*A. Vatic.*).
1636. *Maryusz Filonardi* arcybp awenioński (B. *Barber. Miscell.*).
1646. *Jan Torres* arcybp adryanopolitański (*A. Vat.*).
1652. *Vidoni* bp Lodi. (*A. Vat.*).
1661. *Antoni Pignatelli* (*A. Vat.*).
1668. *Galeazzo Marescotti* arcybp Koryntu (B. *Corsini 474*) (*Carlo Sarteschi Internunzio*).
1670. (*) *Mgr Nerti*. (*Carlo Grappi. Internunzio*). (*A. Vat.*).
1671. *Angello Ramuzzi* arcybp Demietty. (*A. Vat.*).
1673. *Franciszek Buonvisi* arcybp Tessaloniki. (*A. Vat.*).
1675. *Franciszek Martelli* arcybp Koryntu (*A. Vat.*) (*Francesco Tucci Internunzio*).
1681. *Opicyusz Pallavicini* (*A. Vat.*).
1689. *Cantelmi* (*A. Vat.*).
1690. *Andrzej Publicola Santa-Croce*, arcybp. Seleucyi (*A. Vat.*) (*Francesco Bertini uditore*).

1696. *Davia* (A. Vat.).
 1696. *Paoluzzi Fabrizio* bp Ferrary, nuncyusz nadzwyczajny. (A. Vat.).
 1697. *Horacy-Filip Spada*. (A. Vat.).
 1700. (*) *Mgr Pignatelli* (A. Vat.).
 1703. (*) *Mgr Spada* (Septimio *Paoluzzi* Internunzio (A. Vat.).
 1706. *Mgr Piazza*. (Carlo *Vanni* Internunzio. (A. Vat.).
 1708. *Mikołaj Spinola* (A. Vat.).
 1712. *Benedykt Odescalchi*. (A. Vat.).
 1714. (*) *Grimaldi* (A. Vat.).
 1721. (*) *Archinto* (A. Vat.). (*Faccini* uditore).
 1722. *Wincenty Santini* bp Frebizondy (A. Vat.).
 1727. (*) *Mgr. Camillo Paoluzzi* (*Giannini* uditore) (A. Vat.).
 1738. (*) *Serbelloni*. (A. Vat.).
 1746. (*) *Archinto* (A. Vat.).
 1754. (*) *Serra* (A. Vat.).
 1760. *Eugeniusz Visconti* arcybp Efezu. (A. Vat.).
 1767. *Anioł Marya Durini* arcybp Ancyrański. (A. Vat.).
 1771. *Józef Garampi*. bp Berytu. (A. Vat.).
 1776. *Archetti* arcybp Kalcedonu. (A. Vat.).
 1784. *Szembek* bp Płocki. (1)
 1786. *Saluzzo* (*Ciampi*).
 1794. *Wawrzyniec Litta*, kardynał. (*Ciampi*).

III.

Instrukcyje dla nuncyuszów do Polski (Sztuk 18).

1286. Honoryusza IV. Instrukcyja J. B. Tuskulańskiemu legatowi do Niemiec i do Polski (B. *Vatic.* Mss. *Reg. Suec.* 385). NB. Druk. w *Raynaldzie*.

(1) Tego nuncyusza nie miałem sobie podanego w spisie urzędowym wydanym mi z archiwum watykańskiego; ale wiadomość o nim zawdzięczam p. Lisowskiemu, który uprzejmie przejrzał księgi nuncyatury w głównym archiwum krajowym.

1472. Syxtusa IV instrukcya kardynałowi S. Marka, legatowi do Polski (B. *Vatic.* Mss. *Urb.* 864; Mss. *Ottob.* 2726).
1500. Alexandra VI instrukcya kardynałowi Rheghino (B. *Vatic.* Mss. *Urb.* 864, Mss. *Ottob.* 2726). (1).
1536. Pawła III instrukcya Pamfilowi Strasoldo } B. *Vatic.* Ms.
— Pawła III instrukcya sekretna temuż. } *Vatic.* 3905.
1548. Kardynała Farnese, instrukcya nuncyuszowi Martinengo (B. *Vatic.* Mss. *Urb.* 856).
1557. Pawła IV instrukcya Pamfilowi Strasoldo (B. *Barber.* Miscell.).
1581. (2) Kardynała di Como, instrukcye sekretne dane Antoniemu Possewinowi S. J. do Moskwy i do Polski (B. *Barber.* 1381). NB. Druk *Ciampi*.
1581. Kardynała di Como, instrukcya sekretna dana nuncyuszowi Bolognetti (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 2417 B. *Barber.* 1381).
1593. Klemensa VIII instrukcya Bartłomiejowi (Panufino)? ablegatowi do nuncyusza polskiego Malaspiny (B. *Magliab.* Cl. XXIV. Cod. 58).
1596. Klemensa VIII instrukcya kardynałowi Gaetani (B. *Vatic.* Mss. *Urb.* 866; B. *Ambros.* H. 155).
1603. Instrukcya sekretna dana nuncyuszowi Rangoni (B. *Ambros.* H. 155).
1606. Instrukcya dla nuncyusza Simonetta (B. *Alban.* 338 i 453. B. *Brera* IX. 17 Nr. 13) (3).
1614. Instrukcya dla nuncyusza Diotallevi. (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 2434).
1621. Instrukcya dla nuncyusza de *Torres* (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 2725. B. *Alban.* 338 i 348. B. *Parm. Instr. Agucc.* B. *Magliab.* Cl. XXXVII. C. 76. B. *Marucell.* C. 29. B. *Ginori* F. 156).

(1) *Ciampi* wspomina o Leona X instrukcyi Zacharyaszow Bwi. Gardyjskiemu nuncyuszowi do Polski z r. 1519 w Mss. bibl. puławskiej.

(2) *Ciampi* wspomina o *Piusa V* instrukcyi nuncyuszowi Raggieri z r. 1566.

(3) *Ciampi* wspomina o instrukcyi dla nuncyusza Lelio Ruini z r. 1612.

1622. Instrukcya dla nuncyusza Lancelotti (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 2725. B. *Corsini* 471 i 472. B. *Brancacci.* Sc. I. C. 57. B. *Parm.* Istr. Agucc.).
1636. Urbana VIII instrukcya nuncyuszowi Filonardi (B. *Barber.* Miscell. B. *Ginori* F. 184.
1663. Instrukcya nuncyuszowi do Polski, co do ceremoniału (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 2202).

IV.

Relacye o Polsce w Mss. (Sztuk 33).

1530. Opisanie Polski i przyległych prowincyj (przez Polaka). (B. *Vatic.* Mss. *Vat.* 5666).
1557. Relacya o Polsce nuncyusza Aloizego Lipomana bpa Werony. (B. *Vatic.* Mss. *Urb.* 822; Mss. *Ottob.* 2433 i 2510; B. *Chigi* B. I. 26 B. *Alban.* 1188 B. *Corsini* 680 B. *Borbon.* Sc. X. G. 15. B. *Ambros.* D. 208. B. *Magliab.* Cl. XXIV. C. 68; Cl. XXX. C. 163).
1560. Opisanie Polski, przez Bernarda Bonjoanni, bpa di Camerino (B. *Vatic.* Mss. *Urb.* 1020; Mss. *Ottob.* 2433 i 2510 B. *Chigi* R. I. 26; B. *Alban.* 1188 B. *Corsini* 680; B. *Ambros.* D. 208 *Arch. Mediceo Strozzi* F. 314).
1565. Relacya o Polsce, przez Fulwiusza Ruggieri (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 3175. B. *Borbon.* Sc. X. G. 12).
1568. Relacya o Polsce nuncyusza Giulio Ruggieri (B. *Vatic.* Mss. *Vatic.* 5914; Mss. *Ottob.* 3184 i 2433. Mss. *Urb.* 823 i 855. B. *Barber.* 1224 B. *Casanat.* XIV. 46 i XV. 30 i XXIV. 7.—B. *Alban.* 1170 i 1188 i 1326. B. *Corsini* 475 i 478 i 488 i 680; B. *Borbon.* Sc. X. G. 15 i Sc. XI. F. 6. B. *Dresden.* G. 156. B. *Ambros.* Q. 2120 B. *Magliab.* Cl. XXIV. C. 68. i Cl. XXX. C. 163).
- Relacya o Polsce przez Anonima. (B. *Corsini* 690).
1573. Relacya o legacyi kardynała Commendon do Polski, przez *Gratiani.* NB. drukowana.
1575. Relacya o Polsce przez Hieronima Lipomana posła Weneckiego. (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 2433 i 2510; Mss. *Urb.* 827 b. *Chigi* B. I. 26. B. *Casanat.* XXI. 31. B. *Al-*

- ban.* 170 i 1188 B. *Borbon* S. X. G. 15. B. *Dresd.* G. 156. *Arch. Mediceo*. Trzy exemplarze. *Bibl. Burg. w Bruz.* 6089) (1).
1585. Relacya o legacyi nuncyusza Bolognetti do Polski, przez Horacego Spannocchi (B. *Chigi* B. I. 29).
1586. Relacya o Polce, zwłaszcza o stanie kościoła, podobno przez Spannocchi. (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 2427).
- Relacya o Polsce przez Anonima (B. *Vatic.* Mss. *Urb.* 832).
1587. Relacya o Polsce, przez Possewina S. I. (B. *Ambros.* B. 113). NB. Druk *Ciampi*.
1588. Relacya o legacyi kardynała Aldobrandini do Polski, przez Bordini (B. *Valicell*).
1592. Relacya o Polsce przez Piotra Duodo, posła weneckiego (B. *Vatic.* Mss. *Urb.* 835).
1595. Krótka Relacya o królestwie Polskiem. (B. *Barber.* 1175).
- Ostrzeżenie co do Polski. (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 2476).
1596. Relacya o Polce przez kardynała Henryka Gaetani (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 3184).
- Akta legacyi kardynała Gaetani, i traktacyi krakowskiej, przez Bonifacego Vanozzi (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 3183).
- Podróż kardynała Gaetani do Polski, przez Pawła Mucante (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 2623. B. *Barber.* 2050).
- Dwie traktacye Bonifacego Vanozzi z kanclerzem W. Zamojskim (B. *Alban.* B. *Casanat.* XVI. 15. B. *Borbon.* Sc. X. G. 12. B. *Ginori* F. 151. B. Zamojskich).
1597. Rozprawa o legacyi kardynała Gaetani, podobno przez synowca tegoż pisana (B. *Vatic.* Mss. *Urb.* 859).
1598. Relacya o Polsce przez Leliusza *Arrivabeni*, posła mantuańskiego (*Arch. Mediceo* Miscell. Div. Cor. F. 60)
1600. Relacya o Polsce nuncyusza Malaspina (B. *Vatic.* Mss. *Urb.* 837).

(1) W archiwum tajnym Modeńskim ma znajdować się *Relacya o Polsce* z r. 1575 przez sławnego poetę włoskiego J. B. *Guarini* podówczas posła modeńskiego w Polsce.

1605. Relacya o Polsce przez *Anonima* (*Arch. Mediceo Strozzi* F. 303, B. *Ginori*. F. 160).
1621. Relacya o Polsce (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 2206).
1628. Relacya o Polsce. *Arch. Mediceo Strozzi* F. 303.
1648. Relacya o Polsce (B. *Corsini* 696).
1657. Relacya o Polsce przez Antoniego de Socii, Franciszka (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 2477).
1662. Relacya o dworze Polskim przez p. de Caillet (B. *Magliab.* Cl. XXIV. C. 68).
1664. Relacya o stanie politycznym i wojskowym Polski przez Sebastjana Cefali (B. *Magliab.* Cl. XXIV, C. 53. *Arch. Mediceo Strozzi* F. 319.
1668. Relacya o Polsce przez nuncjusza Marescotti (B. *Corsini* 474. B. *Monach.* C. Ital. 75).
1671. Wiadomość o Polsce, co do ceremoniału przez nuncjusza *Vidoni* (B. *Vatic.* Mss. *Ottob.* 2206) ⁽¹⁾.
1714. Relacya o Polsce przez Ludwika Fantoni (*Arch. Mediceo* Mss. di Cor. Div. F. 154).

V.

Agenci dworu tokańskiego w Polsce.

1560. 1574. *Carlo Soderini.*
Sebastiano Montelupi.
Marco Agrimoni.
Cagnoli.
1574. *Troilo Orsini.*
 — *Paolo detto il Mag^{co}*
- 1578—1582. *Filippo Talducci.*
- 1580—1599 *Cagnazzi*, sługa margrabi Myszkowskiego.

⁽¹⁾ *Ciampi* wzmiankuje o *relacji polskiej* przez Franciszka Buonvisi z r. 1673 i o *podróży warszawskiej* nuncjusza Martelli z r. 1689.

Valeriano Montelupi.

Carlo Montelupi.

Gelsomini.

Bibboni.

Gherardo Priami.

1598—1605 *Francesco Sernigi.*

1582—1620 *Alessandro Cilly*, kapelmajster królewski.

1605. *Neri Gheraldi.*

1609. *Margrabia Bevilacqua.*

1610. *Giovanni Luna.*

1625. *Giovanni Battista Titi.*

1635. *Tartaglino.*

1657—1659. *Niccolo Siri.*

Mgr. Federico Martinozzi, audytor nuncyatury.

Desnoyers, sekretarz królowej.

Ks. Giovanelli Barnabita.

Tito Livio Burattini.

Paolo Doni.

Paolo Minucci.

1666. *Sebastiano Cefali*, sługa Jerzego Lubomirskiego.

1665—1681. *Lorenzo Domenico dei Pazzi.*

1674—1680. *Cosimo Brunetti.*

1676—1684. *Santi—Bani.*

1684—1693. *Tommaso Talenti* sekretarz króla Jana III.

1695. *Pietro Domenico Colonna.*

1691—1697. *Hrabia Mariani.*

1694—1697. *Lampugnani.*

OMYŁKI DRUKU.

<i>Stronica.</i>		<i>Wiersz.</i>	<i>Zamiast.</i>		<i>Czytaj.</i>
12	—	6	Od	—	Do
16	—	5	z Rostki	—	z Rostoku
44	—	23	prukiemi	—	pruskiemi
45	—	12	Honorynsza	—	Honoryusza
67	—	2	Acciacoli	—	Acciatoli
71	—	10	XVI	—	XIV
72	—	ostatni	Asnelii	—	Amelii
76	—	1	Saula	—	Sauli
80	—	23	pisma i przyjaciół	—	pisma swoje i przyjaciół
96	—	3	adeptus, erim	—	adeptus erim,
117 w przypisku		5	Francyi	—	Florenceyi
151	—	21	falt	—	fait
157	—	11	Lubasz	—	Lubusz
170	—	12	Frebizondy	—	Trebizondy
173	—	6	Polce	—	Polsce.

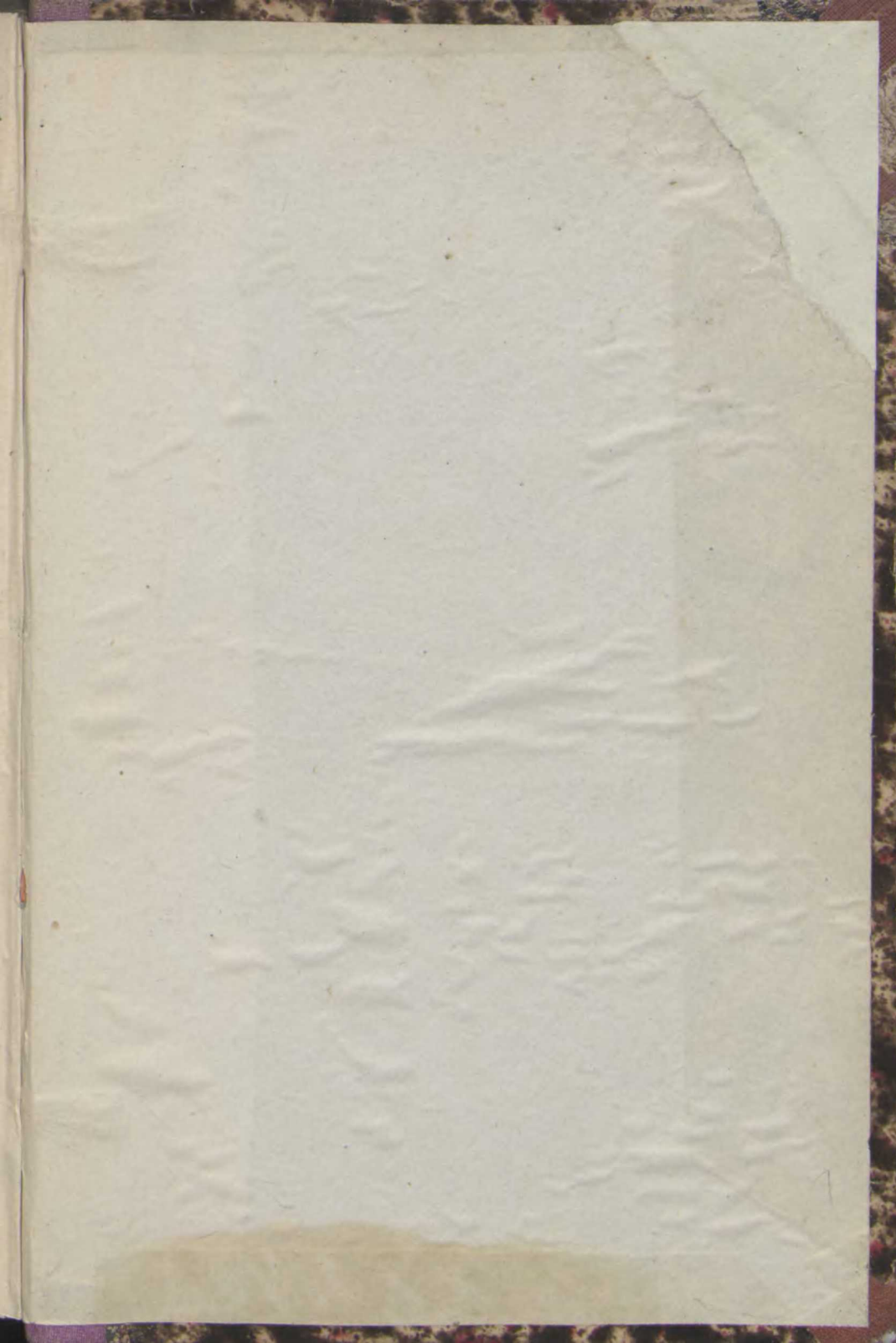
SPIS RZECZY.

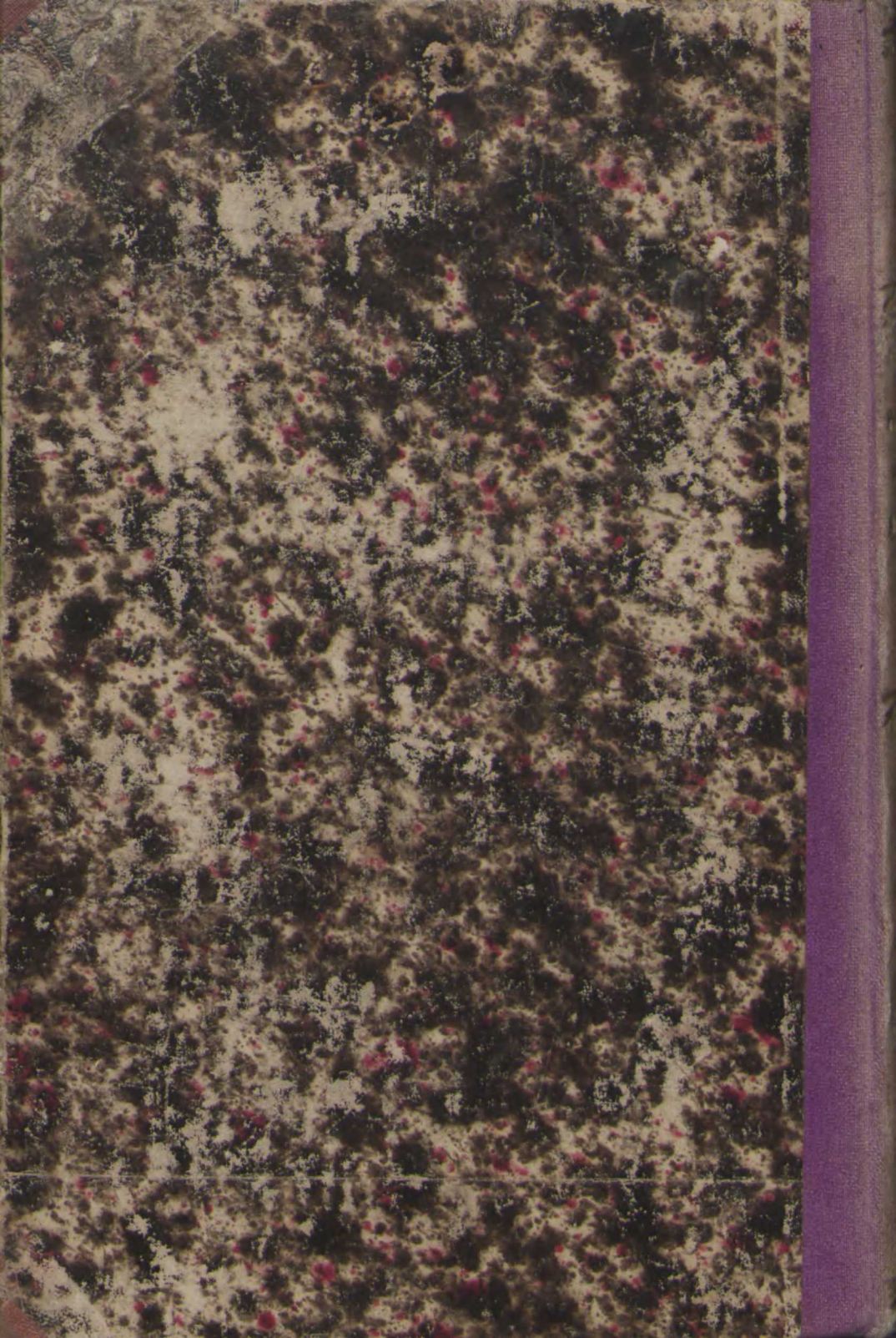
Stronica

Przedmowa	I.
Wstęp	1
Biblioteki: Berlińska	11
— Dreźnieńska	14
— Monachijska	20
— Weneckie	21
— Rzymskie	23
Archivum Watykańskie	31
Biblioteka Watykańska	
— Mss. Vaticanani	36
— — Ottoboniani	43
— — Urbinates	61
— — Reginae Sueciae	67
— — Palatini	69
— — Capponiani	70
— Codices Slavici	—
— Minerwy	71
— Corsini	74
— Barberini	79
— Chigi	87
— Albani	93
— Valicellana	95
Archivum S. Izydora	97
Biblioteki Neapolitańskie	100
Archivum Państwa	101
Biblioteka Burbońska	—
— Brancacciana	103
Archivum w Monte-Cassino	104
Biblioteki: Medyolańskie	
— Ambrosiana	107
— Brera	115
Biblioteki w Parmie	116
— Florenckie	120

	<i>Stronica</i>
Biblioteki: Lorenzana	121
— Magliabechiana	122
— Riccardiana	123
— Marucellana	130
— Palatina	131
— Ginori	—
Archivum Medyceuszów	134
Biblioteka w Bazylei	147
— w Genewie	148
Biblioteki Paryzkie	
— Narodowa	150
— Mazaryńska	151
— Arsenalska	152
— S. Genowefy	153
— w Luwrze	—
Biblioteka Burgundzka w Bruxelli	—
Dodatki	
Bulle i listy papieżkie dotyczące się Polski	156
Spis legatów i nuncyuszów w Polsce	164
Instrukcye dla nuncyuszów do Polski	170
Relacye o Polsce	172
Agenci Dworu Toskańskiego w Polsce	174

Biblioteka Uniwersytecka
we Wrocławiu

177913

II

